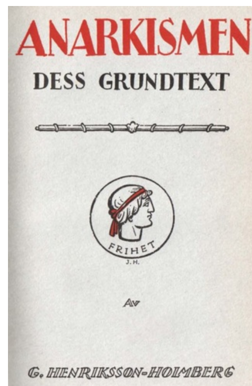

ANARKISMEN

DESS GRUNDTEXT

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk har digitaliserats av SAC-Syndikalisterna och anpassats för Projekt Runeberg i augusti 2012 av Ralph E.

ANARKISTISKA MAXIMER

Allt som lever har en strävan att fullkomna sig (Bakunin).

Utom samhället vore människan för beständigt ett vilt djur (Bakunin).

Historiens stora, sanna, enda berättigade mål är vårt förmänskligande och vår frigörelse, alla sällskapligt levande människors äkta frihet och trevnad (Bakunin).

Människan befrias från oket under sin egen natur endast genom uppfostran och undervisning: blott de göra det möjligt för henne att underordna sin kropps drifter och rörelser ledningen av sin allt mer utvecklade ande (Bakunin).

Allas lika frihet betyder det största mått av frihet som är förenligt med att de i samhälle levande enskilda akta sina verksamhetsområden ömsesidigt och i lika grad (Tucker).

Av var och en efter förmåga, åt envar efter behov.

Handla mot andra så som du vill att andra skola handla mot dig under likadana förhållanden (Krapotkin).

Allt herravälde är ett ont och det är heller icke bättre om det är ett majoritetsvälde (Tucker).

Samhällets avskaffande är icke anarkismens varken vilja eller önskan (Tucker).

Samhällets väl är tillika varje enskilds (Tucker).

I. OM ANARKISMEN I ALLMÄNHET.

Inledning.

Anarkismen har även rätt till plats i solen. — Må vi först som sist konstatera att anarkismen erkännes för det första spela en högst betydande roll i socialfilosofin som teori och för det andra att denna teori kan i sin rena form aldrig ignoreras av socialvetenskapen.

R. Stammler, Marx-kritiker och tysk jurist, skriver: »det finns en anarkismens teori som alltid måste spela en högeligen betydelsefull roll i socialfilosofin, vilken, såsom en det sociala livets egenartade filosofi, i sin rena gestalt aldrig får ignoreras av socialvetenskapen och av denna heller icke vederlagts (Die Theorie des Anarchismus, 1894).

Stammler är den upplysande och upplysta motståndaren till anarkismen så till vida som han anser en juridisk statsrättslig tvångsmakt nödvändig. Hans ovan nämnda skrift går uteslutande ut på att söka bevisa det.

Man bör icke, såsom vanligen sker, göra anarkism och anarki liktydiga med varandra utan hålla dem i sär. 1 likhet med A. Hamon och efter honomZoccoli *) bör man med anarkism förstå själva läran och med anarki dess praktiska uppgift som samhällsorganisation. Anarkismen är enligt Hamon ett system, en doktrin eller teori — eller en helhet av system, doktriner eller teorier — beträffande samhällen som äro »anarkiskt» ordnade. Anarki är ett samhällstillstånd utan regering, utan myndighet, utan konstituerad auktoritet.

Vi ha därför uppdelat vårt ämne på tre avdelningar. Såsom varande en överblick ha vi benämnt första avdelningen »Om anarkismen i allmänhet», d. v. s. som lära och rörelse; den andra avdelningen är ägnad anarkismen som teori och den tredje anarkin som samhällsorganisation.

Så olika de anarkistiska skriftställarna kunna vara i detalj, så finns det dock dem emellan så mycken överensstämmelse i deras åsikter i allmänhet att de kunna inordnas under en bestämd synpunkt av idéer i huvudsak gemensam för dem alla: idéerna rörande staten som en övergående eller historisk samhällsform, frihet, rättvisa, moral o. s. v. Det finns med andra ord en bestämd anarkismens grundtext, som skall vara denna skrifts föremål. Det finns, som Hamon säger, skiljaktigheter mellan

’) Zoccoli är en italiensk lärd, både filosofie och juris doktor, som vid utgivandet av sin bok om anarkismen, en av de utförligaste om icke den utförligaste som finns om anarkismen, var docent vid universitetet i Rom. E-huru motståndare till anarkismen, såsom ”genomträngd av en djupt omoralisk anda” är hans bok dock så upplyst och upplysande skriven att en tysk anarkist ansett sig oförhindrad att översätta den till tyskan 1909 under titeln Die Anarchie. Ihre Verkunder, ihre Ideen, ihre Taten. Versuch einer systematischen und kritischen Obersicht, sowie einer ethischen Beurtheilung. — A. Hamon är en vetenskapsman som verkat som professor vid det fria universitetet i Bryssel och vid socialvetenskapernas fria lyceum i Paris samt förf. till flera arbeten om anarkismen.en Proudhon, en Bakunin, en Reclus, en Krapotkin, en Most, Spies, Malatesta, Merlino, men de referera sig till detaljer endast, icke alls till principer. Idéerna äro desamma; de allmänna linjerna desamma, likaså kunna vi säga att det existerar en anarko-socialistisk doktrin. (Jfr C. J. Björklunds artikel »Anarkistiska reflexioner» i Röda Fanor, årg. 1923.)

Enskilda bland skriftställarna kunna också med förkärlek ägna sin samhällskritik åt vissa sidor av samhällslivet. Proudhon ägnade sig förnämligast åt den ekonomiska; Bakunin åt den politiska; Krapotkin åt den sociologiska kritiken; Stirner åt de abstrakta eller filosofiska frågorna om jaget och dylika metafysiska spörsmål, varigenom han blivit den filosofiska individualismens hänsynslösaste apologet. Proudhon blev därigenom en ekonomisk organisatör; Bakunin de politiska sammanslutningarnas förespråkare; Krapotkin apostel för moral och humanitarism, i det stora hela sålunda en fortsättare av Proudhon, hos vilken plikt och moral och rättfärdighet inta en utomordentlig plats. Proudhon och Krapotkin äro sociologerna bland anarkisterna.

Hos den ena författaren kan även en särskild dygd eller faktor framhållas framför andra dygder eller faktorer. Sålunda blir för Proudhon rättvisan; för Stirner den individuella friheten respektive makten, som filosofisk

spekulation driven till sin yttersta konsekvens; för Bakunin den uppbyggande förstörelsen; för Tolstoj den religiösa fördragsamheten; för Krapotkin människokärleken högsta lag, norm eller rättesnöre.Språklig härkomst. — Proudhon införde orden anarkism och anarki som termer i samhälls-läran; det förra uttrycket som namn på en samhälls-åskådning till skillnad från andra samhällsåskådnin-gar; det senare som uttryck för ett visst sätt att organisera samhället. Men orden funnos förut i språket, dem har han alltså icke uppfunnit. Grekiskan har fått släppa till ordet. Enligt ordalydelsen skulle anarki betyda utan överhet eller styresman, bildat som det är av nekande partikeln an och archä, regering, chef. I enlighet därmed skulle »anarkisk» vara liktydigt med regeringslös, laglös, tygellös, såsom språkmännens översättning vanligen lyder, alltså ett samhällstillstånd, »då antingen ingen styrande makt finnes eller den styrande makten saknar nödig myndighet och icke kan upprätthålla laglig ordning, regeringslöshet, laglöshet, tygellös oordning». Anarkismen betecknas som en åsikt eller riktning som »uppställer anarki som mål».

Vad språkmännens uttydningar ange, sammanfaller föga eller icke alls med vad läran förkunnar. Anarkismen vill varken oordning eller kaos; den fordrar även ordning i sammanlevnaden människorna emellan. Men den ordning den vill och fordrar är en annan än den staten ålägger sina undersåtar. Dess samhällsordning är en annan än statsordningen. Håller man för ögonen att »stat» är detsamma som e 11 av sätten att organisera samhället och att denna organisation är dess statsordning, så förstår man lätt detta annars så invecklade och för mången rätt svårfattliga uttryck. Stat är en samhällsorganisation, en samfällighet av människorför vissa ändamål. Och som samhällsorganisationerna kunna vara olika, så är »stat» ett bland sätten att organisera ett samhälle resp. samhället. Bland dess attribut räknas en överhet, en makt som ensam regerar, statsmakten med andra ord, samt en lagstiftningsmakt. Från dessa, regerings-och lagstiftningsmakten, utgå sedan andra dem underordnade myndigheter som äro nödvändiga på det att staten skall kunna fungera i enlighet med sina principer och i enlighet med sin absoluta myndighet, kallad auktoritet, alltså en diplomati, en förvaltande och dömande ämbetsmannakår, kallad byråkrati, armé och polis, kyrka och hierarki.

Skulle anarkismen och dess avläggare anarko-syndikalismen en dag intränga i samhällena, skulle vi icke längre ha politik; politiken som började med den första staten som lagstiftningsmakt skulle då för alltid ha upphört, om man fattar politik i den gamla grekiska meningen av en statsförfattning. Politik kommer av polis (tonvikt på po). Bland andra härledningar uppstod av polis grekiska poli-teia, politiken som statsförfattning och som stats-klokhet men även som statslära.

Nettlau, anarkismens historieskrivare, säger enligt mitt förmenande fullt riktigt att »om ordet anarki, som betyder icke-herravälde och i många lands språkbruk uttrycker en skärpning av begreppet oordning, hade denna betydelse redan vid ordets första bildning, må betvivlas: språket skulle ha valt ett ord omedelbart därför. Förefintligheten av det grekiska amarchia tyder på att personer funnos vilka medvetet förkastade herraväldet, staten; först dådessa bekämpades och förföljdes, häftade denna beteckning vid dem i betydelsen av den bestående ordningens farligaste rebeller» (Der Vorfruhling der Anarchie, 1925, s. 17).

Rekrytering. — Anarkismen äger anslutning från alla stånd, klasser och yrken, åldrar, raser och nationaliteter: lärde och olärde, vetenskapsmän och konstnärer, rika och fattiga, proletärer och studeranden såväl som judar och kristna. Det finns bland anarkisterna jurister, läkare och medicine studerande, professorer, ingenjörer, advokater, arkitekter, litteratörer och journalister, handelsresande, även officerare, stads- och lantarbetare, bönder, typografer, skomakare, mekaniker, skräddare, o. s. v. Ett flertal konstnärer ha lämnat teckningar och illustrationer, porträtt och andra bilder till affischer, böcker, tidningar och tidskrifter. I Sverge äro W. Crane, William Morris' vän och kampbroder, och Steinlen mest kända. Andra äro M. Luce, Pissaro, Signac. Och anarkister finns det över hela världen, i nya och gamla världen, i såväl Europa som i Nord- och Sydamerika, i Mexiko, i Argentina, i Uruguay. Hamon anslår 1905 deras antal i Frankrike till »några tiotusental», detsamma i Tyskland. I England är antalet mindre än i. Belgien och Holland. I Italien är anarkosocialismen den mest utbredda formen av socialism. I Spanien utgöra icke anarkistsocialisterna en mycket liten minoritet. I Argentina och Uruguay äro anarkosocialisterna talrikast, i Förenta staterna är deras antal tvärtom ringa, oavsett »Industrial Workers of theWorld», de amerikanska syndikalisternas organisation.

Schweiz har sedan 1840-talets början varit en huvudhärd för den anarkistiska rörelsen. Från det franska Schweiz (Jura) har rörelsen utgått till Frankrike, Italien, Spanien; och i Schweiz ha Ba-kunin och Krapotkin först verkat som aktiva anarkister. Befolkningen bland Jurabergen, berömd för sin urtillverkning, har varit anarkistiskt genomsyrad och dess federation, den anarkistiska jurafederatio-nen, har som bekant spelat en stor roll i den anarkistiska rörelsens historia. En juris doktor J. Lang-hard har skrivit en diger bok på 480 sidor »Den anarkistiska rörelsen i Schweiz» som utkom i en andra upplaga 1909. I likhet med Zoecolis bok är även den en upplyst och upplysande bok om anarkismen men till skillnad från Zoccoli avhåller Lang-hard sig från varje subjektivt omdöme om rörelsen. Han finner sig icke alls etiskt sårad av den utan låter händelserna helt och hållet tala för sig, alltså utan någon som helst värdesättning. Hans bok handlar om Schweiz som centralhärden för den äldre anarkistiska rörelsen under skyddet av den i landet härskande asylrätten för politiska flyktingar.

I Sverge är f. n. ett och ett halvt tusen anarkister organiserade i Ungsocialistiska förbundet; andra tillhöra enbart den syndikalistiska organisationen S(verges) A(rbetares) C(entralorganisation). I ett som allt anses det finnas c: a 6,000 anarkister i landet. I Danmark anslår tidningen Brands expe-ditionsföreståndare Emil Manus, vilken vistats i åratal i Köpenhamn, deras antal till ett par hundra.I Norge torde de utgöra ett halvt tusental. I Finland har man aldrig offentligt hört talas om anarkister, men att sådana finnas även där är självklart.

Bland anarkisterna finns det både unga och gamla, så att man kan icke tala om några särskilda åldrar. Hamon har i en enquete funnit deras åldrar variera från 19 till 50 år och däröver. Mer än 6/7 av de personer, vilka ha besvarat hans enquete, äro minst 40 år. Och i Sverge finns det desslikes växlande åldrar bland anarkisterna inom arbetarklassen.

Överklassanarkister ha vi egentligen icke i Sverge. En del av So-talets socialister visade en tid en starkare dragning till anarkismen: Axel Danielsson, Fredrik Sterky, C. N. Carleson, G. F. Steffen, H. Bergegren. (Se min artikel i Brands julnummer »Om anarkismens förtid i Sverge» 1921.) I ett brev till Strindberg i oktober 1884 (utan datum) skrev Carl Larsson: »det är endast socialism eller kommunism som duger, litet anarkism tror jag ej skulle skada — jag är rädd för att man måste börja med den» (Svenska författarföreningens, i k. biblioteket deponerade samling Carl Larsson-brev till August Strindberg). Vad mig själv angår här jag sagt min mening, uttryckt i ett anförande vid Sverges Ungsocialistiska Förbunds 7: de kongress i Stockholm 1926 (Se kongressprotokollet).

Sedan Strindberg i raskt tempo övergivit den engelska utilismen, darwinismen, Quiding och de franska socialisterna Cabet och St. Simon i nämnd ordning, betecknade han sin sociala ståndpunkt som katederanarkism. Han hade de två, tre sista årenav 8o-talet hamnat i Nietzsches aristokratiska anarkism, den han definierade som »frihet för de bästa att också få råda... en De vises aristokratiska republik».

Något tidigare, på 1870-talet, fick anarkismen t. o. m. tjäna sällskapslivet i Lund. Levande chara-der var där en omtyckt sällskapslek vid bjudningarna i professorsfamiljerna. »Jag minns», skriver en författarinna i »Minnen från gamla skånska hem» (1926) »en sådan afton (hos prof. Lysander), då prof. Lidforss föreställde Rochefort och stod på ett bord och höll tal på franska. Bland anarkisterna, som trängdes omkring talarstolen, fanns Louise Michel, klädd i en röd bordduk.»

Hos C. J. L. Almquist kan man träffa på flera tendenser till anarkism. Han sätter mer värde på andlig frändskap som föreningsband än yttre band i form av lagar, påminnande häri om Rabelais och ordningsreglerna för hans »den fria viljans orden», en återklang måhända av hans, på latin avfattade doktorsavhandling 0111 Rabelais 1838. Almquists samhällssatir »Ormus och Ariman», varest han gisslar regeringslustan och det myckna lagstiftandet, går i Rabelais' stil.

P. A. Siljeström, den framstående pedagogen och mångsidiga författaren, förklarade 1844 i ett av sina »Bref i blandade ämnen» (i det 78 :e brevet) att all politik skall försvinna när endast rättvisa blir gällande i politiken. »Vadhelst vårt tidevarv kan skryta över, icke kan det stort mer än något föregående brösta sig över i den allmänna politiken, ty det är i dag, såsom alltid, våldet, icke rättvisansom presiderar över världens öden. De

fysiskt starkaste makterna hava för sig usurperat rättigheten att leda världshändelserna: och var och en bland dessa avhålles ej av rättvisa utan av svaghet från att inkräkta världen. Jag vet likväl när endast rättvisa skall bliva gällande i politiken. Det skall ske

— när icke längre finnes någon politik.»

I de orden ligger en äkta anarkistisk tankegång av en icke-anarkist. Är i grekisk mening politik läran om staten, så upphör politiken att finnas, när i anarkistisk mening det icke längre finns någon stat. I dialogen Nytt från en ny (anarkiskt organiserad) värld låter därför även dess författare William Morris representanten för det nya och fria samhället svara på frågan vad slags politik som där bedrives: »vår politik är mycket god, emedan vi — icke ha någon».

Friedländer, förf. till Die vier Hauptrichtungen der modernen socialen Bewegung, 1901, förmenar att i Careys, Diihrings och Georges, men även i Adam Smiths och Thomas Buckles arbeten finnas anarkisternas »hållbara» grundåsikter i »för det mesta även vida bättre form än i de egentligen s. k. anarkistiska lärorna».

När prof. Fahlbeck recenserade en avhandling om Quiding, betecknade han honom som »full-blodsanarkist». Det kan i det stora hela icke heller bestridas. Det finns hos honom många synpunkter som sammanfalla med Godwins, Proudhons, Baku-nins, Tolstojs, till och med Stirners (beträffande straffet) om ock med olika motivering och utan att han känt deras arbeten, liksom det finns olika moti-veringar hos dessa anarkismens representanter. Såsom sådana beröringspunkter kunna nämnas exempelvis största möjliga decentralisation, egendoms-gemenskapen, småsamhällenas, kretsens, associationens, kommunens självständighet, det oupplösliga sambandet mellan den politiska omgestaltningen och en djupgående social reform, avskaffandet av den myntade metallen som betalnings- och bytesmedel, kyrkan som onödig: den som har behov av religiös uppbyggelse får själv hålla sig sin präst, statens doms- och straffrätt o. s. v. Vi slå sålunda fast att Quidings samhällsåskådning går i anarkismens tecken. För en individualanarkist är han mer federalist än anarkist, liksom Tucker och Nieuwenhuis i deras egenskap av individualanarkister bestrida Krapotkin, Reclus, Most rätten att nämna sig anarkister, emedan de äro kommunister resp. socialister. På ett enda ställe i Slutlikvid med Sverges lag använder Quiding ordet anarki och då i den gängse betydelsen av oordning. Quiding har lika litet kallat sig anarkist som socialist, ehuru hans samhällsåskådning är både anarkistisk och kommunistisk. Varken Godwin, Stirner, Tolstoj eller Nietzsche ha kallat sig anarkister eller sina teorier anarkistiska; men räknas de icke dess mindre till de anarkistiska teoretikerna. I sin obekantskap med den grundligare anarkistiska litteraturen förklarar Alf Ahlberg i sin skrift om Nietzsche att »intet finns som Nietzsche så djupt avskyr som formlöshet, oordning, anarkism». Nietzsche vill också frihet, menar den snälle hr Ahlberg, men »frihet under ansvar», just vad anarkismen även vill.Vem är anarkist? — På denna fråga svarar Hamon: disciplarna av de anarkosocialistiska doktriner som vissa filosofer, sociologer eller vetenskapsmän ha framställt. ^

Det finns en mängd olika slags människor som kalla sig anarkister utan att egentligen vara det: individualanarkister, vilka åberopa individens frihet på ett absolut sätt utan någon slags begränsning; anarkister vilka titulera sig så, emedan de helt enkelt protestera mot den gällande sociala organisationen so-m mer eller mindre våldför sig på dem, de ignorera fullständigt det som anarkisterna vilja och ha intet ideal. Det finns även individer, vilka tillägga sig titeln »anarkist» i förhoppning att legitimera vissa handlingar och ge sina motiv en viss altruis-tisk klädsel utan att ha mer gemensamt med de anarkosocialistiska lärorna än titeln, utan att de sålunda veta vad anarki är.

För att vara anarkosocialist är det icke nog att titulera sig så, icke heller nog att endast ropa leve anarkin! som i och för sig endast är ett kännemärke på protesten mot den sociala ordningen. För att vara anarkosocialist måste man enligt Hamon vara till sin åskådning och principiella ståndpunkt en lärjunge av de teorier som Reclus, Krapotkin, Malatesta, Malato, Guyau, Parsons, Most, Spies, James, Mella formulerat. Den som icke äger dessas sociala och moraliska ideal och en därmed överensstämmande sinnesbeskaffenhet, kan icke rättvis-ligen siiga sig vara anarkosocialist. Av de uppräknade namnen äro Reclus, Krapotkin, Malatesta, Parsons och Spies (»Chicagomartyrerna»), Most allmäntkända bland de svenska ungsocialisterna. Guyau är en fransk teoretiker på

moralens område, Mella och Malato äro spanjorer, den senare särskilt intresserad för skol- och undervisningsfrågor, C. L. James amerikan.

Det finns slutligen en del sig kallande anarkister, vilka gjort sig särskilt ryktbara som attentatsmän. Ett närmare ingående på deras dåd ligger utom denna skrifts område såsom varande ett ämne som endast har med den så kallade kriminella politiken att göra, d. v. s. frågor och händelser som röra förhållanden för dagen.

Individuella våldshandlingar ingå icke som element i anarkismens sociala och filosofiska åskådning, skulle de även gå under namn av »handlingens propaganda» eller »propaganda genom exempel». Av nöd, elände, förtvivlan, hat, hämd, raseri, blind fanatism föranledda »anarkistdåd» äro icke mer »anarkistiska» än andra, likaledes av enskilda individer begångna politiska mord, sak samma borgerliga eller revolutionära. Fanatism och sinnesomtöckning ha förresten förekommit inom alla riktningar och åskådningar och under åberopande att ogärningarna begåtts i övertygelsen om att de varit till mänsklighetens bästa eller utförts i frihetens och mänsklighetens namn. Zoccoli säger också helt ärligt att de rebelliska eller upproriska handlingarna äro oavhängiga varje teoretisk idé. Funnes även ingen anarkism och inga anarkister, skulle ändå sådana handlingar äga rum.

Anarkosocialistens mentalitet och karaktär.

Anm. Anarkisten företräder tvänne riktningar: en politisk och en socialistisk (ekonomisk). Uttrycket anarkosocialist kan vara så till vida oegentligt som därav kunde dras den slutsatsen att för anarkisten är socialismen det viktigaste, vilket icke är fallet. För honom är den antipolitiska ställning han intar till staten lika viktig. Jag har emellertid föredragit uttrycket "anarkosocialisten” i stället för ”anarkisten-socialisten” såsom bekvämast att använda i texten.

Hamon har skrivit en bok uteslutande om detta tema. Följande framställning får gärna betraktas som ett referat av hans bok »Psychologie de 1’anarchiste-socialiste».

Utgående från det faktum att ett folk, som är av en och samma nation, äger i genomsnitt vissa andliga egenskaper som äro gemensamma och karaktäristiska för alla människor av denna nation, betraktade som nationell mental genomsnittstyp, och att likaså utövare av ett och samma yrke, vilka desslikes ha sin särskilda psykiska karaktär, utmärkande för yrket som genomsnittstyp, en professionell mentalitet, har Hamon funnit en tredje form av mentalitet som han benämner den filosofiska mentaliteten, karaktäristisk för alla lärjungar eller anhängare av en och samma doktrin eller lära vilken nationalitet, profession eller klass de än må tillhöra, här alltså för alla anarkosocialister.

Tusen fransmän, tusen engelsmän, tusen kineser äro olika sins emellan men äga på grund av sin ras’ ärftlighet en gemensam karaktär som tillika konstituerar en idealtyp av fransman, engelsman,kines. Det existerar sålunda en nationell mentalitet. Individerna, delade på en och samma nationalitet, besitta allmänna psykiska egenskaper speciellt beträffande deras nationalitet.

Samma resonemang kan användas på existensen av en professionell mentalitet. I nationen finns det yrken noga karaktäriserade: militäryrket, polis, prästerskap. Under inflytande av en ständig utövning av ett yrke, i hjärnan ärftligt predisponerat, uppstår produktionen av särskilda mentala yrkesenliga egenskaper. Hos individerna av ett yrke finns förberedelse till produktionen av åsikter eller idéer som äro nödvändiga för utövandet av detta yrke.

Men det finns som sagt »en filosofisk mentalitet», ett aggregat av gemensamma psykiska, andliga eller mentala egenskaper hos individer, bekännande sig till samma filosofiska doktrin och som sålunda visar att de äro* disciplar av berörda doktrin. De uttrycka sig på samma sätt; de betrakta fakta på samma sätt; de ha samma syn på tingen. Denna likformighet i idéer, i tingens värdering åstadkommer gemensamma psykiska dispositioner hos alla dessa individer; hade de icke samma tendenser, skulle de icke kunna förstå, se eller värdera tingen på samma sätt.

Iiamon har till huvudsaklig del grundat denna filosofiska mentalitet på en enquete som han verkställt för att få

fram denna mentala, psykiska eller andliga genomsnittstyp. Han tillställde nämligen ett antal anarkosocialister av olika nationalitet: engelsmän, irländare, skottar, tyskar, holländare, italienare, spanjorer, portugiser o. s. v., tillhörande olikastånd, klasser, yrken och åldrar tvänne likalydande frågor: varför är ni anarkosocialist? Hur har ni blivit anarkosocialist? samtidigt bedjande dem uppge ålder, yrke, nationalitet. Med stöd av 170 sålunda inkomna svar, varibland även från Sverge, sökte han, såsom han säger, »åstadkomma de speciella psykiska karaktärerna hos disciplarna av Reclus, Malatesta, Krapotkin, Parsons, Spies».

Egenskaperna äro som sagt ett aggregat av gemensamma psykiska egenskaper, utmärkande typen, men hos de enskilda individerna kunna dessa egenskaper variera: den ena egenskapen kan vara mer framträdande eller intensiv än en annan egenskap

— är frihetsbegäret särskilt starkt framträdande, kallas anarkosocialisten libertär (av franska liberté, frihet) —, åter andra egenskaper äro mindre framträdande, »förtunnade», alltså mindre drivande.

Aggregatet av anarkosocialistens mentalitet sammanfattar Hamon i följande nio egenskaper. Anarkosocialisten besitter som typ:

1) revolt- eller upprorsanda, 2) kärlek till frihet och 3) till sitt alter ego, medmänniskorna (altruism), 4) självkärlek (individualism), 5) känslighet, 6) rätt-färdighetskänsla, 7) sinne för logik, 8) kunskaps-begär, 9) sinne för proselytmakeri (esprit de prose-lytisme).

Dock kan envar av dessa egenskaper, tagna var för sig, även förekomma hos icke-anarkosocia-lister.

Revolt- och upprorsanda tillhör alla revolutionärer och man kan vara revolutionär utan att ha Carpen-ters, Merlinos, Bruno Willes, Jean Graves, Sébas-tien Faures sociala ideal. Denna tendens kan finnas hos auktoritära socialister, hos imperialister, hos rojalister i Frankrike, hos liberala i Ryssland, hos republikanerna i Spanien, hos radikala i England. Hos några äro tendenserna progressiva, i framåt gående riktning, hos andra äro de regressiva, i till-bakagående riktning. Men det är i förekommande fall av föga vikt, ty det är tillräckligt att veta att tendensen till revolt existerar hos dessa individer.

— Undersöknings- eller kritikandan, härledande sig från revoltandan, manifesterar sig hos flertalet människor som ägna sig åt vetenskap, litteratur, konst. Nyhetsandan eller begär efter det nya, en annan härledning från revoltandan, förekommer hos alla auktoritära socialister, uppfinnare, upptäckare av alla slag, artister, originella, på sig själva troende litteratörer.

Frihetskärlek och självkärlek finnas hos alla artister vilka ofta äro lågande individualister och som vilja frihet för — sig. Liberalen försäkrar sig älska friheten men han vill den för sig och några andra. Den rike, ädlingen, bourgeoisen, den konservativa mannen har en stark självkärlek.

Altruism förekommer i filantropers, auktoritära socialisters mentalitet. Kunskapsbegär hos alla vetenskapsmän, proselytandan kan vara uppriktig och övertygad hos katoliken, hos auktoritära socialister, hos adepter av Englands och Skottlands många religiösa sekter.

Men helheten av dessa mentala karaktärer är konstitutiv i anarkosocialistens själstillstånd. Det är det som gör skillnaden så stor mellan honomo-ch de andra här nämnda kategorierna av ickeanarkister.

Karaktärisera vi så mera i detalj de enskilda mentala egenskaperna.

Revolt- eller upprorsandan. — Revoltens anda finns i alla mänskliga hjärnor, ty den är blott en form av förmågan att reagera som varje individ äger. Av denna böjelse till revolt förekommer olika former: benägenheten att undersöka, kritisera; oppositionsandan, nyhetsbegäret äro yttringar därav. Genom att undersöka, pröva, kritisera vägrar individen att godkänna alla färdiga meningar, företeelserna sådana de läggas fram för honom. Han uppreser sig mot idéer, allmänt antagna. Genom att motsäga givna teorier, genom att göra opposition mot vissa handlingssätt röjer individen upprorsmannen. Granskning, kritik, motsägelse, opposition äro identiska, yttringar av revoltandan, ävenså nyhetsbegäret. Individen som inför nyheter i konst, i vetenskap, i litteratur äger uppenbarligen en kritisk mental karaktär. Detta yttringssätt är i synnerhet märkbart hos alla lärda, litteratörer,

artister vilka äro anarkosocialister. Reclus, Malatesta, Krapotkin, Parsons, Gumplowicz (Ladislaus), Tolstoj o. s. v. proklamera individen genom sig själv, följaktligen lära de revolten, våldsam eller icke, enligt deras personliga temperament. Samma tendens till revolt som är klart uttryckt i de anarkosocialistiska lärdes verk, återfinnes även kraftigt uttryckt i de anarkosocialistiska litteratörernas romaner och sånger (Paul Adam, Mirbeau, Lazare, Eekhoud etc.).Revoltandan är alltid tillfinnandes i anarkosocia-listens hjärna. Den är icke ensam men associerad med andra tendenser, vilkas aggregat är specifikt för den filosofiska mentaliteten hos adepterna av den anarkosocialistiska doktrinen. Den uppnår hos dem en högre utveckling, än den man finner hos människor i allmänhet, hos några starkare, hos andra svagare. Det vill också synas som manifestationerna av denna anda äro mäktigare, mer häftiga hos italienare och belgare än hos engelsmän, skottar, tyskar. Fransmän och irländare synas hålla en medelväg.

Kärleken till friheten. — Oavsett nationalitet, ålder eller kön, ådagalägger anarkosocialisten en djup kärlek till friheten. Han önskar icke den eller den friheten, pressfrihet eller frihet till sammanslutning, religiös frihet eller någon annan frihet; han önskar friheten. Några kräva till och med den absoluta friheten. Denna frihetsåtrå är ofta oklar, konfys i individernas uppfattning men den är verklig. Anarkosocialisterna vilja den verkliga friheten men många gånger är denna lågande kärlek till friheten fördunklad av andra tendenser i deras mentalitet. Den är aldrig ren, ty den är aldrig ensam. Kombinerad med revoltandan och andra specifika egenskaper är dess karaktär underkastad förändring (resp. försämring) mer eller mindre djup som kunde leda till att förneka dess existens för en ytlig iakttagare. Passionerna kunna modifiera och modifiera också mer eller mindre djupt enligt individuellt temperament, enligt den omgivandemiljön denna libertära tendens, vars förekomst är obestridlig hos alla anarkosocialister. Anhängarna av Merlinos, Carpenters, Bakunins, Mosts, Sébas-tien Faures läror äro individer som i sin mentalitet äga kärleken till friheten.

Själv- eller egenkärleken (individua-1 i s m). — Anarkosocialisten vill leva fri utan att underkastas någon social lag genom en påtvingad makt, utan annan auktoritet än sin egen. Denna vilja att leva fri utan lagens och auktoritetens band, denna revoltens stridshumör mot alla fysiska eller moraliska bojor innefattar nödvändigt individualism. Denna mentala egenskap är den rena och enkla utvecklingen av egoismen eller kärleken till sig själv, som alla varelser äga mer eller mindre, ty den är en yttring av självbevarelsen. Libertär bör anarkosocialisten vara individualist. Vi kunna icke förstå en libertär som icke är individualist. Dessa två mentala egenskaper mer än komplettera varandra. De förväxlas alltid eller nästan alltid.

När en människa vill undertrycka lagarna och förneka människans makt över människan, är det tydligt att hon också vill att individen må vara sin egen herre. Individen är frigjord från alla fördomar, alla band, alla fjättrar. Han utvecklar sig fritt, fullkomnar sig fritt. Individen bör, säger Hamon, som vi här följa ordagrant, utan hinder utveckla, fullkomna sig. Ju mer människan närmar sig fullkomningen från anarkistisk synpunkt, desto större skall möjligheten finnas att realisera anarko-socialistens ideal, ju mer hon är förbättrad, desto mer kan samhället förbättras.

Altruism och känslighet. — Individualismen eller kärleken till sig själv träffar man på hos-en mängd människor som äro allt annat än adepter till Bakunin, Parsons, Malatesta, Mella och Spies. Den anarkosocialistiska doktrinen lär i motsats till dessa individualister, vilka äro' libertärer för sig eller auktoriteter för andra, folk som har djupt förakt för massan, tvärtom kärlek till de ringa, undertryckta, lidande. Altruismen är kärleken till medmänniskorna, utgör en integrerande del av den anarkosocialistiska undervisningen, som hävdar i princip människornas jämlikhet, vilken skillnaden än må vara i deras intellektuella och moraliska värde, i deras sociala nyttighet. Den anarkosocialistiska doktrinen lär kärleken till andra, solidariteten är cless konsekvens.

Den starkt utvecklade känsligheten är en konstant egenskap hos anarkosocialisten som sättes på prov i livet, ett slags kult som stärkes av att icke låta andra lida.

Rättfärdighetskänslan. — Människan förstår icke det ofattliga: den absoluta rättvisan; men hon äger i sin mentalitet en känsla av rättvisa. Känslan för rättvisa finns hos alla människor men den är olika utvecklad. Anarkosocialisten är upprorsmannen, d. v. s. han äger tendenserna till undersökning och kritik; han är

individualist och al-truist; han har då tendenserna att jämföra sitt ödemed andras; han är sensibel, emedan han lider av andras lidande, och hans altruism bringar i dagen hos honom hot mot dem vilka göra andra lidande. Hos anarkosocialisten förbittras alla dessa psykiska egenskaper, eggas åtminstone till en större grad än hos människor i allmänhet. I anarko-socialistens mentalitet förekommer ofta en överkänslighet, alltid mycket mer utvecklad än hos genomsnittsmänniskorna.

Känslan för logik. — Anarkosocialisterna vilja icke i namn av någon hemlig kraft (entitet) tvinga människor till att tro; de vilja övertyga och göra varje individ förmögen att själv se den sanning de lära. Anarkismens teoretiker bemöda sig att vara logiska, att appellera till sina läsares logik. Anarkosocialisterna äro folk som på samma gång reflektera och resonera, som vilja vara logiska.

Kunskapsbegäret. — För att odla sitt jag, behöver anarkosocialisten läsa och studera på det att hans tendens till kritik och undersökning må eggas; han har behov av att veta. Upprorisk mot de sociala formlerna vilka han vill ha ändrade, har han också behov att ständigt öka sitt vetande, mer eller mindre djupt eller ytligt för att bemöta invändningar som man gör mot hans kritik av den auktoritära sociala samhällsordningen, och till försvar av sin libertära sociala formel. Han har behov att studera samhällets organ och funktioner för att ådagalägga sin kritik och sitt ideal; han har behov att analysera samhället, att uttänka bote-medlen till de missförhållanden som han konstaterar eller tror sig konstatera, att ge en syntes av alla dessa botemedel i den ideella framställningen av ett nytt samhälle.

Proselytandan. — Det är för anarkosocialisten icke nog att säga sanningen; han måste övertyga sina åhörare. Idépropagandan är anarkistens mål. Hans stridslystnad, hans kamp för sin sak upplöser sig i att göra propaganda, att göra proselyter, för vilket han äger en lågande iver. Han propaganderar på varje plats som står honom till buds: såväl i verkstaden som i salongen, vid bordet som på tribunen, i fängelse som i frihet. Han talar i föreningar; han skriver i tidningar; han kåserar i grupp; han publicerar broschyrer, pamfletter, plakat, böcker, revyer, ja, han använder alla sina krafter för att handla genom exempel. Han är med ett ord den sannskyldiga aposteln för en doktrin; den må vara ansedd eller icke, ny eller gammal, god eller dålig. Hans kärlek till andra, hans rättfärdighetskänsla, hans sinne för logiken, hans kampmetoder utgöra konstitutiva delar av hans karaktär. För att propagera idén utstår han fängelse, arrestering, ja döden, ty allt vad han lider för sin idé, skänker honom tillfredsställelse. Det kan ibland slå över till det abnorma, urarta till mani (konstaterat genom propagandistens psykiska tillstånd genom våldet). Men å andra sidan utvecklar anarkisten i propagandan en sinnrikhet, en seghet, en djärvhet som man icke finner hos de gamla partierna.

På samma gång anarkosocialismen är en filosofiskdoktrin är den även ett politiskt parti, försåvitt dess mål är statens förintande och därtill ett föregångs-parti, ett avantgarde.

*

Så som anarkistens filosofiska mentalitet är, så är även hans karaktär. Egenskaperna äro desamma, fast namnen äro andra. Eller, säga vi hellre, hans karaktärsegenskaper äro' grundläggande för hans mentala, själsliga eller andliga egenskaper. Det är sålunda fråga om två sidor av samma sak.

Den sanne anarkisten är som typ betraktad en enhetlig, helgjuten karaktär, ty hos honom finns en andlig harmoni, icke till följd av likheten i tendenser men i anseende till de för honom utmärkande tendensernas inbördes sammanhang; de som framför andra behärska honom och anvisa individen den väg som han följer, utmynnande i vad han kallar sanning och aktar som det rätta, det goda, det sköna. De utgöra enheten i hans person och låta knappt andra tendenser bestämma honom än den nödvändiga verksamheten för livsuppehället och hälsans bevarande, om nu icke även de hänföra honom till själslig ruin och kroppslig död till följd av hans oavhängiga harmoniska andes sprängning. (Tänk på Sacco och Vanzetti!)

Han är oppositionell, böjd för motsägelse men han motsäger icke för blotta nöjet att säga emot. Visserligen är motsägelsen en njutning, men denna njutning eller tillfredsställelse är icke hans mål. Hans motsägelse går ytterst ut på att skaffa sig upplysning, att öka sina kunskaper. Han vill kommatill sanningen och för den undersöker han

för och mot, vidhållande, alltefter den person han samtalar med, det ena eller det andra. Anarkisten kastas icke mellan motsatta åsikter. Kommen till en viss grad av visshet undersöker han företeelserna för att vederlägga andra eller stärka denna visshet. Påverkad av sitt logiska sinne kan han icke svänga mellan två motsatta idéer; en gång kommen till vad han anser vara sanningen står han fast därvid.

Han är en vidsynt karaktär. Vilken karaktär kan vara mer vidsynt än den människa som intresserar sig för allt, som har livliga känslor. Anarkisten äger en stor grad av känslighet, har hela världen till fädernesland, betraktar alla människor — av vilket ursprung som helst — som sina bröder. Genom sin altruism i förening med sin böjelse för pro-selytmakeri är anarkisten humanist, en humanitär.

Han är vidare till sin karaktär passionerad. Till utseendet lugn, kall, stundom indifferent är han icke dess mindre en eldsjäl (tänk på Proudhon!), impulsiv, ståndaktig; han har ett ideal och detta Ideal vill han realisera; han vill ständigt se det förverkligat; varje hans handling, varje hans tanke tenderar så att säga till realiserandet av denna hans dröm (tänk återigen på SaccO' och Vanzetti!). Hans seghet, hans uthållighet, hans sinne för reflexion gör honom till en man med vilja. Han är oböjlig, emedan hans mentalitet karaktäriseras av ett kritiskt sinne, rättfärdighetssinne, logik, iver a'.t göra proselyter.

Genom sin stora känslighet är anarkisten mottaglig för intryck, genom sin självkärlek även stolt,hans övertygelse är stark. Hans »högmod» leder till ärelystnad, i sin bästa form till ambition: han håller på sin heder. Hans ambition är av ett särskilt slag, ty de psykiska faktorerna: kärlek till medmänniskorna och till friheten träda emellan; han vill icke dominera; han vill blott övertyga, varpå hans böjelse för att göra proselyter är ett bevis. Anarkisten är cyniker, om man med cynism menar likgiltigheten för andras tadel eller bifall, han trotsar vedertagna föreställningar, obekymrad om »vad som passar», smädar lagarna. Han hävdar sin idé och biktar sin tro. Därav hans förakt för traditionella vanor och bruk, för alla slags regler. Såsom alla initiativtagare, revolutionärer, folkledare hyser anarkisten stor kärlek till abstrakta idéer eller principer.

Om alla dessa anarkistens karaktärsdrag gäller detsamma som sagts om de mentala eller psykiska. Det är här fråga om en karaktärstyp, en karaktärens idealtyp, om ett genomsnittsideal, överensstämmande med alla adepterna av den anarkosocialistiska åskådningen, tagna kollektivt, icke individuellt. Varje anarkosocialist har som individ del i denna typ genom vissa tendenser. Men dessa tendenser äro allt efter individerna till graden olika utvecklade, och inverkan av tendenserna sins emellan och på individen ha till följd mer eller mindre förtunnade, mer eller mindre markerade förändringar i de specifika tendenserna i anarkosocialistens karaktär. Hos den ena är reflexionen försvagad genom hans iver och hans energi; hos en annan genom känslans rörlighet; hos en tredje minskas hans fasthet genom begrundande eller för mycket reflekterande, underdet att hos en fjärde ärelystnaden att influera på människorna och den sociala passionen förenas för att liksom förminska (atrofiera) intelligensens och tankeförmågans smidighet.

Forntidens, medeltidens och den nyare tidens anarkistiska rörelser.

Samhällsromanerna. — Det gamla Hellas (Grekland) hade tidigt sin saga eller myt, som förhärligade det så kallade naturtillståndet, då människorna levde efter naturens lagar. Naturens lag var tillika förnuftets lag och sålunda en och densamma för alla med förnuft begåvade väsen. Av denna saga — Kronossagan, även benämnd grekernas paradissaga — togo de under 5:e, 4:e och 3:e århundradena före vår tidräkning uppkommande många grekiska kommunistiska såväl statsliga som statslösa samhällsromanerna mer eller mindre starkt intryck. Hellas befann sig vid denna tid i en genom handel och sjöfart gynnad högkapitalistisk period med dess ty åtföljande konsekvenser: de egendomslösa arbetande klassernas utsugning av den egendomsbesittande plutokratin och de därav framkallade klasstriderna, vilka blevo en direkt anledning till uppkomsten av nämnda samhällsromaner.Av statsromanerna omtalar och beskriver Pöhlmann (Geschichte des antiken Kommunismus und Sozialismus) *Liparernas kommuniststat* den till Sicilien hörande Lipariska ögruppen koloniserades av hellenen omkring 580 f. Kr.; Platons *Atlantis,* den av njutningslystnad och laster fördärvade mammonstaten; historieskrivaren Theopomps

”*meropis^a land*”; ett underbart land på andra sidan om det stora, jorden omgivande havet, bebott av ett lyckligt människosläkte med många stora städer, varav de två största äro varandras kontraster; den ena de frommas och de rättrådigas stad, där människorna leva i ständig fred och en givmild natur ger dem vad de behöva utan plog och dragare; den andra är krigarnas stad som lever uteslutande av vapentillverkning och vars hela liv är inriktat på kamp och erövring. Som bekant sammanföllo stad och stat i det antika Grekland. Hekatäos ”*kimmeriska stad*”, vars förf. gör läsaren bekant med hyperborerernas nordiska idealfolk, Euhemeros ”heliga krönika”, som skildrar *Panchäas* önskeland, i Indiens närmaste granskap; en teokratiskst styrd präst“stat av brahmanen Jambulos, solstaten, Heliopolis, är den sista helleniska utopin, om vilken Pöhlmann säger att den är mer ”modern” än Thomas Mores Utopia. Samtliga romaner äro tillkomna efter Platon, författade mot slutet av 300-talet. Förf. var politiker eller statsman, såsom politikerna då vanligen benämndes. Phaleas från Chalcedon statsideal antas möjligen vara författad före Platons Staten, hans verk har gått förlorat och det lilla man vet därom har Aristoteles meddelat.I Kronos rike härskade frid och endräkt, lycka och harmoni, trots att där icke fanns någon överhet. Dess invånare levde nöjda och belåtna med vad naturen genom arbete eller den bördiga jorden utan arbete frambringade, utan alla konstlade kulturbehov. Ju enklare människorna inrättade sitt liv, desto närmare stodo de naturen, desto naturligare deras levnadssätt.

Denna självförnöjsamhet utan kulturbehov förfäktades av en särskild filosofskola, cynikerna (skrives även kynikerna), varifrån författaren till världslitteraturens första anarkistiska samhällsteori utgått, nämligen av filosofen Zenon (skrives även Zeno) från Kition (död 264 f. Kr.), vilken själv blev stiftare av den därpå följande stoiska filosofskolan, kallad Stoa efter namnet på den pelargång, varest hans lärjungar hade sin samlingsplats.

En lärjunge till Sokrates, Aristippos (död omkring 355 f. Kr.), den hedonistiska njutningslärans filosof, hade dock redan från sin egoistiska njutningsläras ståndpunkt uppsagt gemenskapen medstaten. Statslivet undertryckte enligt hans lära om icke fullständigt så åtminstone delvis den individuella friheten, och den vise måste därför undandra sig statslivet.

Framför andra filosofskolor såg Stoa i Kronos rike sitt ideal. Friheten under Kronos känner inga yttre rättsliga och statsliga normer och auktoriteter utan blott en tvångslös sedlig eller moralisk ordning, en allas frivilliga samverkan genom deras egen sedliga halt, moralitet och broderskap. I stället för statens yttre allmakt, förmynderskap och reglementering skulle lagens allmakt i människans inre vara den bestämmande faktorn i samlivet människorna emellan, så snart de äro nog insiktsfulla att följa sina naturliga drifter, uppfyllda som människorna då äro av rättvisa och kärlek till sina medmänniskor och sålunda, såsom i den yttre naturen, harmoni råda i deras naturliga sammanlevnad. Allt vad tvång heter är utgallrat; den inre moraliska driften är den enda normen, även fullkomligt tillfyllestgörande regulatorn för såväl den enskilde som för samhället i sin helhet: inga av staten sanktionerade kyrkor, då Eros, kärleksguden, är den sammanhållande kraften i världsalltet; inga domstolar och jurister, då envar frivilligt gör sina skyldigheter och alla njuta lika rätt till livets förnödenheter; inga pengar och ingen profitdragande varuhandel, då all ekonomisk samfärdsel verkställes genom omedelbart utbyte av produkterna som önskas. Även äktenskapet som statsinstitution är obehövligt, då det råder möjligast lika ställning mellan könen. Kvinnogemenskap är ett genomgående draghos alla antikens samhällsromaner och deras författare, Platon icke undantagen, vilken dock begränsar den till överklassens båda stånd: filosoferna och krigarkasten.

Zenon införde i den politiska samhällsromanen ett nytt begrepp: världsborgardömet: man var icke mer endast spartan, atenare eller grek; man var kosmopolit, världsborgare som hade hela världen till fädernesland.

Av nutidens anarkister är Krapotkin den som ägnat den anarkistiska samhällsmoralen den största uppmärksamheten. Anarkistiskt betonade samhällsromaner i vår tid äro den engelske konstnären William Morris’, till svenskan översatta »Nytt från en ny värld eller en vilans tid», 1892; Quidings »Platos stat i korrigerad bild»: ett samhälle upprullas som kontrast mot det samhälle som är, åskådliggjort genom en vandring genom det nya samhället i sällskap med en ciceron av det nya samhället samt August Strindbergs novell »De lycksaligas ö», intagen bland »Svenska öden och äventyr» i hans samlade skrifter: en svensk koloni i tropikerna

utan lagar, utan överhet, utan över- och underklass men varest den tropiska naturen ger dess invånare allt vad de behöva till sitt livsuppehälle.

Medeltidens religiösa anarkism. — I medeltiden ge de religiösa striderna stoffet till en religiös anarkism. Det är gudsriket som nu skall erövras. Det uppstod omkring mitten av andra århundradet e. Kr. en religiös anarkokommunistisk sekt, karpokratierna under ledning av Karpokratesfrån Alexandria. Han har Icke efterlämnat några skrifter men hans läror sammanfattades av en son till honom. Hans religionsfilosofi är enligt G. Adler (Geschichte des Sozialismus etc.) grundad på en mystisk-teosofisk bas, utifrån vilken hans socialteori utarbetades.

Efter Karpokrates' idéer om allas rätt till allt uppstod i mitten av noo-talet på olika orter i norra Italien, Sydfrankrike och vid Rhen en ny sekt, katarerna (de rena) såsom protest mot den härskande påvereligionens moraliska uselhet. Den vann stor utbredning men förföljdes och undertrycktes liksom karpokratiernas sekt av både kyrka och stat som slutligen ledde till dess utrotande.

Omkring år 1200 utarbetade Amalrich från Bena ett nytt religiöst samhällssystem som han föredrog från en kateder i Paris. Efter hans död 1204 dömde en synod hans anhängare, bland vilka flertalet var präster, att brännas på bål. Amalrich exkommuni-serades och hans ben grävdes upp och kastades ut på fältet. Men trots kyrkans förbannelse upptogos Amalrich's anarkistiska läror av en ny sekt »Bröder och systrar av den fria anden», vars lärofader var en i Paris verksam magister i filosofi och teologi, David från Dinant (stad i Belgien).

En ung präst, Martin Huske, kallad Loquis, den rättrådige, förkunnar i Böhmen Kristi snara ankomst, då ett nytt rike skall uppstå utan vare sig furstar eller prelater, då inga kungar, ingen överhet, ingen stat, ingen kyrka skall finnas längre.

En annan från Belgien till Böhmen invandrad belgisk beghard (anhängare av en belgisk botpredi-kant Lambert le Begue, den stammande) ger upphov till adamiternas sekt, så benämnd emedan bärandet av kläder syntes dem som ett avsteg från naturens fria gudomliga liv. De längst gående av dem hade slagit sig ned på en ö i floden Lugnic men blevo 1421 nedgjorda av de auktoritärt-nationalistiskt sinnade hussiterna på deras ledare Ziskos befallning.

Som en konsekvens av »den heliga skrifts» läror uppstod ännu en kristlig anarkistisk rörelse av kommunistisk riktning 1420 som hade till sin lärare Peter Chelcicky, sin tids Tolstoj, såsom han blivit kallad, vilken från byn Chelcic sände ut i världen sina skrifter. Han förkastade våldet: »Kristi ord och1 exempel bjuder att älska sina fiender». Den verkligt kristne tar icke i anspråk den kristna statens polis, appellerar icke till dess domstolar, han vill icke härska, icke befalla, ej heller utsuga någon. Särskilt på grund av sin antimilitaristiska ställning till kriget fick han många anhängare. En koloni, förlagd till en böhmisk by, kom också till stånd, »Böhmiska bröder», men vilka dock så avveko från mästarens principer att de införde en vittgående tvångsmakt av präster och överordnade. En nutids-parallell må här få inflickas.

En ny form av den kristiologiskt religiösa anarkismen har uppstått i vår tid i och med Leo Tol-stojs framträdande som religiös anarkist. I Holland slötO' sig omkring honom 1893 en grupp yngre teologer, vilka först bildade ett förbund, sedan en anarkokommunistisk koloni i en by Blaricum, en timmes järnvägsresa från Amsterdam. Denna koloni är livfullt beskriven i reseskildringarna »Farligafärder och roliga», 1906, av en kvinnlig svensk journalist Ida Bäckman, vilken under sina världs-resor även gjorde kolonin ett besök. Kolonin fick sitt namn efter byn. Man ville där genomföra den kristna allkärlekens princip. Det nuvarande samhällslivet stod i direkt strid med det kristna evangeliet. Liksom i en familj, vars medlemmar äro förenade med varandra genom ett starkt kärleks- och samhö-righetsband, så skulle man nu försöka att genom en sammanslutning av familjer, eldade av denna »allkärlek», åstadkomma ett helt samhälle, där denna kärlek bleve enda lagen. Kärleken utplånade den sociala ståndsskillnaden. »Allt vad som är mitt, det är också min broders». Aderton familjer hade sammanflyttat och levde som en enda familj i en större kolonibyggnad. Inga lagar och inget överhuvud. Man hacle blott en regel: alla beslut måste vara enstämmiga för att kunna genomföras.

Man började med att bedriva jordbruk och för detta ändamål hade man skaffat sig några kunniga lantmän från Friesland som ledare av jordbruket. Men jorden var mager och svårbrukad, jämförd med Frieslands bördiga jord, så att kolonins inbyggare, ovana vid kroppsligt arbete, nödgades arbeta »från gryningen till solnedgången», varigenom det intellektuella intresset måste tillbakasättas till stor saknad för de universitetsbildade unga teologerna, varibland det fanns både doktorer och pro fessorer, pastorer och teologie studerande. Ofördragsamhetens anda började till sist också vinna alltmer insteg. Somliga började även undandra sig det hårda kroppsarbetet. Barnen, vilka skulle upp-fostras och behandlas fullkomligt lika, älskades av sina mödrar mer än de andra barnen. Och mödrarna tålde inte heller tillrättavisningar som gjordes i hela kolonins namn. Kolonin torde efter all sannolikhet icke mer existera.

Rabelais' subjektiva anarkism. — Inemot mitten av 1500-talet kastade Frankrikes berömde samhällssatiriker Rabelais ut tre volymer samhällssatir i romanform, uppkallad efter romanens tvänne huvudpersoner Gargantua och Panta-gruel. I dess första del finns inflätat en utopi om den fria viljans anarkistiska orden: Gör vad du vill! (Ett kort utdrag, 98 sidor, ingår i den av H. Schiick redigerade serien Världslitteraturen i urval o-ch översättning.)

Gargantua avlade 524 år gammal Pantagruel med sin gemål Badebec, dotter till amauroternas konung i Utopia. Gargantua skänker »Den fria viljans orden» ett större jordområde Théleme vid floden Loire, en av Frankrikes naturskönaste trakter, och uppdrogs åt en munk att skriva ordensreglerna som skulle gå i motsatt anda med alla hittillsvarande klosterregler. »Eftersom i alla nuvarande kloster allt är ordnat, avdelat och reglerat efter klockslaget, så beslöts att där icke skulle finnas varken klocka ellei solvisare utan allt skulle uträttas efter tillfälle och lägenhet.» Den största tidsspillan Gargantua kände bestod i att räkna timmarna och den största narr-aktighet i världen vore att inrätta sig efter klockringning i stället för att följa sitt omdöme och sunt förstånd. Ordensmedlemmarnas liv, heter detvidare, var ordnat icke efter lagar, statuter och regler men efter deras egen vilja och fria skön. De stego upp när de behagade; de drucko, åto, arbetade, sovo, när de så önskade. Ingen väckte dem, ingen tvingade dem vare sig att äta eller dricka eller göra något som helst annat. Endast en klosterregel var uppställd: gör vad du vill. Ty fria, välborna, bildade människor, tillhörande samhällets bästa kretsar, ha av naturen en instinkt och en sporre, den de kalla hederskänsla, som alltid driver dem till dygdiga handlingar och håller dem borta från lasten. Men om samma människor genom skändligt' tvång och underkastelse nedtryckas och kuvas, så vändes denna ädla drift på grund av vilken de förut öppet strävade mot dygden i ett brinnande begär att avkasta detta träldomens ok. Ty vi lockas alltid av det förbjudna och vi åtrå det som är oss nekat... Så uppstod av denna frihet mellan dem en ädel tävlan att göra vad de sågo behagade en enskild. Om en man eller en kvinna sade: låtom oss dricka, så drucko alla; om han elller hon önskade spela, så spelade alla; om han eller hon föreslog en utflykt, så följde alla med o. s. v.

Här förkunnas en frihet utan gränser och en glad njutningsfrihet. Men blott de bästa människorna äro värdiga »de frias liv», telemiternas liv (telemit = göra frivilligt).

Rabelais förhärligar här ett individualistiskt fri-hetsideal. Ordens medlemmar bilda ett privilegierat stånd som påminner om väktarna i Platons halvkommunistiska idealstat, varest den närande storamassan av befolkningen underhåller och arbetar för de ledande stånden. Utan en talrik tjänarklass skulle Rabelais' klosterbröder näppeligen kunna föra ett sådant idealt liv, uppfunnes än aldrig så många automatiska husliga hjälpmedel, om man icke får tänka sig att samma fria, förnäma människor själva uträtta de sysslor deras levnadssätt måste ge upphov till, att de t. ex. bädda sin egen bädd, städa sitt eget rum o. s. v.

Rabelais' satir ställer allt på sin spets för att kontrastverkan måtte bli så mycket effektivare. Det är icke omöjligt att hans orden även ville vara en reaktion mot Thomas Mores statskommunistiska Utopia som såg dagen 1516. Å andra sidan kunna Rabelais' ordensmedlemmar betraktas som föregångare till Nietzsches »övermänniskor» eller »fria andar», Nietzsche föresvävade nämligen även ett samfund av fria andar, för vilka även anarkin är ett privilegium. Även de förbehålla sig en frihet utan band, vilka alltså göra och handla såsom de för gott finna, skulle de även stå i strid med den frihet som skall gälla för alla.

Enligt Nettlau (Der Vorfriihling etc., s. 29) ligger emellertid Rabelais' betydelse för anarkismen i hans förmåga

att »i förföriska färger» framställa friheten; — »ett verkligt fritt och icke ett av överhet reglerat liv föreställde sig blott få, höllo få för möjligt och önskvärt, och den som det oaktat gjorde det bidrog mer eller mindre till frihetens uppbyggande». Rabelais' betydelse skulle sålunda ligga inom ramen av hans egen tid som icke visste eller förstod vad för ett härligt ting friheten är för densom kunde bruka den. Elisée Reclus har givit honom hederstiteln av »vår store föregångare».

Nietzsches aristokratiska anarkism, nutidsparallell till Rabelais'. — Även Nietzsche drömde som sagt om ett »samfund av fria andar» men hans »fria andar» äro en elit av dådkraftiga, energiska övermänniskor ur tänkarnas, konstnärernas och kraftmänniskornas led.

»Min levnadsregel är», säger sålunda Nietzsche, »alls icke skapad för massan. Den är skapad för en elit som ensam representerar mänskligheten, som ensam är i sanning mänskligheten och vilken bör leda och styra mänskligheten och djupt förakta massan, d. v. s. dess temperament, dess sinnelag, dess seder och dess fördomar. Min teori är väsentligen och radikalt aristokratisk.»

»Nej», utbrister Emile Faguet (en av franska akademins »odödlige», som skrivit ett 30-tal böcker i konst, litteratur, politik och socialism), i sitt arbete över Nietzsche — och vi undra om Faguet inte här uttalat en betydelsefull framtidstanke även anarkistiskt sett — »det är Nietzsches kapitala misstag att ha ställt frågan på så sätt.»

»Man får icke säga: allt gott och stort som gjorts mänskligheten har skett genom aristokratierna; man måste säga: allt gott och stort som gjorts mänskligheten har utförts av folken, folken och icke av fraktioner av folken, vilka senare i själva verket voro i grunden aristokrater... Man får med ett ord alldeles riktigt icke skapa vare sig aristokrati eller demokrati... De aristokratiska nationerna äro deland, varest aristokratin är aristokrat och varest folket är det ännu mycket mera... Det är icke så som Nietzsche förstått saken.»

Som syntes av aristokrati och demokrati bör framgå, vill Faguet säga, en sociokrati som varken är erövrarmakt, hegemoni eller arké (arki).

»Stryk ut orden aristokrati och demokrati. På andra sidan om aristokrati och demokrati finns en annan sak som är, om man vill, sociokrati. Det finns folk, vilka ha en mycket stark social instinkt. Hos dessa folk är individualismen mycket svag; den individuella egoismen är mycket böjd för att uppoffra sig; den är reducerad till ett minimum; medborgaren älskar att göra stora ting gemensamt, stora ting genom association. Dessa folk praktisera sociokrati; de äga associationskänslan, den sociala känslan med ett ord.

»Om eliten icke har framför allt till mål att tjäna mängden, att göra den mer intelligent, mer vis, mer sund och alldeles särskilt mer lycklig, så ser jag», förklarar Faguet så till sist, »just icke vad eliten tjänar till och varifrån den skulle hämta sin rätt.» *) Nietzsche hade, såsom han för övrigt själv sagt, »på sitt sätt» sin moral och sin sociologi.

Med Georg Adler, såvitt vi veta den första borgerliga vetenskapsman som av vetenskapligt intresse ägnat anarkismen ett ingående sammanhängande historiskt studium sedan äldsta tider, kunna vi sammanfattande säga att anarkismen under här berörda olika tidsskedena uppstått som konsekvens av filosofisk och religiös spekulation, nämligen som kon-') Faguet, En lisant Nietzsche, 1903. s. 201-2,279, 351-53,356-7.sekvens av i) den etiska reformrörelsen i forntiden (Platons politiska skrifter, Zenons idealistiska anarkism); 2) de religiösa rörelserna i forntiden (karpo-kratiernas kommunistiska anarkism); 3) kristligt-re-formatoriska tendenser (anarkism som ideal av me-deltidsmystik och mystiken som utgångspunkt för anarkistiska teorem); 4) renässansens och humanismens livsideal under 15- och 1600-talen (Rabelais' idealsamhälle); 5) naturrättsliga ideal, särskilt under 1700-talet (naturrättsliga socialismen i Frankrike, anarkistiska samhällsromaner). Om punkt 5 närmare härnedan.

F ö r s ö k s k o l © n i e r n a. — I förra hälften av det 19: e århundradet tror man sig komma samhällsproblemet praktiskt närmare in på livet genom anläggandet av försökskolonier. Det uppstod en ny rörelse som sökte förverkliga de kommunistiska och anarkistiska lärorna genom att grunda kolonier för detta ändamål. Cabet hade

skildrat »En resa i Ika-rien», Fourier hade visat vägen till grundandet av falangstärer. Rörelsen förlädes till Amerikas nya värld, där tillgången till jord syntes större och lättare.

De socialistiska och religiösa kolonierna som sålunda uppkommo i Amerika kunna sammanföras under fyra grupper.

De religiösa samfunden bilda en grupp. De ha grundats av personer vilka tillhört någon särskild sekt. De omfatta ett 20-tal kolonier och till denna grupp höra några av de äldsta och mest framgångsrika associationerna. De ha haft den största livs-längden. De sex betydelsefullaste av denna grupp ha haft en genomsnittlig levnadsålder av 95 år.

Den andra gruppen omfattar de under inspiration av Robert Owen grundade associationerna. Med undantag av två av dem voro alla organiserade under åren 1825—26, då Owen stod på höjden av sin popularitet. Han hade då haft en utomordentlig framgång med sina reformer för arbetarna i hans industrisamhälle i New Lanarck i Skottland. Men alla blevo av kort varaktighet. Av de till Owenitgruppen hörande kolonierna var New Har-mony i Indiana den märkligaste. Den leddes av Owen personligen och platsen var den mest fördelaktiga. När de gamla »harmonisterna», ett religiöst samfund, lämnade Indiana för att slå sig ned i Pennsylvanien, inköpte Owen deras egendom med jord, gröda, byggnader och redskap för 140 tusen pund. Till platsen strömmade genast 900 personer, representerande alla stater inom den nordamerikanska unionen och nästan varje land i norra Europa. Två år efter starten upplöstes kolonin. Orsaken: oenighet bland medlemmarna.

Den tredje gruppen, den Fourierska, omfattar 27 kolonier. De voro grundade i överensstämmelse med Charles Fouriers teorier. Denna kolonirörelse började 1843 och fortgick omkring tio år.

Till den sista eller fjärde gruppen höra de kolonier, vilka bildats i våra dagar, på 1890-talet och senare under inflytande av moderna socialistiska och kooperativa läror. Denna grupp omfattar ett 20-tal kolonier.

Enligt en statistik över ett hundratal av de nord-amerikanska kolonierna har levnadslängden för mängden av ifrågavarande kolonier varit mycket kort. För ett par och sextio av dem kan deras ålder med approximativ säkerhet bestämmas. Av dessa existerade nitton kortare än ett år, tio levde från i till 2 år, tio från 2 till 3 år, fem levde 4 år, en 5 år, tre 6 år och en 8 år, åtta från 10 till 25 år och fem över 30 år.

De nyare kolonierna ha bestått något längre än de äldre icke-religiösa, liksom de ock varit organiserade med större omsorg.

Kolonierna under Owenit-perioden existerade i genomsnitt 1 år och 5 månader, de av fourierska perioden 2 år och 7 månader, de av den moderna tiden ha upplösts i genomsnitt efter 4 år. De s. k. oavhängiga kolonierna uppvisa en genomsnittsålder av 7 år. Högsta medeltalet ha Ikaria-kolonierna. De upplösta religiösa samfunden ha existerat i genomsnitt 24 år.*)

Bland de i tablån upptagna kolonierna äro följande betecknade som anarkistiska:

Utopia i Ohio, grundad 1847, nedlagd 1851; Modern Times i Newyork, grundad 1851, medlemsantal 100, upplösningsår obekant; Mutual Home Association i Washington, grundad 1898, medlemsantal 91, upplösningsår obekant. Härtill kan läggas Giovanni Rossis anarkokommunistiska anläggning »Cecilia» i staten Parana i Brasilien, grundad 1890, upplöst fem år senare. Platsen omnämnes som »absolut obeboelig» och öde, belägen i en av skog

*) Ur F. A. Bushees uppsats Communistic societies in the United States i Political Science Quarterly, 1905.omgiven, på sluttningen av kullar befintlig prärie. Rossi hade ett par, tre år förut eller 1887 grundat en kooperativ anarkistisk jordbruksassociation i Cre-mona i Italien.

Anledningarna till koloniernas upplösning ha varit av mycket växlande natur: ledarens död, brist på harmoni och intelligens, misshälligheter, oenighet bland medlemmarna eller ledarna, dåligt människomaterial, dålig hushållning, skuldsättning, bristande kapital och förberedelser, felslagna skördar, brist på medlemmar, ogynnsamma lokala förhållanden, såsom dålig jord, urskog o. s. v.

Vi ha även från våra dagar flera exempel på dylika experimentellt anlagda kolonier i Europa. Utom den förut nämnda, av holländska teologer grundade anarkokommunistiska kolonin Blaricum några mil från Amsterdam, en av van Eeden, den bekante holländske kooperatören och diktaren, anlagd kooperativ koloni Waiden, belägen alldeles intill Blaricum-kolonin, mellan vilka båda kolonier en tid rådde samarbete och vilka gemensamt ut-gåvo en anarkistisk tidning »Vrede». Men slutligen förklarade van Eeden att deras mål var detsamma men vägarna till målets uppnående voro icke desamma. Någon fiendskap har dock aldrig ägt rum mellan dem. Ej långt från Waiden hade van Eeden även en annan koloni »Nieuw Harmony». Zoccoli omnämner en anarkistisk kommun i Montreuil (Frankrike) samt en frikommunistisk och kooperativ koloni »Clousden Hill Farm» i närheten av New-castle (England), vars program speciellt beträffande jordbrukets organisation överensstämde med Krapotkins idéer. Den kände nationalekonomen och sociologen Franz Oppenheimer, en av förkämparna för kooperativa jordbruk och för de av österrikiska nationalekonomen Theodor Hertzka företrädda Fri-landteorierna. ett slags, anarkismen mycket närstående social liberalism, har anlagt ett par jordbruksföretag, det ena i Eisenach, det andra i Posen men misslyckats. En trädgårdsby i närheten av Berlin, Eden, lär även haft honom till upphovsman.

Sverge är heller icke utan exempel. Frågan har varit mycket på tal bland Sverges ungsocialister och en av de verksammaste var på sin tid en bror till den bland syndikalister allmänt kände redaktör Edwin Lindstam. En norrländsk småbrukare av det rörligare ingeniet, Jonas Wigner, omlade 1910 en honom tillhörig gård vid Lottefors station i Hälsingland till en jordbrukskoloni på andelar, kallad Union. Vid decenniets slut flyttades Union till en gård vid Wanneboda station i Västmanland, där den drogs med ekonomiska svårigheter och därav föranledda trakasserier, så att organisationen exi sterar ej mera som sådan än möjligen till namnet. Vid kolonins organisering synes van Eedens holländska kolonier ha tjänat till förebild.

Anarkistfilosofen G. Landauer var en ivrig förespråkare för »socialistiska kolonier», såsom ett medel att göra sig oberoende av den nuvarande kapitalistiska rättsordningen.

Kritik av den experimentella koloniverksamheten. — N är ett lag kommunistiska anarkister år 1895 voro betänkta på att i norraEngland anlägga en anarkistisk-kommunistisk koloni, tillfrågades Krapotkin, om han ville bli kolonins kassör. Krapotkin svarade att man under nuvarande förhållanden kunde ha föga tilltro till framgången av dylika företag som syntes honom ofruktbara och endast ledande till besvikelser. Dock menade han, att man alltid hade rätt att göra ett experiment, när de som gjorde försöket, voro beredda till varje offer att bringa företaget till ett gott resultat. Honom syntes i alla händelser bättre att slå sig ned i närheten av de stora städerna för att komma i åtnjutande av civilisationens alla fördelar än i långt avlägsna länder fjärran från all vetenskaplig och artistisk kultur.

Gentemot Krapotkins försiktigt hållna uttalanden om försökskoloniseringen tar hans vän och meningsfrände: Elisée Reclus, geografen, i sitt arbete om evolution och revolution, avgjort avstånd därifrån, om han också icke vill bestrida att de tätt på varandra följande försöken visat en oemotståndlig anspänning av »den sociala viljan». Men dessa människor som förenat sig för att inträda i något av dessa på det nya idealet grundade samhällen äro själva icke frigjorda från alla de gamla fördomarna och de gamla vanorna. Alltid skola de ha att kämpa mot de upplösnings- och klyvningstendenser som äro förborgade i de gamla sederna och de gamla förhållandena. Han menar även att »de djupskådande och uppriktiga anarkisterna» kunna det oaktat hämta mycken lärdom från de oräkneliga kooperativa företag som överalltuppstått, varvid det ena anslutit sig till det andra och sålunda bildat allt större organismer.

Nettlau säger i det stora hela detsamma. »Den experimentella socialismen som enligt sitt väsen utgör en huvudbeståndsdel av den fria socialismen och som för hundra år sedan Fourier, Owen, Thompson och andra med all energi sökte grunda, har ännu i dag ingen fast grund under fötterna, emedan betingelserna för ett riktigt experiment aldrig bli skapade. I regeln föreligger förutfattade meningar som då mer eller mindre vederlägger experimentet utan att härigenom bevisa något väsentligt». Denna dom utsträcker Nettlau till nutidens experiment, till den kooperativa produktionsrörelsen (samverkan mellan fackförbund och kooperation), till gillesocialismen som strävar att göra fackföreningarna själva till producerande. Förutsättningarna därför antingen felas eller

försummas eller slår man in på oriktiga vägar som slå ihjäl den eljes hoppgivande »experimentalsocialismen». (Anf. arb., s. 97—99.)

Anarkismen och naturrätten.

Antikens idé om ett naturtillstånd återupptas, omsatt i teorin om en naturrätt, en statslig (auktoritär) och en frihetlig (Iibertär).

Anarkismen hade uppstått, sade vi, även som konsekvens av naturrättsliga idéer, vilka i deras nya gestalt, på olika sätt tolkade, fingo stor utbredning och tillämpning i flera av Europas länder under 15-, 16- och 1700-talen.Etnografin, kunskapen om de olika folkslagen, enkannerligen naturfolken, fanns ännu icke att tillgå. Man tvangs därför i antiken att tänka vad man ville om människans ursprungliga eller första samliv. När man desslikes i vår tid, i saknad av de nya vetenskaperna etnografi och sociologi, icke hade något faktiskt eller materiellt underlag för en utredning av samhällsföreteelserna, innefattade i stat, samhälle och rätt, tog man sin tillflykt till spekulativ filosofi till förklaring av uppkomsten av stat, samhälle och rätt.

Vår tids socialfilosofer ha tänkt sig, såsom antikens filosofer och historiker, ett naturtillstånd som föregick samhällstillståndet och uppställde som förmedlande länk mellan dessa tillstånd en teori om ett fingerat fördrag eller avtal som förmenades ha in-gåtts mellan människorna i naturtillståndet.

Både naturtillståndet och fördraget fingo sina olika uttolkare. Å ena sidan betraktades naturtillståndet som ett evigt krigstillstånd av vildaste slag, ett ständigt allas krig mot alla och avtalet, kontraktet som en fredsakt, en kompromiss, ett vapenstillestånd mellan de oeniga och stridande viljorna; en åsikt som med stor skärpa förfäktades av stats-despotismens engelske förespråkade, stats- och rättsfilosofen Hobbes (död 1679). Han bygger sin teori på människans av naturen rovdjurslika karaktär. Människan liknas vid ett lössläppt rovdjur som liksom alla övriga så .dana i begynnelsen sönderslitit varandra: människan är den andra människans varg (i enlighet med den latinska sentensen: homo homini lupus).Rousseau (död 1778) förfäktade å andra sidan naturtillståndet som ett ständigt fredstillstånd. Människan är god av naturen, men hon har blivit dålig och elak genom kulturens fördärvliga inflytande. Hon framlevde under detta sitt första stadium sitt liv i största avskildhet. Naturtillståndet utmålades av honom så idylliskt att Voltaire, när han hade läst Rousseaus skrift om den av kulturen vållade olikheten i människornas samhällsställning, fällde det bekanta yttrandet att man fick nästan lust att »krypa på alla fyra». Ett exempel: »När jag betraktar människan sådan hon måste ha framgått ur naturens händer, så ser jag ett djur, mindre starkt än somliga, mindre vigt än andra men allt sammanlagt fördelaktigast utrustad av alla. Jag ser henne sätta sig under en ek, släcka sin törst ur närmaste, bäck, finna sin bädd vid foten av samma träd som lämnat hennes måltid, och därmed äro hennes behov tillfredsställda».

Båda, Hobbes och Rousseau, överensstämma dock däri att människan levde utanför varje slags samhälle var för sig isolerad, ävensom däri att hon var suverän till sin vilja, d. v. s. absolut bestämmande över sig själv såsom individ. Människan blev först social genom hennes inträde i samhället.

En denna uppfattning av naturtillståndet motsatt riktning utgick från Aristoteles (död 322 f. Kr.) vilken lärde att människan tvärtom är social till sin natur eller, såsom Aristoteles uttrycker sig, ett samhällsdjur: av naturen danad för samhällighet och umgänget med likar; en lära som högt skattades av Zenon och hans skola, för vilken »människan ärhelig för människan» (homo res sacra homini). Även för Zenon existerade självbevarelsen som naturdrift. Men som korrektiv eller rättelse av dess ensidiga eller hejdlösa utövande uppställde han en annan naturdrift: samhällighetsdriften. Dessa båda grund- eller huvuddrifter hos människan skulle enligt honom komplettera och korrigera varandra. Den förstnämnda riktningen kan ävenledes åberopa en den grekiska antikens filosof Epikur (död 270 f. Kr.), vilken gjorde gällande både människans ursprungliga osociala natur och samhällsfördraget som enda lösningen.

Naturrättens tvänne förgreningar, den statliga och den frihetliga.

Men urtillståndet har enligt teorin även en urrätt. Naturen har givit var och en rätt till allt. I hennes rena tillstånd, innan människorna bundit sig genom avtal, var det därför var och en tillåtet att göra vad han ville mot alla andra; bemäktiga sig vad han förmådde och njuta därav samt om allting säga: det är mitt. Det blev i längden outhärdligt. Som »förståndig» varelse fann människan att hon i det naturliga tillståndet förlorade mer än hon vann. Man kom då slutligen överens att sluta fred (vapenstillestånd) och överlåta den rättsövning, som enligt naturen vilade i envars fysiska makt, i händerna på en enda absolut härskande styrelse (korporation eller en enda), i vilken all denna makt sammanfördes, varigenom den blev nog stark att betvinga alla viljor. »Jag överlåter», lyder Hobbes formulär till detta kontrakt, »på denna människaeller denna församling rätten och makten som jag (ursprungligen) ägde att regera mig själv, med villkor att du (I alla) likaledes överlåter enahanda rätt och makt åt samma människa eller församling». Staten och dess tvångsmakt var bildad, ävensom monarkin. Vad vi söka i samlivet, underströk dock Hobbes, är icke våra likar utan vårt eget intresse.

Det idylliska liv, som Rousseau ansåg människorna ha levat i naturtillståndet, upphör, då egent-domen uppstår och kulturen, vetenskaperna och konsterna gjort dem sedligt fördärvade genom att deras behov ständigt stegrades, vilka därför aldrig stillas och fördenskull bringa till stånd en lystnad som aldrig tillfreclsställes. Med egendomen och det borgerliga samhället uppstod olikheten. »Den förste som, efter att ha inhägnat ett jordstycke, föll på tanken att säga: detta är mitt och fann människor nog enfaldiga att tro detta, blev det borgerliga samhällets verkliga stiftare»... »Född fri är människan överallt slagen i bojor.»

»Huru finna», spörjer Rousseau, »en förenings-form som med allas förenade kraft försvarar och beskyddar varje medlems person och egendom och i vilken envar i trots av sina ingångna förbindelser med alla icke lyder någon annan än sig själv och sålunda förblir lika fri som förut?» Dess lösning, svarar han, ligger i samhällsfördraget. Folket, benämnt allmänviljan, d. v. s. folksuveräniteten, är statsmaktens egentliga och enda källa. Staten är grundad.

Statskontraktet har ingåtts av olika motiv. För Rousseau utgör grunden för detsamma människansavfall från naturen, för Hobbes vapenstilleståndet.

Den åsikt som inom den naturrättsliga skolan går ut från människans samhälliga natur — representerad av den holländske filosofen Grotius och den engelske samhällsfilosofen Locke — ansluter sig visserligen till ett före samhället (staten) förefintligt naturtillstånd, men detsamma ger icke tillräcklig säkerhet och trygghet för »egendomen», varför även de tänka sig ett statsfördrag som måste upprättas, enär staten, såsom varande i besittning av den högsta makten, ger den det nödvändiga skyddet. Den olika fördelningen av svaghet och ondska hos människorna vållade ifrågavarande osä-kerhetstillstånd enligt Locke, folkökningen och de över hövan uppskruvade behoven enligt Grotius.

Diametralt motsatt den statsliga naturrätten är den naturrätt, som anarkismen av en äldre riktning hyllar. Stirner undantagen, vilken hävdar ett »naturtillstånd» som i argumentering liknar mycket Hobbes' (eller Spinozas'. Se min broschyr »Makt och rätt», s. 28—29, 1917. Brands förlag); men i övrigt vill han den nuvarande statens fullständiga förintande.

Stirner betraktar staten som »vårt naturtillstånd» som det gäller att tillintetgöra eller upplösa (Albert Jensens översättning av Stirners »Den ende och hans egendom», 1911, s. 385).

»Min frihet blir», säger Stirner, »först då fullständig när hon är min makt» (s. 215). — »Jag kan blott ha så stor frihet som jag förskaffar mig med mitt egenintresse» (s. 215). — »Staten, detta 'mänskliga samhällets väl', ligger icke mig, egoisten,om hjärtat, jag offrar det ingenting, blott använder mig av det. Men för att fullständigt kunna använda detsamma, förvandlar jag det tvärtom till min egendom och mitt skapande verk, d. v. s. jag tillintetgör det och bildar i dess ställe en förening av egoister» (s. 229). — »Tag vad du behöver, därmed är allas krig mot alla förklarad» (s. 324, jfr även s. 327). — »De (egoisterna) förhålla sig icke längre mot varandra som människor

utan uppträda egoistiskt mot varandra som ett jag mot andra, fientliga jag» (s. 229). — »Du har rätt att vara allt vad du har makt att göra.» — »Jag skall finna tillräckligt många som förena sig med mig utan att svära sig fast vid min fana» (s. 294). — »I denna gemensamhet ser jag ingenting annat än en multiplikation av min kraft och jag bibehåller den blott så länge den är min mångdubblade kraft» (s. 392)... »överger den plikt- och trolöst när jag (du) icke längre kan dra någon nytta av den» (s- 393) • • • den del av friheten som jag därigenom offrar göres blott för min egen skull, av egennytta ... offrar blott det som jag icke har i min makt, d. v. s. jag offrar ingenting alls» (s. 394).

För Stirner existerar i våra »civiliserade» stater ett likadant allas krig mot alla som filosofen tänker sig ha varit rådande innan »kontraktsstaten» kom till och gjorde slut på naturtillståndets inbördes kiig. Han menar också att endast en allas kamp mot alla kan föra mänskligheten ur det bestående, stödjande sig på sin sats att »egendomsfrågan blir blott löst genom allas krig mot alla». (Se Alb. Jensen, Max Stirner. Den anarkistiska individualismensdjärvaste apostel, hans liv och åskådning, 1916, s. 59.)

Bruno Wille, Berlinanarkisten, delar Stirners uppfattning härutinnan, i det han säger: »icke i det fria samhället utan i den nuvarande våldsstaten rasar en allas fruktansvärda strid mot alla; strömmar av osynligt blod utgjuter den dagligen, bleka fabriksflickor, hostande barn, förtvinande sjuka, rusiga 'Sachengänger' (luffare), ruinerade hantverkare, bankrutterade köpmän, blöda; slutligen blöda vi alla av många sår som elände, sorg och allt slags slaveri ge oss. Dock, den förnöjde borgaren märker ingenting av ett krig, emedan det strides och lides i former som staten kallar »lagliga», »fredliga» och »ordnade».

Något liknande säger även Quiding, när han anger följderna av att jorden kommit i händerna på några få: »flertalet har för att stilla sin hunger måst arbeta i fåtalets intresse, att således fåtalet använt flertalet som medel för sin enskilda vinning, att flertalet har sig emellan måst strida om arbetet för att hålla sig uppe likasom fåtalet sig emellan stritt om högsta vinsten. Och följden av allt detta? Ett oavbrutet krig mellan alla enskilda om jordens goda».*)

Vad Stirners anarkism överhuvudtaget må vara, socialt betonad är den icke. Den socialt betonade anarkismen vill allas och envars frihet, icke endast för den mäktige och mäktigare. Stirners egoist-

’) Även Rousseau betraktade i sin avhandling om olikheten mellan människor det nuvarande statslivet som »ett nytt naturtillstånd», olikt »det rena naturtillståndet», av »det rysligaste fördärv».föreningar, vilka han tänker sig spridda överallt inom de enskilda staternas områden, oavhängiga av varandra, äro till hela sin karaktär tillfälliga kamporganisationer utan något speciellt samhällsbyggande mål, åtminstone icke något synbart eller utsagt. Frihet och makt till vad pris som helst är hans grundtanke men vad som skall komma därur, det bekymrar honom icke alls.

Stirner ställer »sin sak på intet» eller som hans sats »ich hab’ mein’ Sach’ auf Nichts gestellt» även översättes: jag har satt min lit till ingenting. Om detta icke skall betyda till ingenting annat än sig själv, sitt eget jag, sin egen makt, innebär det något obestämt och obestämbart, ur vars kaos något nytt skall uppspira, man (han) vet icke vad.

»Få böcker», säger emellertid Nettlau, »missförstås eller bedömes så olika som Stirners och många läsare bli endast stående vid den till sin spets drivna individualismen eller egoismen. Mig synes boken som mycket revolutionärt tänkt, varav den också bär prägeln.» Instämmes, såsom när Stirner säger: jag måste göra uppror» (som för Stirner är mycket betydelsefullare än revolutionerna) för att komma uppåt... Kriget borde förklaras mot själva det bestående, d. v. s. mot staten (Status), icke emot en bestämd stat, icke blott mot den existerande statsformen» (s. 281).

Stirners genialitet är obestridlig och som ingen annans; han ger samhällslivets alla förgreningar en stundom drastisk, förlöjligande dager och det med full rätt. Men människans sociala natur i en allmännare mening blir av Stirner helt och hållet för-bigången. Dock kan man tänka sig, säger han visserligen, att »erövrarna» bilda »en societet, vilken man kan tänka sig så stor att den småningom omfattar hela samhället». Men kommunismen är

honom lika motbjudande som staten. Han vill endast »er-övrare», förenade eller icke förenade, vilka i betänklig grad ha stort släkttycke med vad vi gemen-ligen kalla rövare. Som en jag-monolog är Stirners bok något extra utomordentligt och många av hans genialiskt blixtrande tankar kunna med framgång åberopas till stöd för den anarkistiska samhällskritiken. Stirners betydelse för anarkismen består just i hans ytterligt skarpsinniga kritik av samhällsinstitutionerna och de gängse föreställningarna och idéerna, vilka han ger karaktären av »spöken»: samhälle, folk, stat, sanning, gud, mänsklighet, frihet, rättvisa m. fl. abstrakta begrepp, vilka skrämma och göra människorna underdåniga.

I allmänhet anser anarkisten människan vara god av naturen, Krapotkin i all synnerhet. Proudhon närmar sig dock Hobbes, så tillvida som han förnekar att människan är född eller till sitt grundväsen godartad. Den grad av altruism (broderlighet) som vi uppnått är enligt Proudhon blott frukten av en århundraden långvarig uppfostran.

Även anarkismen utgår från ett samhällsfördrag eller kontrakt (läs artikeln »Från statstvång till fria kontrakt» i S. A. C:s tidskrift Syndikalismen, årg. 1926) men himmelsvitt olikt statskontraktet. Liksom Hobbes skrivit ett formulär till statskontrakt, har Krapotkin formulerat ett sådant i sin bok »Erövringen 'av brödet» (svensk översättning, Brandsförlag 1919, s. 198), varest han beträffande de ekonomiska associationerna ger det en så lydande form:

»Vi förbinda oss att garantera er begagnandet av våra hus, bodar, gator, kommunikationsmedel, skolor, museer m. m. med villkor att ni från tjugo till fyrtiofem eller femtio år ägnar fyra eller fem timmar om dagen åt de arbeten som blivit erkända nödvändiga för att leva. Välj själv, om ni vill, de grupper ni vill gå in i eller bilda en ny, förutsatt att den åtar sig att frambringa det nödvändiga. Och sammanslut er för återstoden av er tid med vem ni vill, om vad ni behagar i fråga om nöje, konst eller vetenskap, alltefter er smak. Tolv — eller femtonhundra arbetstimmar om året i en grupp, som frambringar föda, kläder och bostad eller är sysselsatt med den allmänna sundheten, kommunikationerna m. m. — det är allt vad vi begära av er för att garantera er allt vad dessa grupper frambringa eller ha frambragt».

Nya synpunkter och utgångspunkter.

Naturrätten har haft sin tid. Många olika syften och intressen har den ock tjänat. För statsfilosofen har den och dess förutsättning naturtillståndet varit en fiktion, nödvändig för en samhällsförklaring, tydligare uttryckt en ideell förklaringsgrund till statslivet utan motsvarighet i verkligheten, såsom Kant lär ha sagt, själv anhängare av fördragsteorin i den form Rousseau givit den.

För den frihetliga ståndpunkt anarkisten intar har den varit »en frihetlig utopi i permanens»,såsom Nettlau träffande anmärker, då nutidens socialvetenskap ännu icke var så utbildad som i dag. Till sitt ursprung har naturrätten varit, såsom Nettlau även säger, icke spekulation och fiktion utan ett resultat av frihetsälskande personers rebelliska försök och förhoppningar att göra människorna fria från dem övergånget förtryck och ekonomisk utsugning av »organiserade minoriteter och de senare uppkomna staterna». (Anf. arb. s. 16.)

Går man ut, icke från filosofiska utan från sociologiska synpunkter blir förhållandet ett annat. Då är det icke det abstrakta tänkandet men det sociala livet självt i sina utvecklingsrörelser som alstrar frihetens, rättvisans och rättens, för en anarkist så dyrbara idéer, då upphöra de att vara sterila ting men så mycket mer produkt av det levande livet, m. a. o. produkt av en långvarig kamp som kommer att fortgå, tills den fulla friheten, den fulla rättvisan och den fulla rätten uppnåtts eller alltmer närmats. Endast den som förlorat sin frihet, vet riktigt vad frihet vill säga; endast den som blivit orättvist behandlad vet riktigt vad rättvisa vill säga; endast den som blivit sin rätt och rättighet berövad vet riktigt vad rätt och rättvisa vill säga; endast den till medvetandet om sin frihet, rättvisa och rätt väckta människan gör dessa idéer levande och verkliga. (Se vidare min utläggning därom i broschyren »Makt och rätt».)

Idéns makt är obetvinglig, när den av nödvändighet bryter sig fram, därom finns intet tvivel, både i utopins och

skematiseringens form. Idénär tvivelsutan en produkt: av tidsomständigheterna, av förutvarande mestadels dåliga förhållanden och är då icke av primär utan sekundär natur. Idealets upprinnelse ligger i de kända och smärtsamt kända nedtryckande förhållandena såväl för nutidens som för de framfarna tidernas människa. Alltid gå fakta, upplevda händelser, före idéerna. (Se Holmberg, Sociologins allmänna väsen, 1923, s. 76, 78.) En anarkism, som till väsentlig del är baserad på naturrättens teorier, blir efter mitt förmenande mer dogmatisk, stereotyp och abstrakt än anarkismen är eller behöver vara.

Jag tror därför för min del att anarkismen är bättre betjänt av rättssociologin, d. v. s. rätten, betraktad sociologiskt, från socialdynamiska synpunkter, befriad som den då är från de tröstlöst enformiga spekulativa tankegångarna eller maximer å la Kant, vilka aldrig komma till sin rätt utan mest tjäna retorikens, talkonstens språkfinesser. Sociologin, den realistiska nämligen, rör sig däremot med ett ständigt levande, historiskt material. De allmänna idéerna äro icke en produkt apriori, såsom metafysikern tänker sig dem utan resultatet av det sociala livets egen evolution.

Anarkismen har, såsom vi sökt framhålla, faktiskt haft sin egen kontinuerliga historiska utveckling, som är en borgen för dess fortbestånd. Därför skall anarkismen och dess talesman i Sverge, ungsocialismen, äga sitt fulla berättigande som en idé- och kulturrörelse. Stammler har fördenskull rätt i sitt omdöme, när han erkänner, såsom visågo i inledningsorden till denna skrift, att anarkismen ännu icke vederlagts av socialvetenskapen. Frågan gäller även för honom: »låter det allmängiltigt bevisas att rättstvånget är nödvändigt för organisationen av mänsklig sammanlevnad»?

I. OM ANARKISMEN I ALLMÄNHET.

Inledning.

Anarkismen har även rätt till plats i solen. — Må vi först som sist konstatera att anarkismen erkännes för det första spela en högst betydande roll i socialfilosofin som teori och för det andra att denna teori kan i sin rena form aldrig ignoreras av socialvetenskapen.

R. Stammler, Marx-kritiker och tysk jurist, skriver: »det finns en anarkismens teori som alltid måste spela en högeligen betydelsefull roll i socialfilosofin, vilken, såsom en det sociala livets egenartade filosofi, i sin rena gestalt aldrig får ignoreras av socialvetenskapen och av denna heller icke vederlagts (Die Theorie des Anarchismus, 1894).

Stammler är den upplysande och upplysta motståndaren till anarkismen så till vida som han anser en juridisk statsrättslig tvångsmakt nödvändig. Hans ovan nämnda skrift går uteslutande ut på att söka bevisa det.

Man bör icke, såsom vanligen sker, göra anarkism och anarki liktydiga med varandra utan hålla dem i sär. 1 likhet med A. Hamon och efter honomZoccoli *) bör man med anarkism förstå själva läran och med anarki dess praktiska uppgift som samhällsorganisation. Anarkismen är enligt Hamon ett system, en doktrin eller teori — eller en helhet av system, doktriner eller teorier — beträffande samhällen som äro »anarkiskt» ordnade. Anarki är ett samhällstillstånd utan regering, utan myndighet, utan konstituerad auktoritet.

Vi ha därför uppdelat vårt ämne på tre avdelningar. Såsom varande en överblick ha vi benämnt första avdelningen »Om anarkismen i allmänhet», d. v. s. som lära och rörelse; den andra avdelningen är ägnad anarkismen som teori och den tredje anarkin som samhällsorganisation.

Så olika de anarkistiska skriftställarna kunna vara i detalj, så finns det dock dem emellan så mycken överensstämmelse i deras åsikter i allmänhet att de kunna inordnas under en bestämd synpunkt av idéer i huvudsak gemensam för dem alla: idéerna rörande staten som en övergående eller historisk samhällsform, frihet, rättvisa, moral o. s. v. Det finns med andra ord en bestämd anarkismens grundtext, som skall vara denna skrifts

föremål. Det finns, som Hamon säger, skiljaktigheter mellan

’) Zoccoli är en italiensk lärd, både filosofie och juris doktor, som vid utgivandet av sin bok om anarkismen, en av de utförligaste om icke den utförligaste som finns om anarkismen, var docent vid universitetet i Rom. E-huru motståndare till anarkismen, såsom ”genomträngd av en djupt omoralisk anda” är hans bok dock så upplyst och upplysande skriven att en tysk anarkist ansett sig oförhindrad att översätta den till tyskan 1909 under titeln Die Anarchie. Ihre Verkunder, ihre Ideen, ihre Taten. Versuch einer systematischen und kritischen Obersicht, sowie einer ethischen Beurtheilung. — A. Hamon är en vetenskapsman som verkat som professor vid det fria universitetet i Bryssel och vid socialvetenskapernas fria lyceum i Paris samt förf. till flera arbeten om anarkismen.en Proudhon, en Bakunin, en Reclus, en Krapotkin, en Most, Spies, Malatesta, Merlino, men de referera sig till detaljer endast, icke alls till principer. Idéerna äro desamma; de allmänna linjerna desamma, likaså kunna vi säga att det existerar en anarko-socialistisk doktrin. (Jfr C. J. Björklunds artikel »Anarkistiska reflexioner» i Röda Fanor, årg. 1923.)

Enskilda bland skriftställarna kunna också med förkärlek ägna sin samhällskritik åt vissa sidor av samhällslivet. Proudhon ägnade sig förnämligast åt den ekonomiska; Bakunin åt den politiska; Krapotkin åt den sociologiska kritiken; Stirner åt de abstrakta eller filosofiska frågorna om jaget och dylika metafysiska spörsmål, varigenom han blivit den filosofiska individualismens hänsynslösaste apologet. Proudhon blev därigenom en ekonomisk organisatör; Bakunin de politiska sammanslutningarnas förespråkare; Krapotkin apostel för moral och humanitarism, i det stora hela sålunda en fortsättare av Proudhon, hos vilken plikt och moral och rättfärdighet inta en utomordentlig plats. Proudhon och Krapotkin äro sociologerna bland anarkisterna.

Hos den ena författaren kan även en särskild dygd eller faktor framhållas framför andra dygder eller faktorer. Sålunda blir för Proudhon rättvisan; för Stirner den individuella friheten respektive makten, som filosofisk spekulation driven till sin yttersta konsekvens; för Bakunin den uppbyggande förstörelsen; för Tolstoj den religiösa fördragsamheten; för Krapotkin människokärleken högsta lag, norm eller rättesnöre.Språklig härkomst. — Proudhon införde orden anarkism och anarki som termer i samhälls-läran; det förra uttrycket som namn på en samhälls-åskådning till skillnad från andra samhällsåskådnin-gar; det senare som uttryck för ett visst sätt att organisera samhället. Men orden funnos förut i språket, dem har han alltså icke uppfunnit. Grekiskan har fått släppa till ordet. Enligt ordalydelsen skulle anarki betyda utan överhet eller styresman, bildat som det är av nekande partikeln an och archä, regering, chef. I enlighet därmed skulle »anarkisk» vara liktydigt med regeringslös, laglös, tygellös, såsom språkmännens översättning vanligen lyder, alltså ett samhällstillstånd, »då antingen ingen styrande makt finnes eller den styrande makten saknar nödig myndighet och icke kan upprätthålla laglig ordning, regeringslöshet, laglöshet, tygellös oordning». Anarkismen betecknas som en åsikt eller riktning som »uppställer anarki som mål».

Vad språkmännens uttydningar ange, sammanfaller föga eller icke alls med vad läran förkunnar. Anarkismen vill varken oordning eller kaos; den fordrar även ordning i sammanlevnaden människorna emellan. Men den ordning den vill och fordrar är en annan än den staten ålägger sina undersåtar. Dess samhällsordning är en annan än statsordningen. Håller man för ögonen att »stat» är detsamma som e 11 av sätten att organisera samhället och att denna organisation är dess statsordning, så förstår man lätt detta annars så invecklade och för mången rätt svårfattliga uttryck. Stat är en samhällsorganisation, en samfällighet av människorför vissa ändamål. Och som samhällsorganisationerna kunna vara olika, så är »stat» ett bland sätten att organisera ett samhälle resp. samhället. Bland dess attribut räknas en överhet, en makt som ensam regerar, statsmakten med andra ord, samt en lagstiftningsmakt. Från dessa, regerings-och lagstiftningsmakten, utgå sedan andra dem underordnade myndigheter som äro nödvändiga på det att staten skall kunna fungera i enlighet med sina principer och i enlighet med sin absoluta myndighet, kallad auktoritet, alltså en diplomati, en förvaltande och dömande ämbetsmannakår, kallad byråkrati, armé och polis, kyrka och hierarki.

Skulle anarkismen och dess avläggare anarko-syndikalismen en dag intränga i samhällena, skulle vi icke längre ha politik; politiken som började med den första staten som lagstiftningsmakt skulle då för alltid ha upphört, om

man fattar politik i den gamla grekiska meningen av en statsförfattning. Politik kommer av polis (tonvikt på po). Bland andra härledningar uppstod av polis grekiska poli-teia, politiken som statsförfattning och som stats-klokhet men även som statslära.

Nettlau, anarkismens historieskrivare, säger enligt mitt förmenande fullt riktigt att »om ordet anarki, som betyder icke-herravälde och i många lands språkbruk uttrycker en skärpning av begreppet oordning, hade denna betydelse redan vid ordets första bildning, må betvivlas: språket skulle ha valt ett ord omedelbart därför. Förefintligheten av det grekiska amarchia tyder på att personer funnos vilka medvetet förkastade herraväldet, staten; först dådessa bekämpades och förföljdes, häftade denna beteckning vid dem i betydelsen av den bestående ordningens farligaste rebeller» (Der Vorfruhling der Anarchie, 1925, s. 17).

Rekrytering. — Anarkismen äger anslutning från alla stånd, klasser och yrken, åldrar, raser och nationaliteter: lärde och olärde, vetenskapsmän och konstnärer, rika och fattiga, proletärer och studeranden såväl som judar och kristna. Det finns bland anarkisterna jurister, läkare och medicine studerande, professorer, ingenjörer, advokater, arkitekter, litteratörer och journalister, handelsresande, även officerare, stads- och lantarbetare, bönder, typografer, skomakare, mekaniker, skräddare, o. s. v. Ett flertal konstnärer ha lämnat teckningar och illustrationer, porträtt och andra bilder till affischer, böcker, tidningar och tidskrifter. I Sverge äro W. Crane, William Morris' vän och kampbroder, och Steinlen mest kända. Andra äro M. Luce, Pissaro, Signac. Och anarkister finns det över hela världen, i nya och gamla världen, i såväl Europa som i Nord- och Sydamerika, i Mexiko, i Argentina, i Uruguay. Hamon anslår 1905 deras antal i Frankrike till »några tiotusental», detsamma i Tyskland. I England är antalet mindre än i. Belgien och Holland. I Italien är anarkosocialismen den mest utbredda formen av socialism. I Spanien utgöra icke anarkistsocialisterna en mycket liten minoritet. I Argentina och Uruguay äro anarkosocialisterna talrikast, i Förenta staterna är deras antal tvärtom ringa, oavsett »Industrial Workers of theWorld», de amerikanska syndikalisternas organisation.

Schweiz har sedan 1840-talets början varit en huvudhärd för den anarkistiska rörelsen. Från det franska Schweiz (Jura) har rörelsen utgått till Frankrike, Italien, Spanien; och i Schweiz ha Ba-kunin och Krapotkin först verkat som aktiva anarkister. Befolkningen bland Jurabergen, berömd för sin urtillverkning, har varit anarkistiskt genomsyrad och dess federation, den anarkistiska jurafederatio-nen, har som bekant spelat en stor roll i den anarkistiska rörelsens historia. En juris doktor J. Lang-hard har skrivit en diger bok på 480 sidor »Den anarkistiska rörelsen i Schweiz» som utkom i en andra upplaga 1909. I likhet med Zoecolis bok är även den en upplyst och upplysande bok om anarkismen men till skillnad från Zoccoli avhåller Lang-hard sig från varje subjektivt omdöme om rörelsen. Han finner sig icke alls etiskt sårad av den utan låter händelserna helt och hållet tala för sig, alltså utan någon som helst värdesättning. Hans bok handlar om Schweiz som centralhärden för den äldre anarkistiska rörelsen under skyddet av den i landet härskande asylrätten för politiska flyktingar.

I Sverge är f. n. ett och ett halvt tusen anarkister organiserade i Ungsocialistiska förbundet; andra tillhöra enbart den syndikalistiska organisationen S(verges) A(rbetares) C(entralorganisation). I ett som allt anses det finnas c: a 6,000 anarkister i landet. I Danmark anslår tidningen Brands expe-ditionsföreståndare Emil Manus, vilken vistats i åratal i Köpenhamn, deras antal till ett par hundra.I Norge torde de utgöra ett halvt tusental. I Finland har man aldrig offentligt hört talas om anarkister, men att sådana finnas även där är självklart.

Bland anarkisterna finns det både unga och gamla, så att man kan icke tala om några särskilda åldrar. Hamon har i en enquete funnit deras åldrar variera från 19 till 50 år och däröver. Mer än 6/7 av de personer, vilka ha besvarat hans enquete, äro minst 40 år. Och i Sverge finns det desslikes växlande åldrar bland anarkisterna inom arbetarklassen.

Överklassanarkister ha vi egentligen icke i Sverge. En del av So-talets socialister visade en tid en starkare dragning till anarkismen: Axel Danielsson, Fredrik Sterky, C. N. Carleson, G. F. Steffen, H. Bergegren. (Se min artikel i Brands julnummer »Om anarkismens förtid i Sverge» 1921.) I ett brev till Strindberg i oktober 1884 (utan datum) skrev Carl Larsson: »det är endast socialism eller kommunism som duger, litet anarkism tror jag ej skulle skada — jag är rädd för att man måste börja med den» (Svenska författarföreningens, i k. biblioteket

deponerade samling Carl Larsson-brev till August Strindberg). Vad mig själv angår här jag sagt min mening, uttryckt i ett anförande vid Sverges Ungsocialistiska Förbunds 7: de kongress i Stockholm 1926 (Se kongressprotokollet).

Sedan Strindberg i raskt tempo övergivit den engelska utilismen, darwinismen, Quiding och de franska socialisterna Cabet och St. Simon i nämnd ordning, betecknade han sin sociala ståndpunkt som katederanarkism. Han hade de två, tre sista årenav 8o-talet hamnat i Nietzsches aristokratiska anarkism, den han definierade som »frihet för de bästa att också få råda... en De vises aristokratiska republik».

Något tidigare, på 1870-talet, fick anarkismen t. o. m. tjäna sällskapslivet i Lund. Levande chara-der var där en omtyckt sällskapslek vid bjudningarna i professorsfamiljerna. »Jag minns», skriver en författarinna i »Minnen från gamla skånska hem» (1926) »en sådan afton (hos prof. Lysander), då prof. Lidforss föreställde Rochefort och stod på ett bord och höll tal på franska. Bland anarkisterna, som trängdes omkring talarstolen, fanns Louise Michel, klädd i en röd bordduk.»

Hos C. J. L. Almquist kan man träffa på flera tendenser till anarkism. Han sätter mer värde på andlig frändskap som föreningsband än yttre band i form av lagar, påminnande häri om Rabelais och ordningsreglerna för hans »den fria viljans orden», en återklang måhända av hans, på latin avfattade doktorsavhandling 0111 Rabelais 1838. Almquists samhällssatir »Ormus och Ariman», varest han gisslar regeringslustan och det myckna lagstiftandet, går i Rabelais’ stil.

P. A. Siljeström, den framstående pedagogen och mångsidiga författaren, förklarade 1844 i ett av sina »Bref i blandade ämnen» (i det 78 :e brevet) att all politik skall försvinna när endast rättvisa blir gällande i politiken. »Vadhelst vårt tidevarv kan skryta över, icke kan det stort mer än något föregående brösta sig över i den allmänna politiken, ty det är i dag, såsom alltid, våldet, icke rättvisansom presiderar över världens öden. De fysiskt starkaste makterna hava för sig usurperat rättigheten att leda världshändelserna: och var och en bland dessa avhålles ej av rättvisa utan av svaghet från att inkräkta världen. Jag vet likväl när endast rättvisa skall bliva gällande i politiken. Det skall ske

— när icke längre finnes någon politik.»

I de orden ligger en äkta anarkistisk tankegång av en icke-anarkist. Är i grekisk mening politik läran om staten, så upphör politiken att finnas, när i anarkistisk mening det icke längre finns någon stat. I dialogen Nytt från en ny (anarkiskt organiserad) värld låter därför även dess författare William Morris representanten för det nya och fria samhället svara på frågan vad slags politik som där bedrives: »vår politik är mycket god, emedan vi — icke ha någon».

Friedländer, förf. till Die vier Hauptrichtungen der modernen socialen Bewegung, 1901, förmenar att i Careys, Diihrings och Georges, men även i Adam Smiths och Thomas Buckles arbeten finnas anarkisternas »hållbara» grundåsikter i »för det mesta även vida bättre form än i de egentligen s. k. anarkistiska lärorna».

När prof. Fahlbeck recenserade en avhandling om Quiding, betecknade han honom som »full-blodsanarkist». Det kan i det stora hela icke heller bestridas. Det finns hos honom många synpunkter som sammanfalla med Godwins, Proudhons, Baku-nins, Tolstojs, till och med Stirners (beträffande straffet) om ock med olika motivering och utan att han känt deras arbeten, liksom det finns olika moti-veringar hos dessa anarkismens representanter. Såsom sådana beröringspunkter kunna nämnas exempelvis största möjliga decentralisation, egendoms-gemenskapen, småsamhällenas, kretsens, associationens, kommunens självständighet, det oupplösliga sambandet mellan den politiska omgestaltningen och en djupgående social reform, avskaffandet av den myntade metallen som betalnings- och bytesmedel, kyrkan som onödig: den som har behov av religiös uppbyggelse får själv hålla sig sin präst, statens doms- och straffrätt o. s. v. Vi slå sålunda fast att Quidings samhällsåskådning går i anarkismens tecken. För en individualanarkist är han mer federalist än anarkist, liksom Tucker och Nieuwenhuis i deras egenskap av individualanarkister bestrida Krapotkin, Reclus, Most rätten att nämna sig anarkister, emedan de äro kommunister resp. socialister. På ett enda ställe i Slutlikvid med Sverges lag använder

Quiding ordet anarki och då i den gängse betydelsen av oordning. Quiding har lika litet kallat sig anarkist som socialist, ehuru hans samhällsåskådning är både anarkistisk och kommunistisk. Varken Godwin, Stirner, Tolstoj eller Nietzsche ha kallat sig anarkister eller sina teorier anarkistiska; men räknas de icke dess mindre till de anarkistiska teoretikerna. I sin obekantskap med den grundligare anarkistiska litteraturen förklarar Alf Ahlberg i sin skrift om Nietzsche att »intet finns som Nietzsche så djupt avskyr som formlöshet, oordning, anarkism». Nietzsche vill också frihet, menar den snälle hr Ahlberg, men »frihet under ansvar», just vad anarkismen även vill.Vem är anarkist? — På denna fråga svarar Hamon: disciplarna av de anarkosocialistiska doktriner som vissa filosofer, sociologer eller vetenskapsmän ha framställt. ^

Det finns en mängd olika slags människor som kalla sig anarkister utan att egentligen vara det: individualanarkister, vilka åberopa individens frihet på ett absolut sätt utan någon slags begränsning; anarkister vilka titulera sig så, emedan de helt enkelt protestera mot den gällande sociala organisationen so-m mer eller mindre våldför sig på dem, de ignorera fullständigt det som anarkisterna vilja och ha intet ideal. Det finns även individer, vilka tillägga sig titeln »anarkist» i förhoppning att legitimera vissa handlingar och ge sina motiv en viss altruis-tisk klädsel utan att ha mer gemensamt med de anarkosocialistiska lärorna än titeln, utan att de sålunda veta vad anarki är.

För att vara anarkosocialist är det icke nog att titulera sig så, icke heller nog att endast ropa leve anarkin! som i och för sig endast är ett kännemärke på protesten mot den sociala ordningen. För att vara anarkosocialist måste man enligt Hamon vara till sin åskådning och principiella ståndpunkt en lärjunge av de teorier som Reclus, Krapotkin, Malatesta, Malato, Guyau, Parsons, Most, Spies, James, Mella formulerat. Den som icke äger dessas sociala och moraliska ideal och en därmed överensstämmande sinnesbeskaffenhet, kan icke rättvis-ligen siiga sig vara anarkosocialist. Av de uppräknade namnen äro Reclus, Krapotkin, Malatesta, Parsons och Spies (»Chicagomartyrerna»), Most allmäntkända bland de svenska ungsocialisterna. Guyau är en fransk teoretiker på moralens område, Mella och Malato äro spanjorer, den senare särskilt intresserad för skol- och undervisningsfrågor, C. L. James amerikan.

Det finns slutligen en del sig kallande anarkister, vilka gjort sig särskilt ryktbara som attentatsmän. Ett närmare ingående på deras dåd ligger utom denna skrifts område såsom varande ett ämne som endast har med den så kallade kriminella politiken att göra, d. v. s. frågor och händelser som röra förhållanden för dagen.

Individuella våldshandlingar ingå icke som element i anarkismens sociala och filosofiska åskådning, skulle de även gå under namn av »handlingens propaganda» eller »propaganda genom exempel». Av nöd, elände, förtvivlan, hat, hämd, raseri, blind fanatism föranledda »anarkistdåd» äro icke mer »anarkistiska» än andra, likaledes av enskilda individer begångna politiska mord, sak samma borgerliga eller revolutionära. Fanatism och sinnesomtöckning ha förresten förekommit inom alla riktningar och åskådningar och under åberopande att ogärningarna begåtts i övertygelsen om att de varit till mänsklighetens bästa eller utförts i frihetens och mänsklighetens namn. Zoccoli säger också helt ärligt att de rebelliska eller upproriska handlingarna äro oavhängiga varje teoretisk idé. Funnes även ingen anarkism och inga anarkister, skulle ändå sådana handlingar äga rum.

Anarkosocialistens mentalitet och karaktär.

Anm. Anarkisten företräder tvänne riktningar: en politisk och en socialistisk (ekonomisk). Uttrycket anarkosocialist kan vara så till vida oegentligt som därav kunde dras den slutsatsen att för anarkisten är socialismen det viktigaste, vilket icke är fallet. För honom är den antipolitiska ställning han intar till staten lika viktig. Jag har emellertid föredragit uttrycket "anarkosocialisten” i stället för ”anarkisten-socialisten” såsom bekvämast att använda i texten.

Hamon har skrivit en bok uteslutande om detta tema. Följande framställning får gärna betraktas som ett referat av hans bok »Psychologie de 1’anarchiste-socialiste».

Utgående från det faktum att ett folk, som är av en och samma nation, äger i genomsnitt vissa andliga egenskaper

som äro gemensamma och karaktäristiska för alla människor av denna nation, betraktade som nationell mental genomsnittstyp, och att likaså utövare av ett och samma yrke, vilka desslikes ha sin särskilda psykiska karaktär, utmärkande för yrket som genomsnittstyp, en professionell mentalitet, har Hamon funnit en tredje form av mentalitet som han benämner den filosofiska mentaliteten, karaktäristisk för alla lärjungar eller anhängare av en och samma doktrin eller lära vilken nationalitet, profession eller klass de än må tillhöra, här alltså för alla anarkosocialister.

Tusen fransmän, tusen engelsmän, tusen kineser äro olika sins emellan men äga på grund av sin ras' ärftlighet en gemensam karaktär som tillika konstituerar en idealtyp av fransman, engelsman,kines. Det existerar sålunda en nationell mentalitet. Individerna, delade på en och samma nationalitet, besitta allmänna psykiska egenskaper speciellt beträffande deras nationalitet.

Samma resonemang kan användas på existensen av en professionell mentalitet. I nationen finns det yrken noga karaktäriserade: militäryrket, polis, prästerskap. Under inflytande av en ständig utövning av ett yrke, i hjärnan ärftligt predisponerat, uppstår produktionen av särskilda mentala yrkesenliga egenskaper. Hos individerna av ett yrke finns förberedelse till produktionen av åsikter eller idéer som äro nödvändiga för utövandet av detta yrke.

Men det finns som sagt »en filosofisk mentalitet», ett aggregat av gemensamma psykiska, andliga eller mentala egenskaper hos individer, bekännande sig till samma filosofiska doktrin och som sålunda visar att de äro* disciplar av berörda doktrin. De uttrycka sig på samma sätt; de betrakta fakta på samma sätt; de ha samma syn på tingen. Denna likformighet i idéer, i tingens värdering åstadkommer gemensamma psykiska dispositioner hos alla dessa individer; hade de icke samma tendenser, skulle de icke kunna förstå, se eller värdera tingen på samma sätt.

Iiamon har till huvudsaklig del grundat denna filosofiska mentalitet på en enquete som han verkställt för att få fram denna mentala, psykiska eller andliga genomsnittstyp. Han tillställde nämligen ett antal anarkosocialister av olika nationalitet: engelsmän, irländare, skottar, tyskar, holländare, italienare, spanjorer, portugiser o. s. v., tillhörande olikastånd, klasser, yrken och åldrar tvänne likalydande frågor: varför är ni anarkosocialist? Hur har ni blivit anarkosocialist? samtidigt bedjande dem uppge ålder, yrke, nationalitet. Med stöd av 170 sålunda inkomna svar, varibland även från Sverge, sökte han, såsom han säger, »åstadkomma de speciella psykiska karaktärerna hos disciplarna av Reclus, Malatesta, Krapotkin, Parsons, Spies».

Egenskaperna äro som sagt ett aggregat av gemensamma psykiska egenskaper, utmärkande typen, men hos de enskilda individerna kunna dessa egenskaper variera: den ena egenskapen kan vara mer framträdande eller intensiv än en annan egenskap

— är frihetsbegäret särskilt starkt framträdande, kallas anarkosocialisten libertär (av franska liberté, frihet) —, åter andra egenskaper äro mindre framträdande, »förtunnade», alltså mindre drivande.

Aggregatet av anarkosocialistens mentalitet sammanfattar Hamon i följande nio egenskaper. Anarkosocialisten besitter som typ:

1) revolt- eller upprorsanda, 2) kärlek till frihet och 3) till sitt alter ego, medmänniskorna (altruism), 4) självkärlek (individualism), 5) känslighet, 6) rätt-färdighetskänsla, 7) sinne för logik, 8) kunskaps-begär, 9) sinne för proselytmakeri (esprit de prose-lytisme).

Dock kan envar av dessa egenskaper, tagna var för sig, även förekomma hos icke-anarkosocia-lister.

Revolt- och upprorsanda tillhör alla revolutionärer och man kan vara revolutionär utan att ha Carpen-ters, Merlinos, Bruno Willes, Jean Graves, Sébas-tien Faures sociala ideal. Denna tendens kan finnas hos auktoritära socialister, hos imperialister, hos rojalister i Frankrike, hos liberala i Ryssland, hos republikanerna i Spanien, hos radikala i England. Hos några äro tendenserna progressiva, i framåt gående riktning, hos andra äro de regressiva, i till-bakagående riktning. Men det är i förekommande fall av föga vikt, ty det är tillräckligt att veta att tendensen till revolt existerar hos dessa individer.

— Undersöknings- eller kritikandan, härledande sig från revoltandan, manifesterar sig hos flertalet människor som ägna sig åt vetenskap, litteratur, konst. Nyhetsandan eller begär efter det nya, en annan härledning från revoltandan, förekommer hos alla auktoritära socialister, uppfinnare, upptäckare av alla slag, artister, originella, på sig själva troende litteratörer.

Frihetskärlek och självkärlek finnas hos alla artister vilka ofta äro lågande individualister och som vilja frihet för — sig. Liberalen försäkrar sig älska friheten men han vill den för sig och några andra. Den rike, ädlingen, bourgeoisen, den konservativa mannen har en stark självkärlek.

Altruism förekommer i filantropers, auktoritära socialisters mentalitet. Kunskapsbegär hos alla vetenskapsmän, proselytandan kan vara uppriktig och övertygad hos katoliken, hos auktoritära socialister, hos adepter av Englands och Skottlands många religiösa sekter.

Men helheten av dessa mentala karaktärer är konstitutiv i anarkosocialistens själstillstånd. Det är det som gör skillnaden så stor mellan honomo-ch de andra här nämnda kategorierna av ickeanarkister.

Karaktärisera vi så mera i detalj de enskilda mentala egenskaperna.

Revolt- eller upprorsandan. — Revoltens anda finns i alla mänskliga hjärnor, ty den är blott en form av förmågan att reagera som varje individ äger. Av denna böjelse till revolt förekommer olika former: benägenheten att undersöka, kritisera; oppositionsandan, nyhetsbegäret äro yttringar därav. Genom att undersöka, pröva, kritisera vägrar individen att godkänna alla färdiga meningar, företeelserna sådana de läggas fram för honom. Han uppreser sig mot idéer, allmänt antagna. Genom att motsäga givna teorier, genom att göra opposition mot vissa handlingssätt röjer individen upprorsmannen. Granskning, kritik, motsägelse, opposition äro identiska, yttringar av revoltandan, ävenså nyhetsbegäret. Individen som inför nyheter i konst, i vetenskap, i litteratur äger uppenbarligen en kritisk mental karaktär. Detta yttringssätt är i synnerhet märkbart hos alla lärda, litteratörer, artister vilka äro anarkosocialister. Reclus, Malatesta, Krapotkin, Parsons, Gumplowicz (Ladislaus), Tolstoj o. s. v. proklamera individen genom sig själv, följaktligen lära de revolten, våldsam eller icke, enligt deras personliga temperament. Samma tendens till revolt som är klart uttryckt i de anarkosocialistiska lärdes verk, återfinnes även kraftigt uttryckt i de anarkosocialistiska litteratörernas romaner och sånger (Paul Adam, Mirbeau, Lazare, Eekhoud etc.).Revoltandan är alltid tillfinnandes i anarkosocia-listens hjärna. Den är icke ensam men associerad med andra tendenser, vilkas aggregat är specifikt för den filosofiska mentaliteten hos adepterna av den anarkosocialistiska doktrinen. Den uppnår hos dem en högre utveckling, än den man finner hos människor i allmänhet, hos några starkare, hos andra svagare. Det vill också synas som manifestationerna av denna anda äro mäktigare, mer häftiga hos italienare och belgare än hos engelsmän, skottar, tyskar. Fransmän och irländare synas hålla en medelväg.

Kärleken till friheten. — Oavsett nationalitet, ålder eller kön, ådagalägger anarkosocialisten en djup kärlek till friheten. Han önskar icke den eller den friheten, pressfrihet eller frihet till sammanslutning, religiös frihet eller någon annan frihet; han önskar friheten. Några kräva till och med den absoluta friheten. Denna frihetsåtrå är ofta oklar, konfys i individernas uppfattning men den är verklig. Anarkosocialisterna vilja den verkliga friheten men många gånger är denna lågande kärlek till friheten fördunklad av andra tendenser i deras mentalitet. Den är aldrig ren, ty den är aldrig ensam. Kombinerad med revoltandan och andra specifika egenskaper är dess karaktär underkastad förändring (resp. försämring) mer eller mindre djup som kunde leda till att förneka dess existens för en ytlig iakttagare. Passionerna kunna modifiera och modifiera också mer eller mindre djupt enligt individuellt temperament, enligt den omgivandemiljön denna libertära tendens, vars förekomst är obestridlig hos alla anarkosocialister. Anhängarna av Merlinos, Carpenters, Bakunins, Mosts, Sébas-tien Faures läror äro individer som i sin mentalitet äga kärleken till friheten.

Själv- eller egenkärleken (individua-l i s m). — Anarkosocialisten vill leva fri utan att underkastas någon social lag genom en påtvingad makt, utan annan auktoritet än sin egen. Denna vilja att leva fri utan lagens och auktoritetens band, denna revoltens stridshumör mot alla fysiska eller moraliska bojor innefattar nödvändigt individualism. Denna mentala egenskap är den rena och enkla utvecklingen av egoismen eller kärleken till sig

själv, som alla varelser äga mer eller mindre, ty den är en yttring av självbevarelsen. Libertär bör anarkosocialisten vara individualist. Vi kunna icke förstå en libertär som icke är individualist. Dessa två mentala egenskaper mer än komplettera varandra. De förväxlas alltid eller nästan alltid.

När en människa vill undertrycka lagarna och förneka människans makt över människan, är det tydligt att hon också vill att individen må vara sin egen herre. Individen är frigjord från alla fördomar, alla band, alla fjättrar. Han utvecklar sig fritt, fullkomnar sig fritt. Individen bör, säger Hamon, som vi här följa ordagrant, utan hinder utveckla, fullkomna sig. Ju mer människan närmar sig fullkomningen från anarkistisk synpunkt, desto större skall möjligheten finnas att realisera anarko-socialistens ideal, ju mer hon är förbättrad, desto mer kan samhället förbättras.

Altruism och känslighet. — Individualismen eller kärleken till sig själv träffar man på hos-en mängd människor som äro allt annat än adepter till Bakunin, Parsons, Malatesta, Mella och Spies. Den anarkosocialistiska doktrinen lär i motsats till dessa individualister, vilka äro' libertärer för sig eller auktoriteter för andra, folk som har djupt förakt för massan, tvärtom kärlek till de ringa, undertryckta, lidande. Altruismen är kärleken till medmänniskorna, utgör en integrerande del av den anarkosocialistiska undervisningen, som hävdar i princip människornas jämlikhet, vilken skillnaden än må vara i deras intellektuella och moraliska värde, i deras sociala nyttighet. Den anarkosocialistiska doktrinen lär kärleken till andra, solidariteten är cless konsekvens.

Den starkt utvecklade känsligheten är en konstant egenskap hos anarkosocialisten som sättes på prov i livet, ett slags kult som stärkes av att icke låta andra lida.

Rättfärdighetskänslan. — Människan förstår icke det ofattliga: den absoluta rättvisan; men hon äger i sin mentalitet en känsla av rättvisa. Känslan för rättvisa finns hos alla människor men den är olika utvecklad. Anarkosocialisten är upprorsmannen, d. v. s. han äger tendenserna till undersökning och kritik; han är individualist och al-truist; han har då tendenserna att jämföra sitt ödemed andras; han är sensibel, emedan han lider av andras lidande, och hans altruism bringar i dagen hos honom hot mot dem vilka göra andra lidande. Hos anarkosocialisten förbittras alla dessa psykiska egenskaper, eggas åtminstone till en större grad än hos människor i allmänhet. I anarko-socialistens mentalitet förekommer ofta en överkänslighet, alltid mycket mer utvecklad än hos genomsnittsmänniskorna.

Känslan för logik. — Anarkosocialisterna vilja icke i namn av någon hemlig kraft (entitet) tvinga människor till att tro; de vilja övertyga och göra varje individ förmögen att själv se den sanning de lära. Anarkismens teoretiker bemöda sig att vara logiska, att appellera till sina läsares logik. Anarkosocialisterna äro folk som på samma gång reflektera och resonera, som vilja vara logiska.

Kunskapsbegäret. — För att odla sitt jag, behöver anarkosocialisten läsa och studera på det att hans tendens till kritik och undersökning må eggas; han har behov av att veta. Upprorisk mot de sociala formlerna vilka han vill ha ändrade, har han också behov att ständigt öka sitt vetande, mer eller mindre djupt eller ytligt för att bemöta invändningar som man gör mot hans kritik av den auktoritära sociala samhällsordningen, och till försvar av sin libertära sociala formel. Han har behov att studera samhällets organ och funktioner för att ådagalägga sin kritik och sitt ideal; han har behov att analysera samhället, att uttänka bote-medlen till de missförhållanden som han konstaterar eller tror sig konstatera, att ge en syntes av alla dessa botemedel i den ideella framställningen av ett nytt samhälle.

Proselytandan. — Det är för anarkosocialisten icke nog att säga sanningen; han måste övertyga sina åhörare. Idépropagandan är anarkistens mål. Hans stridslystnad, hans kamp för sin sak upplöser sig i att göra propaganda, att göra proselyter, för vilket han äger en lågande iver. Han propaganderar på varje plats som står honom till buds: såväl i verkstaden som i salongen, vid bordet som på tribunen, i fängelse som i frihet. Han talar i föreningar; han skriver i tidningar; han kåserar i grupp; han publicerar broschyrer, pamfletter, plakat, böcker, revyer, ja, han använder alla sina krafter för att handla genom exempel. Han är med ett ord den sannskyldiga aposteln för en doktrin; den må vara ansedd eller icke, ny eller gammal, god eller dålig. Hans kärlek till andra, hans rättfärdighetskänsla, hans sinne för logiken, hans kampmetoder utgöra konstitutiva delar av hans karaktär.

För att propagera idén utstår han fängelse, arrestering, ja döden, ty allt vad han lider för sin idé, skänker honom tillfredsställelse. Det kan ibland slå över till det abnorma, urarta till mani (konstaterat genom propagandistens psykiska tillstånd genom våldet). Men å andra sidan utvecklar anarkisten i propagandan en sinnrikhet, en seghet, en djärvhet som man icke finner hos de gamla partierna.

På samma gång anarkosocialismen är en filosofiskdoktrin är den även ett politiskt parti, försåvitt dess mål är statens förintande och därtill ett föregångs-parti, ett avantgarde.

*

Så som anarkistens filosofiska mentalitet är, så är även hans karaktär. Egenskaperna äro desamma, fast namnen äro andra. Eller, säga vi hellre, hans karaktärsegenskaper äro' grundläggande för hans mentala, själsliga eller andliga egenskaper. Det är sålunda fråga om två sidor av samma sak.

Den sanne anarkisten är som typ betraktad en enhetlig, helgjuten karaktär, ty hos honom finns en andlig harmoni, icke till följd av likheten i tendenser men i anseende till de för honom utmärkande tendensernas inbördes sammanhang; de som framför andra behärska honom och anvisa individen den väg som han följer, utmynnande i vad han kallar sanning och aktar som det rätta, det goda, det sköna. De utgöra enheten i hans person och låta knappt andra tendenser bestämma honom än den nödvändiga verksamheten för livsuppehället och hälsans bevarande, om nu icke även de hänföra honom till själslig ruin och kroppslig död till följd av hans oavhängiga harmoniska andes sprängning. (Tänk på Sacco och Vanzetti!)

Han är oppositionell, böjd för motsägelse men han motsäger icke för blotta nöjet att säga emot. Visserligen är motsägelsen en njutning, men denna njutning eller tillfredsställelse är icke hans mål. Hans motsägelse går ytterst ut på att skaffa sig upplysning, att öka sina kunskaper. Han vill kommatill sanningen och för den undersöker han för och mot, vidhållande, alltefter den person han samtalar med, det ena eller det andra. Anarkisten kastas icke mellan motsatta åsikter. Kommen till en viss grad av visshet undersöker han företeelserna för att vederlägga andra eller stärka denna visshet. Påverkad av sitt logiska sinne kan han icke svänga mellan två motsatta idéer; en gång kommen till vad han anser vara sanningen står han fast därvid.

Han är en vidsynt karaktär. Vilken karaktär kan vara mer vidsynt än den människa som intresserar sig för allt, som har livliga känslor. Anarkisten äger en stor grad av känslighet, har hela världen till fädernesland, betraktar alla människor — av vilket ursprung som helst — som sina bröder. Genom sin altruism i förening med sin böjelse för pro-selytmakeri är anarkisten humanist, en humanitär.

Han är vidare till sin karaktär passionerad. Till utseendet lugn, kall, stundom indifferent är han icke dess mindre en eldsjäl (tänk på Proudhon!), impulsiv, ståndaktig; han har ett ideal och detta Ideal vill han realisera; han vill ständigt se det förverkligat; varje hans handling, varje hans tanke tenderar så att säga till realiserandet av denna hans dröm (tänk återigen på SaccO' och Vanzetti!). Hans seghet, hans uthållighet, hans sinne för reflexion gör honom till en man med vilja. Han är oböjlig, emedan hans mentalitet karaktäriseras av ett kritiskt sinne, rättfärdighetssinne, logik, iver a'.t göra proselyter.

Genom sin stora känslighet är anarkisten mottaglig för intryck, genom sin självkärlek även stolt,hans övertygelse är stark. Hans »högmod» leder till ärelystnad, i sin bästa form till ambition: han håller på sin heder. Hans ambition är av ett särskilt slag, ty de psykiska faktorerna: kärlek till medmänniskorna och till friheten träda emellan; han vill icke dominera; han vill blott övertyga, varpå hans böjelse för att göra proselyter är ett bevis. Anarkisten är cyniker, om man med cynism menar likgiltigheten för andras tadel eller bifall, han trotsar vedertagna föreställningar, obekymrad om »vad som passar», smädar lagarna. Han hävdar sin idé och biktar sin tro. Därav hans förakt för traditionella vanor och bruk, för alla slags regler. Såsom alla initiativtagare, revolutionärer, folkledare hyser anarkisten stor kärlek till abstrakta idéer eller principer.

Om alla dessa anarkistens karaktärsdrag gäller detsamma som sagts om de mentala eller psykiska. Det är här fråga om en karaktärstyp, en karaktärens idealtyp, om ett genomsnittsideal, överensstämmande med alla adepterna av den anarkosocialistiska åskådningen, tagna kollektivt, icke individuellt. Varje anarkosocialist har

som individ del i denna typ genom vissa tendenser. Men dessa tendenser äro allt efter individerna till graden olika utvecklade, och inverkan av tendenserna sins emellan och på individen ha till följd mer eller mindre förtunnade, mer eller mindre markerade förändringar i de specifika tendenserna i anarkosocialistens karaktär. Hos den ena är reflexionen försvagad genom hans iver och hans energi; hos en annan genom känslans rörlighet; hos en tredje minskas hans fasthet genom begrundande eller för mycket reflekterande, underdet att hos en fjärde ärelystnaden att influera på människorna och den sociala passionen förenas för att liksom förminska (atrofiera) intelligensens och tankeförmågans smidighet.

Forntidens, medeltidens och den nyare tidens anarkistiska rörelser.

Samhällsromanerna. — Det gamla Hellas (Grekland) hade tidigt sin saga eller myt, som förhärligade det så kallade naturtillståndet, då människorna levde efter naturens lagar. Naturens lag var tillika förnuftets lag och sålunda en och densamma för alla med förnuft begåvade väsen. Av denna saga — Kronossagan, även benämnd grekernas paradissaga — togo de under 5:e, 4:e och 3:e århundradena före vår tidräkning uppkommande många grekiska kommunistiska såväl statsliga som statslösa samhällsromanerna mer eller mindre starkt intryck. Hellas befann sig vid denna tid i en genom handel och sjöfart gynnad högkapitalistisk period med dess ty åtföljande konsekvenser: de egendomslösa arbetande klassernas utsugning av den egendomsbesittande plutokratin och de därav framkallade klasstriderna, vilka blevo en direkt anledning till uppkomsten av nämnda samhällsromaner.Av statsromanerna omtalar och beskriver Pöhlmann (Geschichte des antiken Kommunismus und Sozialismus) *Liparernas kommuniststat* den till Sicilien hörande Lipariska ögruppen koloniserades av hellenen omkring 580 f. Kr.; Platons *Atlantis,* den av njutningslystnad och laster fördärvade mammonstaten; historieskrivaren Theopomps ”*meropis^a land*”; ett underbart land på andra sidan om det stora, jorden omgivande havet, bebott av ett lyckligt människosläkte med många stora städer, varav de två största äro varandras kontraster; den ena de frommas och de rättrådigas stad, där människorna leva i ständig fred och en givmild natur ger dem vad de behöva utan plog och dragare; den andra är krigarnas stad som lever uteslutande av vapentillverkning och vars hela liv är inriktat på kamp och erövring. Som bekant sammanföllo stad och stat i det antika Grekland. Hekatäos ”*kimmeriska stad*”, vars förf. gör läsaren bekant med hyperborerernas nordiska idealfolk, Euhemeros ”heliga krönika”, som skildrar *Panchäas* önskeland, i Indiens närmaste granskap; en teokratiskst styrd prästsstat av brahmanen Jambulos, solstaten, Heliopolis, är den sista helleniska utopin, om vilken Pöhlmann säger att den är mer ”modern” än Thomas Mores Utopia. Samtliga romaner äro tillkomna efter Platon, författade mot slutet av 300-talet. Förf. var politiker eller statsman, såsom politikerna då vanligen benämndes. Phaleas från Chalcedon statsideal antas möjligen vara författad före Platons Staten, hans verk har gått förlorat och det lilla man vet därom har Aristoteles meddelat. det att hos en fjärde ärelystnaden att influera på människorna och den sociala passionen förenas för att liksom förminska (atrofiera) intelligensens och tankeförmågans smidighet.

Forntidens, medeltidens och den nyare tidens anarkistiska rörelser.

Samhällsromanerna. — Det gamla Hellas (Grekland) hade tidigt sin saga eller myt, som förhärligade det så kallade naturtillståndet, då människorna levde efter naturens lagar. Naturens lag var tillika förnuftets lag och sålunda en och densamma för alla med förnuft begåvade väsen. Av denna saga — Kronossagan, även benämnd grekernas paradissaga — togo de under 5:e, 4:e och 3:e århundradena före vår tidräkning uppkommande många grekiska kommunistiska såväl statsliga som statslösa samhällsromanerna mer eller mindre starkt intryck. Hellas befann sig vid denna tid i en genom handel och sjöfart gynnad högkapitalistisk period med dess ty åtföljande konsekvenser: de egendomslösa arbetande klassernas utsugning av den egendomsbesittande plutokratin och de därav framkallade klasstriderna, vilka blevo en direkt anledning till uppkomsten av nämnda samhällsromaner.Av statsromanerna omtalar och beskriver Pöhlmann (Geschichte des antiken Kommunismus und Sozialismus)

Liparernas kommuniststat den till Sicilien hörande Lipariska ögruppen koloniserades av hellenen omkring 580 f. Kr.; Platons *Atlantis,* den av njutningslystnad och laster fördärvade mammonstaten; historieskrivaren Theopomps ”*meropis^a land*”; ett underbart land på andra sidan om det stora, jorden omgivande havet, bebott av ett lyckligt människosläkte med många stora städer, varav de två största äro varandras kontraster; den ena de frommas och de rättrådigas stad, där människorna leva i ständig fred och en givmild natur ger dem vad de behöva utan plog och dragare; den andra är krigarnas stad som lever uteslutande av vapentillverkning och vars hela liv är inriktat på kamp och erövring. Som bekant sammanföllo stad och stat i det antika Grekland. Hekatäos ”*kimmeriska stad*”, vars förf. gör läsaren bekant med hyperborerernas nordiska idealfolk, Euhemeros ”heliga krönika”, som skildrar *Panchäas* önskeland, i Indiens närmaste granskap; en teokratiskst styrd prästtstat av brahmanen Jambulos, solstaten, Heliopolis, är den sista helleniska utopin, om vilken Pöhlmann säger att den är mer ”modern” än Thomas Mores Utopia. Samtliga romaner äro tillkomna efter Platon, författade mot slutet av 300-talet. Förf. var politiker eller statsman, såsom politikerna då vanligen benämndes. Phaleas från Chalcedon statsideal antas möjligen vara författad före Platons Staten, hans verk har gått förlorat och det lilla man vet därom har Aristoteles meddelat.I Kronos rike härskade frid och endräkt, lycka och harmoni, trots att där icke fanns någon överhet. Dess invånare levde nöjda och belåtna med vad naturen genom arbete eller den bördiga jorden utan arbete frambringade, utan alla konstlade kulturbehov. Ju enklare människorna inrättade sitt liv, desto närmare stodo de naturen, desto naturligare deras levnadssätt.

Denna självförnöjsamhet utan kulturbehov förfäktades av en särskild filosofskola, cynikerna (skrives även kynikerna), varifrån författaren till världslitteraturens första anarkistiska samhällsteori utgått, nämligen av filosofen Zenon (skrives även Zeno) från Kition (död 264 f. Kr.), vilken själv blev stiftare av den därpå följande stoiska filosofskolan, kallad Stoa efter namnet på den pelargång, varest hans lärjungar hade sin samlingsplats.

En lärjunge till Sokrates, Aristippos (död omkring 355 f. Kr.), den hedonistiska njutningslärans filosof, hade dock redan från sin egoistiska njutningsläras ståndpunkt uppsagt gemenskapen medstaten. Statslivet undertryckte enligt hans lära om icke fullständigt så åtminstone delvis den individuella friheten, och den vise måste därför undandra sig statslivet.

Framför andra filosofskolor såg Stoa i Kronos rike sitt ideal. Friheten under Kronos känner inga yttre rättsliga och statsliga normer och auktoriteter utan blott en tvångslös sedlig eller moralisk ordning, en allas frivilliga samverkan genom deras egen sedliga halt, moralitet och broderskap. I stället för statens yttre allmakt, förmynderskap och reglementering skulle lagens allmakt i människans inre vara den bestämmande faktorn i samlivet människorna emellan, så snart de äro nog insiktsfulla att följa sina naturliga drifter, uppfyllda som människorna då äro av rättvisa och kärlek till sina medmänniskor och sålunda, såsom i den yttre naturen, harmoni råda i deras naturliga sammanlevnad. Allt vad tvång heter är utgallrat; den inre moraliska driften är den enda normen, även fullkomligt tillfyllestgörande regulatorn för såväl den enskilde som för samhället i sin helhet: inga av staten sanktionerade kyrkor, då Eros, kärleksguden, är den sammanhållande kraften i världsalltet; inga domstolar och jurister, då envar frivilligt gör sina skyldigheter och alla njuta lika rätt till livets förnödenheter; inga pengar och ingen profitdragande varuhandel, då all ekonomisk samfärdsel verkställes genom omedelbart utbyte av produkterna som önskas. Även äktenskapet som statsinstitution är obehövligt, då det råder möjligast lika ställning mellan könen. Kvinnogemenskap är ett genomgående draghos alla antikens samhällsromaner och deras författare, Platon icke undantagen, vilken dock begränsar den till överklassens båda stånd: filosoferna och krigarkasten.

Zenon införde i den politiska samhällsromanen ett nytt begrepp: världsborgardömet: man var icke mer endast spartan, atenare eller grek; man var kosmopolit, världsborgare som hade hela världen till fädernesland.

Av nutidens anarkister är Krapotkin den som ägnat den anarkistiska samhällsmoralen den största uppmärksamheten. Anarkistiskt betonade samhällsromaner i vår tid äro den engelske konstnären William Morris’, till svenskan översatta »Nytt från en ny värld eller en vilans tid», 1892; Quidings »Platos stat i korrigerad bild»: ett samhälle upprullas som kontrast mot det samhälle som är, åskådliggjort genom en vandring

genom det nya samhället i sällskap med en ciceron av det nya samhället samt August Strindbergs novell »De lycksaligas ö», intagen bland »Svenska öden och äventyr» i hans samlade skrifter: en svensk koloni i tropikerna utan lagar, utan överhet, utan över- och underklass men varest den tropiska naturen ger dess invånare allt vad de behöva till sitt livsuppehälle.

Medeltidens religiösa anarkism. — I medeltiden ge de religiösa striderna stoffet till en religiös anarkism. Det är gudsriket som nu skall erövras. Det uppstod omkring mitten av andra århundradet e. Kr. en religiös anarkokommunistisk sekt, karpokratierna under ledning av Karpokratesfrån Alexandria. Han har Icke efterlämnat några skrifter men hans läror sammanfattades av en son till honom. Hans religionsfilosofi är enligt G. Adler (Geschichte des Sozialismus etc.) grundad på en mystisk-teosofisk bas, utifrån vilken hans socialteori utarbetades.

Efter Karpokrates' idéer om allas rätt till allt uppstod i mitten av noo-talet på olika orter i norra Italien, Sydfrankrike och vid Rhen en ny sekt, katarerna (de rena) såsom protest mot den härskande påvereligionens moraliska uselhet. Den vann stor utbredning men förföljdes och undertrycktes liksom karpokratiernas sekt av både kyrka och stat som slutligen ledde till dess utrotande.

Omkring år 1200 utarbetade Amalrich från Bena ett nytt religiöst samhällssystem som han föredrog från en kateder i Paris. Efter hans död 1204 dömde en synod hans anhängare, bland vilka flertalet var präster, att brännas på bål. Amalrich exkommuni-serades och hans ben grävdes upp och kastades ut på fältet. Men trots kyrkans förbannelse upptogos Amalrich's anarkistiska läror av en ny sekt »Bröder och systrar av den fria anden», vars lärofader var en i Paris verksam magister i filosofi och teologi, David från Dinant (stad i Belgien).

En ung präst, Martin Huske, kallad Loquis, den rättrådige, förkunnar i Böhmen Kristi snara ankomst, då ett nytt rike skall uppstå utan vare sig furstar eller prelater, då inga kungar, ingen överhet, ingen stat, ingen kyrka skall finnas längre.

En annan från Belgien till Böhmen invandrad belgisk beghard (anhängare av en belgisk botpredi-kant Lambert le Begue, den stammande) ger upphov till adamiternas sekt, så benämnd emedan bärandet av kläder syntes dem som ett avsteg från naturens fria gudomliga liv. De längst gående av dem hade slagit sig ned på en ö i floden Lugnic men blevo 1421 nedgjorda av de auktoritärt-nationalistiskt sinnade hussiterna på deras ledare Ziskos befallning.

Som en konsekvens av »den heliga skrifts» läror uppstod ännu en kristlig anarkistisk rörelse av kommunistisk riktning 1420 som hade till sin lärare Peter Chelcicky, sin tids Tolstoj, såsom han blivit kallad, vilken från byn Chelcic sände ut i världen sina skrifter. Han förkastade våldet: »Kristi ord och1 exempel bjuder att älska sina fiender». Den verkligt kristne tar icke i anspråk den kristna statens polis, appellerar icke till dess domstolar, han vill icke härska, icke befalla, ej heller utsuga någon. Särskilt på grund av sin antimilitaristiska ställning till kriget fick han många anhängare. En koloni, förlagd till en böhmisk by, kom också till stånd, »Böhmiska bröder», men vilka dock så avveko från mästarens principer att de införde en vittgående tvångsmakt av präster och överordnade. En nutids-parallell må här få inflickas.

En ny form av den kristiologiskt religiösa anarkismen har uppstått i vår tid i och med Leo Tol-stojs framträdande som religiös anarkist. I Holland slötO' sig omkring honom 1893 en grupp yngre teologer, vilka först bildade ett förbund, sedan en anarkokommunistisk koloni i en by Blaricum, en timmes järnvägsresa från Amsterdam. Denna koloni är livfullt beskriven i reseskildringarna »Farligafärder och roliga», 1906, av en kvinnlig svensk journalist Ida Bäckman, vilken under sina världs-resor även gjorde kolonin ett besök. Kolonin fick sitt namn efter byn. Man ville där genomföra den kristna allkärlekens princip. Det nuvarande samhällslivet stod i direkt strid med det kristna evangeliet. Liksom i en familj, vars medlemmar äro förenade med varandra genom ett starkt kärleks- och samhö-righetsband, så skulle man nu försöka att genom en sammanslutning av familjer, eldade av denna »allkärlek», åstadkomma ett helt samhälle, där denna kärlek bleve enda lagen. Kärleken utplånade den sociala ståndsskillnaden. »Allt vad som är mitt, det är också min broders». Aderton familjer hade sammanflyttat och levde som en enda familj i en större kolonibyggnad. Inga lagar och inget överhuvud. Man hacle blott en regel:

alla beslut måste vara enstämmiga för att kunna genomföras.

Man började med att bedriva jordbruk och för detta ändamål hade man skaffat sig några kunniga lantmän från Friesland som ledare av jordbruket. Men jorden var mager och svårbrukad, jämförd med Frieslands bördiga jord, så att kolonins inbyggare, ovana vid kroppsligt arbete, nödgades arbeta »från gryningen till solnedgången», varigenom det intellektuella intresset måste tillbakasättas till stor saknad för de universitetsbildade unga teologerna, varibland det fanns både doktorer och pro fessorer, pastorer och teologie studerande. Ofördragsamhetens anda började till sist också vinna alltmer insteg. Somliga började även undandra sig det hårda kroppsarbetet. Barnen, vilka skulle upp-fostras och behandlas fullkomligt lika, älskades av sina mödrar mer än de andra barnen. Och mödrarna tålde inte heller tillrättavisningar som gjordes i hela kolonins namn. Kolonin torde efter all sannolikhet icke mer existera.

Rabelais' subjektiva anarkism. — Inemot mitten av 1500-talet kastade Frankrikes berömde samhällssatiriker Rabelais ut tre volymer samhällssatir i romanform, uppkallad efter romanens tvänne huvudpersoner Gargantua och Panta-gruel. I dess första del finns inflätat en utopi om den fria viljans anarkistiska orden: Gör vad du vill! (Ett kort utdrag, 98 sidor, ingår i den av H. Schiick redigerade serien Världslitteraturen i urval o-ch översättning.)

Gargantua avlade 524 år gammal Pantagruel med sin gemål Badebec, dotter till amauroternas konung i Utopia. Gargantua skänker »Den fria viljans orden» ett större jordområde Théleme vid floden Loire, en av Frankrikes naturskönaste trakter, och uppdrogs åt en munk att skriva ordensreglerna som skulle gå i motsatt anda med alla hittillsvarande klosterregler. »Eftersom i alla nuvarande kloster allt är ordnat, avdelat och reglerat efter klockslaget, så beslöts att där icke skulle finnas varken klocka ellei solvisare utan allt skulle uträttas efter tillfälle och lägenhet.» Den största tidsspillan Gargantua kände bestod i att räkna timmarna och den största narr-aktighet i världen vore att inrätta sig efter klockringning i stället för att följa sitt omdöme och sunt förstånd. Ordensmedlemmarnas liv, heter detvidare, var ordnat icke efter lagar, statuter och regler men efter deras egen vilja och fria skön. De stego upp när de behagade; de drucko, åto, arbetade, sovo, när de så önskade. Ingen väckte dem, ingen tvingade dem vare sig att äta eller dricka eller göra något som helst annat. Endast en klosterregel var uppställd: gör vad du vill. Ty fria, välborna, bildade människor, tillhörande samhällets bästa kretsar, ha av naturen en instinkt och en sporre, den de kalla hederskänsla, som alltid driver dem till dygdiga handlingar och håller dem borta från lasten. Men om samma människor genom skändligt' tvång och underkastelse nedtryckas och kuvas, så vändes denna ädla drift på grund av vilken de förut öppet strävade mot dygden i ett brinnande begär att avkasta detta träldomens ok. Ty vi lockas alltid av det förbjudna och vi åtrå det som är oss nekat... Så uppstod av denna frihet mellan dem en ädel tävlan att göra vad de sågo behagade en enskild. Om en man eller en kvinna sade: låtom oss dricka, så drucko alla; om han elller hon önskade spela, så spelade alla; om han eller hon föreslog en utflykt, så följde alla med o. s. v.

Här förkunnas en frihet utan gränser och en glad njutningsfrihet. Men blott de bästa människorna äro värdiga »de frias liv», telemiternas liv (telemit = göra frivilligt).

Rabelais förhärligar här ett individualistiskt fri-hetsideal. Ordens medlemmar bilda ett privilegierat stånd som påminner om väktarna i Platons halvkommunistiska idealstat, varest den närande storamassan av befolkningen underhåller och arbetar för de ledande stånden. Utan en talrik tjänarklass skulle Rabelais' klosterbröder näppeligen kunna föra ett sådant idealt liv, uppfunnes än aldrig så många automatiska husliga hjälpmedel, om man icke får tänka sig att samma fria, förnäma människor själva uträtta de sysslor deras levnadssätt måste ge upphov till, att de t. ex. bädda sin egen bädd, städa sitt eget rum o. s. v.

Rabelais' satir ställer allt på sin spets för att kontrastverkan måtte bli så mycket effektivare. Det är icke omöjligt att hans orden även ville vara en reaktion mot Thomas Mores statskommunistiska Utopia som såg dagen 1516. Å andra sidan kunna Rabelais' ordensmedlemmar betraktas som föregångare till Nietzsches »övermänniskor» eller »fria andar», Nietzsche föresvävade nämligen även ett samfund av fria andar, för vilka även anarkin är ett privilegium. Även de förbehålla sig en frihet utan band, vilka alltså göra och handla såsom de för gott finna, skulle de även stå i strid med den frihet som skall gälla för alla.

Enligt Nettlau (Der Vorfriihling etc., s. 29) ligger emellertid Rabelais' betydelse för anarkismen i hans förmåga att »i förföriska färger» framställa friheten; — »ett verkligt fritt och icke ett av överhet reglerat liv föreställde sig blott få, höllo få för möjligt och önskvärt, och den som det oaktat gjorde det bidrog mer eller mindre till frihetens uppbyggande». Rabelais' betydelse skulle sålunda ligga inom ramen av hans egen tid som icke visste eller förstod vad för ett härligt ting friheten är för densom kunde bruka den. Elisée Reclus har givit honom hederstiteln av »vår store föregångare».

Nietzsches aristokratiska anarkism, nutidsparallell till Rabelais'. — Även Nietzsche drömde som sagt om ett »samfund av fria andar» men hans »fria andar» äro en elit av dådkraftiga, energiska övermänniskor ur tänkarnas, konstnärernas och kraftmänniskornas led.

»Min levnadsregel är», säger sålunda Nietzsche, »alls icke skapad för massan. Den är skapad för en elit som ensam representerar mänskligheten, som ensam är i sanning mänskligheten och vilken bör leda och styra mänskligheten och djupt förakta massan, d. v. s. dess temperament, dess sinnelag, dess seder och dess fördomar. Min teori är väsentligen och radikalt aristokratisk.»

»Nej», utbrister Emile Faguet (en av franska akademins »odödlige», som skrivit ett 30-tal böcker i konst, litteratur, politik och socialism), i sitt arbete över Nietzsche — och vi undra om Faguet inte här uttalat en betydelsefull framtidstanke även anarkistiskt sett — »det är Nietzsches kapitala misstag att ha ställt frågan på så sätt.»

»Man får icke säga: allt gott och stort som gjorts mänskligheten har skett genom aristokratierna; man måste säga: allt gott och stort som gjorts mänskligheten har utförts av folken, folken och icke av fraktioner av folken, vilka senare i själva verket voro i grunden aristokrater... Man får med ett ord alldeles riktigt icke skapa vare sig aristokrati eller demokrati... De aristokratiska nationerna äro deland, varest aristokratin är aristokrat och varest folket är det ännu mycket mera... Det är icke så som Nietzsche förstått saken.»

Som syntes av aristokrati och demokrati bör framgå, vill Faguet säga, en sociokrati som varken är erövrarmakt, hegemoni eller arké (arki).

»Stryk ut orden aristokrati och demokrati. På andra sidan om aristokrati och demokrati finns en annan sak som är, om man vill, sociokrati. Det finns folk, vilka ha en mycket stark social instinkt. Hos dessa folk är individualismen mycket svag; den individuella egoismen är mycket böjd för att uppoffra sig; den är reducerad till ett minimum; medborgaren älskar att göra stora ting gemensamt, stora ting genom association. Dessa folk praktisera sociokrati; de äga associationskänslan, den sociala känslan med ett ord.

»Om eliten icke har framför allt till mål att tjäna mängden, att göra den mer intelligent, mer vis, mer sund och alldeles särskilt mer lycklig, så ser jag», förklarar Faguet så till sist, »just icke vad eliten tjänar till och varifrån den skulle hämta sin rätt.» *) Nietzsche hade, såsom han för övrigt själv sagt, »på sitt sätt» sin moral och sin sociologi.

Med Georg Adler, såvitt vi veta den första borgerliga vetenskapsman som av vetenskapligt intresse ägnat anarkismen ett ingående sammanhängande historiskt studium sedan äldsta tider, kunna vi sammanfattande säga att anarkismen under här berörda olika tidsskedena uppstått som konsekvens av filosofisk och religiös spekulation, nämligen som kon-') Faguet, En lisant Nietzsche, 1903. s. 201-2,279, 351-53,356-7.sekvens av i) den etiska reformrörelsen i forntiden (Platons politiska skrifter, Zenons idealistiska anarkism); 2) de religiösa rörelserna i forntiden (karpo-kratiernas kommunistiska anarkism); 3) kristligt-re-formatoriska tendenser (anarkism som ideal av me-deltidsmystik och mystiken som utgångspunkt för anarkistiska teorem); 4) renässansens och humanismens livsideal under 15- och 1600-talen (Rabelais' idealsamhälle); 5) naturrättsliga ideal, särskilt under 1700-talet (naturrättsliga socialismen i Frankrike, anarkistiska samhällsromaner). Om punkt 5 närmare härnedan.

F ö r s ö k s k o l © n i e r n a. — I förra hälften av det 19: e århundradet tror man sig komma samhällsproblemet praktiskt närmare in på livet genom anläggandet av försökskolonier. Det uppstod en ny rörelse som sökte

förverkliga de kommunistiska och anarkistiska lärorna genom att grunda kolonier för detta ändamål. Cabet hade skildrat »En resa i Ika-rien», Fourier hade visat vägen till grundandet av falangstärer. Rörelsen förlädes till Amerikas nya värld, där tillgången till jord syntes större och lättare.

De socialistiska och religiösa kolonierna som sålunda uppkommo i Amerika kunna sammanföras under fyra grupper.

De religiösa samfunden bilda en grupp. De ha grundats av personer vilka tillhört någon särskild sekt. De omfatta ett 20-tal kolonier och till denna grupp höra några av de äldsta och mest framgångsrika associationerna. De ha haft den största livs-längden. De sex betydelsefullaste av denna grupp ha haft en genomsnittlig levnadsålder av 95 år.

Den andra gruppen omfattar de under inspiration av Robert Owen grundade associationerna. Med undantag av två av dem voro alla organiserade under åren 1825—26, då Owen stod på höjden av sin popularitet. Han hade då haft en utomordentlig framgång med sina reformer för arbetarna i hans industrisamhälle i New Lanarck i Skottland. Men alla blevo av kort varaktighet. Av de till Owenitgruppen hörande kolonierna var New Har-mony i Indiana den märkligaste. Den leddes av Owen personligen och platsen var den mest fördelaktiga. När de gamla »harmonisterna», ett religiöst samfund, lämnade Indiana för att slå sig ned i Pennsylvanien, inköpte Owen deras egendom med jord, gröda, byggnader och redskap för 140 tusen pund. Till platsen strömmade genast 900 personer, representerande alla stater inom den nordamerikanska unionen och nästan varje land i norra Europa. Två år efter starten upplöstes kolonin. Orsaken: oenighet bland medlemmarna.

Den tredje gruppen, den Fourierska, omfattar 27 kolonier. De voro grundade i överensstämmelse med Charles Fouriers teorier. Denna kolonirörelse började 1843 och fortgick omkring tio år.

Till den sista eller fjärde gruppen höra de kolonier, vilka bildats i våra dagar, på 1890-talet och senare under inflytande av moderna socialistiska och kooperativa läror. Denna grupp omfattar ett 20-tal kolonier.

Enligt en statistik över ett hundratal av de nord-amerikanska kolonierna har levnadslängden för mängden av ifrågavarande kolonier varit mycket kort. För ett par och sextio av dem kan deras ålder med approximativ säkerhet bestämmas. Av dessa existerade nitton kortare än ett år, tio levde från i till 2 år, tio från 2 till 3 år, fem levde 4 år, en 5 år, tre 6 år och en 8 år, åtta från 10 till 25 år och fem över 30 år.

De nyare kolonierna ha bestått något längre än de äldre icke-religiösa, liksom de ock varit organiserade med större omsorg.

Kolonierna under Owenit-perioden existerade i genomsnitt 1 år och 5 månader, de av fourierska perioden 2 år och 7 månader, de av den moderna tiden ha upplösts i genomsnitt efter 4 år. De s. k. oavhängiga kolonierna uppvisa en genomsnittsålder av 7 år. Högsta medeltalet ha Ikaria-kolonierna. De upplösta religiösa samfunden ha existerat i genomsnitt 24 år.*)

Bland de i tablån upptagna kolonierna äro följande betecknade som anarkistiska:

Utopia i Ohio, grundad 1847, nedlagd 1851; Modern Times i Newyork, grundad 1851, medlemsantal 100, upplösningsår obekant; Mutual Home Association i Washington, grundad 1898, medlemsantal 91, upplösningsår obekant. Härtill kan läggas Giovanni Rossis anarkokommunistiska anläggning »Cecilia» i staten Parana i Brasilien, grundad 1890, upplöst fem år senare. Platsen omnämnes som »absolut obeboelig» och öde, belägen i en av skog

*) Ur F. A. Bushees uppsats Communistic societies in the United States i Political Science Quarterly, 1905.omgiven, på sluttningen av kullar befintlig prärie. Rossi hade ett par, tre år förut eller 1887 grundat en kooperativ anarkistisk jordbruksassociation i Cre-mona i Italien.

Anledningarna till koloniernas upplösning ha varit av mycket växlande natur: ledarens död, brist på harmoni och intelligens, misshälligheter, oenighet bland medlemmarna eller ledarna, dåligt människomaterial, dålig hushållning, skuldsättning, bristande kapital och förberedelser, felslagna skördar, brist på medlemmar,

ogynnsamma lokala förhållanden, såsom dålig jord, urskog o. s. v.

Vi ha även från våra dagar flera exempel på dylika experimentellt anlagda kolonier i Europa. Utom den förut nämnda, av holländska teologer grundade anarkokommunistiska kolonin Blaricum några mil från Amsterdam, en av van Eeden, den bekante holländske kooperatören och diktaren, anlagd kooperativ koloni Waiden, belägen alldeles intill Blaricum-kolonin, mellan vilka båda kolonier en tid rådde samarbete och vilka gemensamt ut-gåvo en anarkistisk tidning »Vrede». Men slutligen förklarade van Eeden att deras mål var detsamma men vägarna till målets uppnående voro icke desamma. Någon fiendskap har dock aldrig ägt rum mellan dem. Ej långt från Waiden hade van Eeden även en annan koloni »Nieuw Harmony». Zoccoli omnämner en anarkistisk kommun i Montreuil (Frankrike) samt en frikommunistisk och kooperativ koloni »Clousden Hill Farm» i närheten av New-castle (England), vars program speciellt beträffande jordbrukets organisation överensstämde med Krapotkins idéer. Den kände nationalekonomen och sociologen Franz Oppenheimer, en av förkämparna för kooperativa jordbruk och för de av österrikiska nationalekonomen Theodor Hertzka företrädda Fri-landteorierna. ett slags, anarkismen mycket närstående social liberalism, har anlagt ett par jordbruksföretag, det ena i Eisenach, det andra i Posen men misslyckats. En trädgårdsby i närheten av Berlin, Eden, lär även haft honom till upphovsman.

Sverge är heller icke utan exempel. Frågan har varit mycket på tal bland Sverges ungsocialister och en av de verksammaste var på sin tid en bror till den bland syndikalister allmänt kände redaktör Edwin Lindstam. En norrländsk småbrukare av det rörligare ingeniet, Jonas Wigner, omlade 1910 en honom tillhörig gård vid Lottefors station i Hälsingland till en jordbrukskoloni på andelar, kallad Union. Vid decenniets slut flyttades Union till en gård vid Wanneboda station i Västmanland, där den drogs med ekonomiska svårigheter och därav föranledda trakasserier, så att organisationen exi sterar ej mera som sådan än möjligen till namnet. Vid kolonins organisering synes van Eedens holländska kolonier ha tjänat till förebild.

Anarkistfilosofen G. Landauer var en ivrig förespråkare för »socialistiska kolonier», såsom ett medel att göra sig oberoende av den nuvarande kapitalistiska rättsordningen.

Kritik av den experimentella koloniverksamheten. — N är ett lag kommunistiska anarkister år 1895 voro betänkta på att i norraEngland anlägga en anarkistisk-kommunistisk koloni, tillfrågades Krapotkin, om han ville bli kolonins kassör. Krapotkin svarade att man under nuvarande förhållanden kunde ha föga tilltro till framgången av dylika företag som syntes honom ofruktbara och endast ledande till besvikelser. Dock menade han, att man alltid hade rätt att göra ett experiment, när de som gjorde försöket, voro beredda till varje offer att bringa företaget till ett gott resultat. Honom syntes i alla händelser bättre att slå sig ned i närheten av de stora städerna för att komma i åtnjutande av civilisationens alla fördelar än i långt avlägsna länder fjärran från all vetenskaplig och artistisk kultur.

Gentemot Krapotkins försiktigt hållna uttalanden om försökskoloniseringen tar hans vän och meningsfrände: Elisée Reclus, geografen, i sitt arbete om evolution och revolution, avgjort avstånd därifrån, om han också icke vill bestrida att de tätt på varandra följande försöken visat en oemotståndlig anspänning av »den sociala viljan». Men dessa människor som förenat sig för att inträda i något av dessa på det nya idealet grundade samhällen äro själva icke frigjorda från alla de gamla fördomarna och de gamla vanorna. Alltid skola de ha att kämpa mot de upplösnings- och klyvningstendenser som äro förborgade i de gamla sederna och de gamla förhållandena. Han menar även att »de djupskådande och uppriktiga anarkisterna» kunna det oaktat hämta mycken lärdom från de oräkneliga kooperativa företag som överalltuppstått, varvid det ena anslutit sig till det andra och sålunda bildat allt större organismer.

Nettlau säger i det stora hela detsamma. »Den experimentella socialismen som enligt sitt väsen utgör en huvudbeståndsdel av den fria socialismen och som för hundra år sedan Fourier, Owen, Thompson och andra med all energi sökte grunda, har ännu i dag ingen fast grund under fötterna, emedan betingelserna för ett riktigt experiment aldrig bli skapade. I regeln föreligger förutfattade meningar som då mer eller mindre vederlägger experimentet utan att härigenom bevisa något väsentligt». Denna dom utsträcker Nettlau till nutidens experiment, till den kooperativa produktionsrörelsen (samverkan mellan fackförbund och kooperation), till gillesocialismen

som strävar att göra fackföreningarna själva till producerande. Förutsättningarna därför antingen felas eller försummas eller slår man in på oriktiga vägar som slå ihjäl den eljes hoppgivande »experimentalsocialismen». (Anf. arb., s. 97—99.)

Anarkismen och naturrätten.

Antikens idé om ett naturtillstånd återupptas, omsatt i teorin om en naturrätt, en statslig (auktoritär) och en frihetlig (Ibertär).

Anarkismen hade uppstått, sade vi, även som konsekvens av naturrättsliga idéer, vilka i deras nya gestalt, på olika sätt tolkade, fingo stor utbredning och tillämpning i flera av Europas länder under 15-, 16- och 1700-talen. uppstått, varvid det ena anslutit sig till det andra och sålunda bildat allt större organismer.

Nettlau säger i det stora hela detsamma. »Den experimentella socialismen som enligt sitt väsen utgör en huvudbeståndsdel av den fria socialismen och som för hundra år sedan Fourier, Owen, Thompson och andra med all energi sökte grunda, har ännu i dag ingen fast grund under fötterna, emedan betingelserna för ett riktigt experiment aldrig bli skapade. I regeln föreligger förutfattade meningar som då mer eller mindre vederlägger experimentet utan att härigenom bevisa något väsentligt». Denna dom utsträcker Nettlau till nutidens experiment, till den kooperativa produktionsrörelsen (samverkan mellan fackförbund och kooperation), till gillesocialismen som strävar att göra fackföreningarna själva till producerande. Förutsättningarna därför antingen felas eller försummas eller slår man in på oriktiga vägar som slå ihjäl den eljes hoppgivande »experimentalsocialismen». (Anf. arb., s. 97—99.)

Anarkismen och naturrätten.

Antikens idé om ett naturtillstånd återupptas, omsatt i teorin om en naturrätt, en statslig (auktoritär) och en frihetlig (Ibertär).

Anarkismen hade uppstått, sade vi, även som konsekvens av naturrättsliga idéer, vilka i deras nya gestalt, på olika sätt tolkade, fingo stor utbredning och tillämpning i flera av Europas länder under 15-, 16- och 1700-talen.Etnografin, kunskapen om de olika folkslagen, enkannerligen naturfolken, fanns ännu icke att tillgå. Man tvangs därför i antiken att tänka vad man ville om människans ursprungliga eller första samliv. När man desslikes i vår tid, i saknad av de nya vetenskaperna etnografi och sociologi, icke hade något faktiskt eller materiellt underlag för en utredning av samhällsföreteelserna, innefattade i stat, samhälle och rätt, tog man sin tillflykt till spekulativ filosofi till förklaring av uppkomsten av stat, samhälle och rätt.

Vår tids socialfilosofer ha tänkt sig, såsom antikens filosofer och historiker, ett naturtillstånd som föregick samhällstillståndet och uppställde som förmedlande länk mellan dessa tillstånd en teori om ett fingerat fördrag eller avtal som förmenades ha in-gåtts mellan människorna i naturtillståndet.

Både naturtillståndet och fördraget fingo sina olika uttolkare. Å ena sidan betraktades naturtillståndet som ett evigt krigstillstånd av vildaste slag, ett ständigt allas krig mot alla och avtalet, kontraktet som en fredsakt, en kompromiss, ett vapenstillestånd mellan de oeniga och stridande viljorna; en åsikt som med stor skärpa förfäktades av stats-despotismens engelske förespråkade, stats- och rättsfilosofen Hobbes (död 1679). Han bygger sin teori på människans av naturen rovdjurslika karaktär. Människan liknas vid ett lössläppt rovdjur som liksom alla övriga så .dana i begynnelsen sönderslitit varandra: människan är den andra människans varg (i enlighet med den latinska sentensen: homo homini lupus).Rousseau (död 1778) förfäktade å andra sidan naturtillståndet som ett ständigt fredstillstånd. Människan är god av naturen, men hon har blivit dålig och elak genom kulturens fördärvliga inflytande. Hon framlevde under detta sitt första stadium sitt liv i största avskildhet.

Naturtillståndet utmålades av honom så idylliskt att Voltaire, när han hade läst Rousseaus skrift om den av kulturen vållade olikheten i människornas samhällsställning, fällde det bekanta yttrandet att man fick nästan lust att »krypa på alla fyra». Ett exempel: »När jag betraktar människan sådan hon måste ha framgått ur naturens händer, så ser jag ett djur, mindre starkt än somliga, mindre vigt än andra men allt sammanlagt fördelaktigast utrustad av alla. Jag ser henne sätta sig under en ek, släcka sin törst ur närmaste, bäck, finna sin bädd vid foten av samma träd som lämnat hennes måltid, och därmed äro hennes behov tillfredsställda».

Båda, Hobbes och Rousseau, överensstämma dock däri att människan levde utanför varje slags samhälle var för sig isolerad, ävensom däri att hon var suverän till sin vilja, d. v. s. absolut bestämmande över sig själv såsom individ. Människan blev först social genom hennes inträde i samhället.

En denna uppfattning av naturtillståndet motsatt riktning utgick från Aristoteles (död 322 f. Kr.) vilken lärde att människan tvärtom är social till sin natur eller, såsom Aristoteles uttrycker sig, ett samhällsdjur: av naturen danad för samhällighet och umgänget med likar; en lära som högt skattades av Zenon och hans skola, för vilken »människan ärhelig för människan» (homo res sacra homini). Även för Zenon existerade självbevarelsen som naturdrift. Men som korrektiv eller rättelse av dess ensidiga eller hejdlösa utövande uppställde han en annan naturdrift: samhällighetsdriften. Dessa båda grund- eller huvuddrifter hos människan skulle enligt honom komplettera och korrigera varandra. Den förstnämnda riktningen kan ävenledes åberopa en den grekiska antikens filosof Epikur (död 270 f. Kr.), vilken gjorde gällande både människans ursprungliga osociala natur och samhällsfördraget som enda lösningen.

Naturrättens tvänne förgreningar, den statliga och den frihetliga.

Men urtillståndet har enligt teorin även en urrätt. Naturen har givit var och en rätt till allt. I hennes rena tillstånd, innan människorna bundit sig genom avtal, var det därför var och en tillåtet att göra vad han ville mot alla andra; bemäktiga sig vad han förmådde och njuta därav samt om allting säga: det är mitt. Det blev i längden outhärdligt. Som »förståndig» varelse fann människan att hon i det naturliga tillståndet förlorade mer än hon vann. Man kom då slutligen överens att sluta fred (vapenstillestånd) och överlåta den rättsövning, som enligt naturen vilade i envars fysiska makt, i händerna på en enda absolut härskande styrelse (korporation eller en enda), i vilken all denna makt sammanfördes, varigenom den blev nog stark att betvinga alla viljor. »Jag överlåter», lyder Hobbes formulär till detta kontrakt, »på denna människa helig för människan» (homo res sacra homini). Även för Zenon existerade självbevarelsen som naturdrift. Men som korrektiv eller rättelse av dess ensidiga eller hejdlösa utövande uppställde han en annan naturdrift: samhällighetsdriften. Dessa båda grund- eller huvuddrifter hos människan skulle enligt honom komplettera och korrigera varandra. Den förstnämnda riktningen kan ävenledes åberopa en den grekiska antikens filosof Epikur (död 270 f. Kr.), vilken gjorde gällande både människans ursprungliga osociala natur och samhällsfördraget som enda lösningen.

Naturrättens tvänne förgreningar, den statliga och den frihetliga.

Men urtillståndet har enligt teorin även en urrätt. Naturen har givit var och en rätt till allt. I hennes rena tillstånd, innan människorna bundit sig genom avtal, var det därför var och en tillåtet att göra vad han ville mot alla andra; bemäktiga sig vad han förmådde och njuta därav samt om allting säga: det är mitt. Det blev i längden outhärdligt. Som »förståndig» varelse fann människan att hon i det naturliga tillståndet förlorade mer än hon vann. Man kom då slutligen överens att sluta fred (vapenstillestånd) och överlåta den rättsövning, som enligt naturen vilade i envars fysiska makt, i händerna på en enda absolut härskande styrelse (korporation eller en enda), i vilken all denna makt sammanfördes, varigenom den blev nog stark att betvinga alla viljor. »Jag överlåter», lyder Hobbes formulär till detta kontrakt, »på denna människaeller denna församling rätten och makten som jag (ursprungligen) ägde att regera mig själv, med villkor att du (I alla) likaledes överlåter enahanda rätt och makt åt

samma människa eller församling». Staten och dess tvångsmakt var bildad, ävensom monarkin. Vad vi söka i samlivet, underströk dock Hobbes, är icke våra likar utan vårt eget intresse.

Det idylliska liv, som Rousseau ansåg människorna ha levat i naturtillståndet, upphör, då egent-domen uppstår och kulturen, vetenskaperna och konsterna gjort dem sedligt fördärvade genom att deras behov ständigt stegrades, vilka därför aldrig stillas och fördenskull bringa till stånd en lystnad som aldrig tillfreclsställes. Med egendomen och det borgerliga samhället uppstod olikheten. »Den förste som, efter att ha inhägnat ett jordstycke, föll på tanken att säga: detta är mitt och fann människor nog enfaldiga att tro detta, blev det borgerliga samhällets verkliga stiftare»... »Född fri är människan överallt slagen i bojor.»

»Huru finna», spörjer Rousseau, »en förenings-form som med allas förenade kraft försvarar och beskyddar varje medlems person och egendom och i vilken envar i trots av sina ingångna förbindelser med alla icke lyder någon annan än sig själv och sålunda förblir lika fri som förut?» Dess lösning, svarar han, ligger i samhällsfördraget. Folket, benämnt allmänviljan, d. v. s. folksuveräniteten, är statsmaktens egentliga och enda källa. Staten är grundad.

Statskontraktet har ingåtts av olika motiv. För Rousseau utgör grunden för detsamma människansavfall från naturen, för Hobbes vapenstilleståndet.

Den åsikt som inom den naturrättsliga skolan går ut från människans samhälliga natur — representerad av den holländske filosofen Grotius och den engelske samhällsfilosofen Locke — ansluter sig visserligen till ett före samhället (staten) förefintligt naturtillstånd, men detsamma ger icke tillräcklig säkerhet och trygghet för »egendomen», varför även de tänka sig ett statsfördrag som måste upprättas, enär staten, såsom varande i besittning av den högsta makten, ger den det nödvändiga skyddet. Den olika fördelningen av svaghet och ondska hos människorna vållade ifrågavarande osä-kerhetstillstånd enligt Locke, folkökningen och de över hövan uppskruvade behoven enligt Grotius.

Diametralt motsatt den statsliga naturrätten är den naturrätt, som anarkismen av en äldre riktning hyllar. Stirner undantagen, vilken hävdar ett »naturtillstånd» som i argumentering liknar mycket Hobbes’ (eller Spinozas’. Se min broschyr »Makt och rätt», s. 28—29, 1917. Brands förlag); men i övrigt vill han den nuvarande statens fullständiga förintande.

Stirner betraktar staten som »vårt naturtillstånd» som det gäller att tillintetgöra eller upplösa (Albert Jensens översättning av Stirners »Den ende och hans egendom», 1911, s. 385).

»Min frihet blir», säger Stirner, »först då fullständig när hon är min makt» (s. 215). — »Jag kan blott ha så stor frihet som jag förskaffar mig med mitt egenintresse» (s. 215). — »Staten, detta 'mänskliga samhällets väl’, ligger icke mig, egoisten,om hjärtat, jag offrar det ingenting, blott använder mig av det. Men för att fullständigt kunna använda detsamma, förvandlar jag det tvärtom till min egendom och mitt skapande verk, d. v. s. jag tillintetgör det och bildar i dess ställe en förening av egoister» (s. 229). — »Tag vad du behöver, därmed är allas krig mot alla förklarad» (s. 324, jfr även s. 327). — »De (egoisterna) förhålla sig icke längre mot varandra som människor utan uppträda egoistiskt mot varandra som ett jag mot andra, fientliga jag» (s. 229). — »Du har rätt att vara allt vad du har makt att göra.» — »Jag skall finna tillräckligt många som förena sig med mig utan att svära sig fast vid min fana» (s. 294). — »I denna gemensamhet ser jag ingenting annat än en multiplikation av min kraft och jag bibehåller den blott så länge den är min mångdubblade kraft» (s. 392)... »överger den plikt- och trolöst när jag (du) icke längre kan dra någon nytta av den» (s- 393) • • • den del av friheten som jag därigenom offrar göres blott för min egen skull, av egennytta ... offrar blott det som jag icke har i min makt, d. v. s. jag offrar ingenting alls» (s. 394).

För Stirner existerar i våra »civiliserade» stater ett likadant allas krig mot alla som filosofen tänker sig ha varit rådande innan »kontraktsstaten» kom till och gjorde slut på naturtillståndets inbördes kiig. Han menar också att endast en allas kamp mot alla kan föra mänskligheten ur det bestående, stödjande sig på sin sats att »egendomsfrågan blir blott löst genom allas krig mot alla». (Se Alb. Jensen, Max Stirner. Den anarkistiska

individualismensdjärvaste apostel, hans liv och åskådning, 1916, s. 59.)

Bruno Wille, Berlinanarkisten, delar Stirners uppfattning härutinnan, i det han säger: »icke i det fria samhället utan i den nuvarande våldsstaten rasar en allas fruktansvärda strid mot alla; strömmar av osynligt blod utgjuter den dagligen, bleka fabriksflickor, hostande barn, förtvinande sjuka, rusiga 'Sachengänger' (luffare), ruinerade hantverkare, bankrutterade köpmän, blöda; slutligen blöda vi alla av många sår som elände, sorg och allt slags slaveri ge oss. Dock, den förnöjde borgaren märker ingenting av ett krig, emedan det strides och lides i former som staten kallar »lagliga», »fredliga» och »ordnade».

Något liknande säger även Quiding, när han anger följderna av att jorden kommit i händerna på några få: »flertalet har för att stilla sin hunger måst arbeta i fåtalets intresse, att således fåtalet använt flertalet som medel för sin enskilda vinning, att flertalet har sig emellan måst strida om arbetet för att hålla sig uppe likasom fåtalet sig emellan stritt om högsta vinsten. Och följden av allt detta? Ett oavbrutet krig mellan alla enskilda om jordens goda».*)

Vad Stirners anarkism överhuvudtaget må vara, socialt betonad är den icke. Den socialt betonade anarkismen vill allas och envars frihet, icke endast för den mäktige och mäktigare. Stirners egoist-

') Även Rousseau betraktade i sin avhandling om olikheten mellan människor det nuvarande statslivet som »ett nytt naturtillstånd», olikt »det rena naturtillståndet», av »det rysligaste fördärv».föreningar, vilka han tänker sig spridda överallt inom de enskilda staternas områden, oavhängiga av varandra, äro till hela sin karaktär tillfälliga kamporganisationer utan något speciellt samhällsbyggande mål, åtminstone icke något synbart eller utsagt. Frihet och makt till vad pris som helst är hans grundtanke men vad som skall komma därur, det bekymrar honom icke alls.

Stirner ställer »sin sak på intet» eller som hans sats »ich hab' mein' Sach' auf Nichts gestellt» även översättes: jag har satt min lit till ingenting. Om detta icke skall betyda till ingenting annat än sig själv, sitt eget jag, sin egen makt, innebär det något obestämt och obestämbart, ur vars kaos något nytt skall uppspira, man (han) vet icke vad.

»Få böcker», säger emellertid Nettlau, »missförstås eller bedömes så olika som Stirners och många läsare bli endast stående vid den till sin spets drivna individualismen eller egoismen. Mig synes boken som mycket revolutionärt tänkt, varav den också bär prägeln.» Instämmes, såsom när Stirner säger: jag måste göra uppror» (som för Stirner är mycket betydelsefullare än revolutionerna) för att komma uppåt... Kriget borde förklaras mot själva det bestående, d. v. s. mot staten (Status), icke emot en bestämd stat, icke blott mot den existerande statsformen» (s. 281).

Stirners genialitet är obestridlig och som ingen annans; han ger samhällslivets alla förgreningar en stundom drastisk, förlöjligande dager och det med full rätt. Men människans sociala natur i en allmännare mening blir av Stirner helt och hållet för-bigången. Dock kan man tänka sig, säger han visserligen, att »erövrarna» bilda »en societet, vilken man kan tänka sig så stor att den småningom omfattar hela samhället». Men kommunismen är honom lika motbjudande som staten. Han vill endast »er-övrare», förenade eller icke förenade, vilka i betänklig grad ha stort släkttycke med vad vi gemen-ligen kalla rövare. Som en jag-monolog är Stirners bok något extra utomordentligt och många av hans genialiskt blixtrande tankar kunna med framgång åberopas till stöd för den anarkistiska samhällskritiken. Stirners betydelse för anarkismen består just i hans ytterligt skarpsinniga kritik av samhällsinstitutionerna och de gängse föreställningarna och idéerna, vilka han ger karaktären av »spöken»: samhälle, folk, stat, sanning, gud, mänsklighet, frihet, rättvisa m. fl. abstrakta begrepp, vilka skrämma och göra människorna underdåniga.

I allmänhet anser anarkisten människan vara god av naturen, Krapotkin i all synnerhet. Proudhon närmar sig dock Hobbes, så tillvida som han förnekar att människan är född eller till sitt grundväsen godartad. Den grad av altruism (broderlighet) som vi uppnått är enligt Proudhon blott frukten av en århundraden långvarig uppfostran.

Även anarkismen utgår från ett samhällsfördrag eller kontrakt (läs artikeln »Från statstvång till fria kontrakt» i S.

A. C:s tidskrift Syndikalismen, årg. 1926) men himmelsvitt olikt statskontraktet. Liksom Hobbes skrivit ett formulär till statskontrakt, har Krapotkin formulerat ett sådant i sin bok »Erövringen 'av brödet» (svensk översättning, Brandsförlag 1919, s. 198), varest han beträffande de ekonomiska associationerna ger det en så lydande form:

»Vi förbinda oss att garantera er begagnandet av våra hus, bodar, gator, kommunikationsmedel, skolor, museer m. m. med villkor att ni från tjugo till fyrtiofem eller femtio år ägnar fyra eller fem timmar om dagen åt de arbeten som blivit erkända nödvändiga för att leva. Välj själv, om ni vill, de grupper ni vill gå in i eller bilda en ny, förutsatt att den åtar sig att frambringa det nödvändiga. Och sammanslut er för återstoden av er tid med vem ni vill, om vad ni behagar i fråga om nöje, konst eller vetenskap, alltefter er smak. Tolv — eller femtonhundra arbetstimmar om året i en grupp, som frambringar föda, kläder och bostad eller är sysselsatt med den allmänna sundheten, kommunikationerna m. m. — det är allt vad vi begära av er för att garantera er allt vad dessa grupper frambringa eller ha frambragt».

Nya synpunkter och utgångspunkter.

Naturrätten har haft sin tid. Många olika syften och intressen har den ock tjänat. För statsfilosofen har den och dess förutsättning naturtillståndet varit en fiktion, nödvändig för en samhällsförklaring, tydligare uttryckt en ideell förklaringsgrund till statslivet utan motsvarighet i verkligheten, såsom Kant lär ha sagt, själv anhängare av fördragsteorin i den form Rousseau givit den.

För den frihetliga ståndpunkt anarkisten intar har den varit »en frihetlig utopi i permanens», förlag 1919, s. 198), varest han beträffande de ekonomiska associationerna ger det en så lydande form:

»Vi förbinda oss att garantera er begagnandet av våra hus, bodar, gator, kommunikationsmedel, skolor, museer m. m. med villkor att ni från tjugo till fyrtiofem eller femtio år ägnar fyra eller fem timmar om dagen åt de arbeten som blivit erkända nödvändiga för att leva. Välj själv, om ni vill, de grupper ni vill gå in i eller bilda en ny, förutsatt att den åtar sig att frambringa det nödvändiga. Och sammanslut er för återstoden av er tid med vem ni vill, om vad ni behagar i fråga om nöje, konst eller vetenskap, alltefter er smak. Tolv — eller femtonhundra arbetstimmar om året i en grupp, som frambringar föda, kläder och bostad eller är sysselsatt med den allmänna sundheten, kommunikationerna m. m. — det är allt vad vi begära av er för att garantera er allt vad dessa grupper frambringa eller ha frambragt».

Nya synpunkter och utgångspunkter.

Naturrätten har haft sin tid. Många olika syften och intressen har den ock tjänat. För statsfilosofen har den och dess förutsättning naturtillståndet varit en fiktion, nödvändig för en samhällsförklaring, tydligare uttryckt en ideell förklaringsgrund till statslivet utan motsvarighet i verkligheten, såsom Kant lär ha sagt, själv anhängare av fördragsteorin i den form Rousseau givit den.

För den frihetliga ståndpunkt anarkisten intar har den varit »en frihetlig utopi i permanens»,såsom Nettlau träffande anmärker, då nutidens socialvetenskap ännu icke var så utbildad som i dag. Till sitt ursprung har naturrätten varit, såsom Nettlau även säger, icke spekulation och fiktion utan ett resultat av frihetsälskande personers rebelliska försök och förhoppningar att göra människorna fria från dem övergånget förtryck och ekonomisk utsugning av »organiserade minoriteter och de senare uppkomna staterna». (Anf. arb. s. 16.)

Går man ut, icke från filosofiska utan från sociologiska synpunkter blir förhållandet ett annat. Då är det icke det abstrakta tänkandet men det sociala livet självt i sina utvecklingsrörelser som alstrar frihetens, rättvisans och rättens, för en anarkist så dyrbara idéer, då upphöra de att vara sterila ting men så mycket mer produkt av det levande livet, m. a. o. produkt av en långvarig kamp som kommer att fortgå, tills den fulla friheten, den fulla

rättvisan och den fulla rätten uppnåtts eller alltmer närmats. Endast den som förlorat sin frihet, vet riktigt vad frihet vill säga; endast den som blivit orättvist behandlad vet riktigt vad rättvisa vill säga; endast den som blivit sin rätt och rättighet berövad vet riktigt vad rätt och rättvisa vill säga; endast den till medvetandet om sin frihet, rättvisa och rätt väckta människan gör dessa idéer levande och verkliga. (Se vidare min utläggning därom i broschyren »Makt och rätt».)

Idéns makt är obetvinglig, när den av nödvändighet bryter sig fram, därom finns intet tvivel, både i utopins och skematiseringens form. Idénär tvivelsutan en produkt: av tidsomständigheterna, av förutvarande mestadels dåliga förhållanden och är då icke av primär utan sekundär natur. Idealets upprinnelse ligger i de kända och smärtsamt kända nedtryckande förhållandena såväl för nutidens som för de framfarna tidernas människa. Alltid gå fakta, upplevda händelser, före idéerna. (Se Holmberg, Sociologins allmänna väsen, 1923, s. 76, 78.) En anarkism, som till väsentlig del är baserad på naturrättens teorier, blir efter mitt förmenande mer dogmatisk, stereotyp och abstrakt än anarkismen är eller behöver vara.

Jag tror därför för min del att anarkismen är bättre betjänt av rättssociologin, d. v. s. rätten, betraktad sociologiskt, från socialdynamiska synpunkter, befriad som den då är från de tröstlöst enformiga spekulativa tankegångarna eller maximer å la Kant, vilka aldrig komma till sin rätt utan mest tjäna retorikens, talkonstens språkfinesser. Sociologin, den realistiska nämligen, rör sig däremot med ett ständigt levande, historiskt material. De allmänna idéerna äro icke en produkt apriori, såsom metafysikern tänker sig dem utan resultatet av det sociala livets egen evolution.

Anarkismen har, såsom vi sökt framhålla, faktiskt haft sin egen kontinuerliga historiska utveckling, som är en borgen för dess fortbestånd. Därför skall anarkismen och dess talesman i Sverge, ungsocialismen, äga sitt fulla berättigande som en idé- och kulturrörelse. Stammler har fördenskull rätt i sitt omdöme, när han erkänner, såsom viságo i inledningsorden till denna skrift, att anarkismen ännu icke vederlagts av socialvetenskapen. Frågan gäller även för honom: »låter det allmängiltigt bevisas att rättstvånget är nödvändigt för organisationen av mänsklig sammanlevnad»?

II. ANARKISMEN I SIN TEORETISKA UTFORMNING.

Det anarkistiska frihetsbegreppet.

Friheten har sin begränsning hos människan själv. — Anarkismen förkunnar icke en absolut frihet — något absolut finns ju icke — men den största tänkbara och möjliga frihet i människomas förhållande till varandra i ett organiserat samhälle.

Inte ens den frihet Stirner förkunnar kan ernås utan inskränkningar, oövervinneliga eller tillfälliga.

Där makten, som är hans kriterium på frihet, icke förslår, måste friheten inskränkas eller avstås eller på omvägar förvärvas. Jag har så stor frihet som jag har makt. »Ett berg, som står i vägen för mig, går jag runt ända till dess jag har krut nog för att spränga bort det; ett folks lag kringgår jag, tills jag är stark nog att störta lagen.» — »Jag kan i verkligheten icke vilja vara fri, emedan jag icke kan skapa full frihet; jag kan blott önska det och trakta efter det, ty det förblir ett ideal, ett spöke, men min egen förblir jag.» — »Det vore dåraktigt att påstå att det icke finns någon makt över min.»

II. ANARKISMEN I SIN TEORETISKA UTFORMNING.

Det anarkistiska frihetsbegreppet.

Friheten har sin begränsning hos människan själv. — Anarkismen förkunnar icke en absolut frihet — något absolut finns ju icke — men den största tänkbara och möjliga frihet i människomas förhållande till varandra i ett organiserat samhälle.

Inte ens den frihet Stirner förkunnar kan ernås utan inskränkningar, oövervinneliga eller tillfälliga.

Där makten, som är hans kriterium på frihet, icke förslår, måste friheten inskränkas eller avstås eller på omvägar förvärvas. Jag har så stor frihet som jag har makt. »Ett berg, som står i vägen för mig, går jag runt ända till dess jag har krut nog för att spränga bort det; ett folks lag kringgår jag, tills jag är stark nog att störta lagen.» — »Jag kan i verkligheten icke vilja vara fri, emedan jag icke kan skapa full frihet; jag kan blott önska det och trakta efter det, ty det förblir ett ideal, ett spöke, men min egen förblir jag.» — »Det vore dåraktigt att påstå att det icke finns någon makt över min.»I samhället måste de frivilligt ingångna överenskommelserna och förbindelserna hållas —- så länge de vara. Människorna begränsa sålunda varandras frihet.

Anarkismens tvänne grundsatser vad beträffar friheten äro' dessa: Fördrag måste hållas samt var och en har frihet att göra allt vad han vill, förutsatt att han inte gör intrång i andras frihet till detsamma. Denna senare regel är i själva verket endast en konsekvens av den förra rättsregeln och finns vanligen därför heller icke uttryckligen uttalad, den är underförstådd.

Fördrag (kontrakt) som ingås mellan de samverkande grupperna och individerna överhuvudtaget, betraktas som en så viktig sak att deras kränkning blott undantagsvis kan gillas. Underlåtenhet att uppfylla ett löfte stämplas t. o. m. som bedrägeri mot löftesmottagaren, som godtycklig kränkning av hans frihet. Till att tvinga dess uppfyllande kan i nödfall tillgripas vad medel som helst: våld, ut-stötning, död, schavottering (offentligt förakt). Men dylika åtgärder äga icke karaktär av straff i juridisk mening — anarkisten vet icke av någon »straff-balk»! -— utan ha de uttryckligen karaktären av självförsvar mot orättfärdiga ingrepp. (Härom mer i nästa avdelning.)

Frihet är friheten från ett tvång som påtvingas mig som samhällsmedlem mot min vilja och utan mitt samtycke. Där få vi söka det grundväsentliga i anarkismens frihetslära.

Den frihet i samhälliga förhållanden som anarkisten eftersträvar och ställer som sitt mål, alltsåanser möjlig att uppnå, är emellertid så stor att den praktiskt sett synes honom till sina verkningar absolut, i vart fall icke trycker, pinar eller hämmar honom som fri varelse, utan råder han över sig själv som vore han endast sig själv. Det är den individuella friheten, upphöjd till sin högsta potens av social frihet i individens gemenskap med sina likar.

Att kunna och få inrätta sig så som vore han absolut fri är anarkistens största lycka, ett mål värt att eftersträva för alla och envar; att bli fri från bojorna som fjättra honom, de må vara religiösa, ekonomiska, politiska eller sociala, alltså en fri människa bland fria människor med vilka han lever i gemenskap; frihet att tro och tänka vad han vill, aktning för sig och andra; frihet att handla såsom honom bäst synes; frihet från nöd och elände, vållat genom andras lystnad efter rikedom och makt; frihet att få ge sig de rättigheter som äro nödvändiga för ens frihet; rättighet till liv och egendom, samfälld eller enskild; rättighet till självuppe-hållelse, till sammanslutning, till fritt arbete och förvärv o. s. v.

De friheter och rättigheter individen kräver för sig som individ äro även de friheter och rättigheter som krävas av det samhälle, vari individen lever och har sin varelse. Samhället har samma anspråk på aktning för sig, på handlingsfrihet, frihet att fullfölja egna mål och uppgifter o. s. v. Fördraget eller kontraktet som avslutas mellan kontrahenterna, de fördragsslutande parterna, är bju-dande, så länge det varar och alltså icke uppsagts eller återkallats.

Kärnan i anarkismens frihetslära är dess lära om herraväldet: tillbakavisandet av människors makt över, förtryck a v och underkastelse under andra människor, vad de nu må heta: korporation, regering, överhet, myndighet o. s. v. Att det sålunda får existera en »lag» som binder människorna samman i deras ordnade samliv utan att det får namn eller karaktär av herravälde och förtryck, direkt eller indirekt; en sammanbindning alltså som kan och väl även måste vara eller verka som tryck men utan förtryck, makt men utan övermakt, d. v. s. herravälde. Herravälde är något som är mig påtvingat mot min vilja. Men det finns ett tvång pålagt av mig själv, av egen fri

vilja, sålunda ett självtvång som jag pålägger mig själv, varav Proudhon ger en klar bild. Han säger i fråga om den fria anslutningen till en förening, en association, en grupp:

»Vill du biträda fördraget som en grupp människor ingår med varandra? Vill du ta del i deras samhälle? Säger du nej, så är du en vilde. Du har avstått från fria människors gemenskap och är misstänkt. Ingenting ger dig skydd. Vid den ringaste förolämpning kan första bästa slå ned dig och man kan på sin höjd göra honom förebråelsen för onödig grymhet mot ett vilt djur. — Godkänner du däremot fördraget, så hör du till de fria människornas gemenskap. Tillika med dig, alla dina bröder åtaga sig förpliktelser och lova dig trohet, vänskap, hjälp, tjänstvillighet och umgänge. I hän-delse det förekommer stridiga handlingar, vare sig på deras eller din sida, vare sig sorglöshet, lidelser eller ondska, äro vi ansvariga mot varandra och det såväl för de skador som uppkomma som även för förargelsen som uppstår och osäkerheten som alstras. — Den frivilliga sammanslutningen är berättigad att tvinga sina medlemmar till uppfyllandet av sina förpliktelser. Huru den enskilde ställer sig till en fri sammanslutning, om han bör understödja den, beror endast och allenast på huruvida han godkänner eller förkastar dess syften, om han anser den skicklig till deras förverkligande och hur nyttig eller skadlig den synes honom att däri ingå, utträda eller hålla sig därifrån.»

Varje inträde i en förening kräver sålunda vissa offer av individuell självständighet — i synnerhet av individuellt godtycke — men offret är frivilligt och återkalleligt samt ges i syfte av ett större gotts ernående. Friheten som princip och som liv kränkes därav icke men hennes yttringar och villkor främjas därvid.

Kontrakt kan ingås av olika motiv antingen med uteslutande eget väl för ögonen eller för det samlivet bjuder det: allas eller samhällets väl är tillika envars fördel.

Staten, »det kallaste av alla kalla 0'djur» (Nietzsche). — Staten har alltifrån sin första begynnelse varit en organisation, grundad på våld, makt och list. I såväl förhistorisk som historisk tid ha stater grundats och avlöst varandra men alltid har deras grundväsende varit ettfåtals herravälde över massan av människor. Segerherren, som upphöjde sig själv till härskande klass

— adelsklass — över ett underkuvat folk, var den förste statsbildaren någon gång i förhistorisk tid. Denna härskarklass utgör kärnan i den nya organisation, som ersatte de staten föregående horderna och stammarna, vilka grundade sin organisation på blodsfrändskapen som var deras status eller tillstånd. Staten är alltifrån sin första början ett organiserat klassherravälde. Är staten en gång bildad, ordnas de inre angelägenheterna genom en systematiskt bedriven politik som träder i stället för den förra våldskampen. Men även politiken är en kamp; en kamp mellan skilda intressen hos efter hand uppkommande stånd, yrken och partier. I stället för det uppenbara våldet användes som kampmedel politisk beräkning, list och förställning. Det är humanare men det är icke mänskligare.

En tvångsmakt, rättare våldsmakt har alltså skapat den historiska staten. Som dess syndaregister, förbrytelse säga andra, betraktas en seger och en underkastelse som ordnade människorna »över» och »under» varandra; krigshot, utplundring och undanhållande av viktiga produktionsmedel, som förslavade massorna och skapade en ordning av härskare och behärskade, av överhet och undersåtar, regering och regerade, privilegierade och utsugna.

Att de få härska över de många är statsbegrep-pets nakna kärna. Att några förskaffa sig detta herravälde över andra, som aldrig och ingenstädes har kunnat försiggå utan användning av våld, var statens begynnelse och det första kapitlet i allstatsrätt. »Må», säger en författare, professor i statsrätt, »statsteoretikerna råka i förskräckelse för denna tes; må de skygga för tanken att i begynnelsen härskade icke rätten utan våldet; må de slutligen misstänkliggöra en sådan teori — historien bevisar icke dess mindre på varje sitt blad sanningen av denna sats. Statens idé har till sitt innehåll detta herravälde. Men till ett herravälde hör utom de härskande nödvändigtvis även de avhän-giga och behärskade.» (Jfr artikeln om statens ursprung och innehåll av tyske sociologen Franz Op-penheimer i S. A. C:s tidskrift Syndikalismen, årg. 1927.)

Det är mot detta system som anarkismen i sin teori riktar sin kritik av staten som en historisk kategori, som en övergående samhällsform. Lika nödvändig som staten, historiskt sett, kanske varit, lika visst skall den,

evolutionistiskt sett, förr eller senare helt försvinna och ersättas av en ny samhällsform.

Staten är, mena dock en del statsövertygade, varibland den ovan åberopade statsrättsläraren, mäktig av en ständig utveckling till en allt friare och fullkomligare stat och att därför denna sociala form av människornas samliv aldrig kan dö utan skall tvärtom evigt bestå. Att bekämpa »den nuvarande statens självförhärligande, det grova smicker som dess betalta lovprisare slösa på staten, att ådagalägga dess skuggsidor och vådor, dess orättvisor och grymhet, dess oändamålsenlighet och förvänd-het» är, anser nyss anförda sociolog och statsrätts-lärare, framlidne prof. Ludwig Gumplowicz, »en upp-gift för män och partier, vilka eftersträva ett bättre tillstånd i staten».

Gillesocialismen, den »engelska» syndikalismens banerförare i England, G. D. H. Cole, är även av den meningen att »den dåliga staten» av i dag kommer att bli »harmoniskt» omdanad till »det helas bästa» och icke vara »den centraliserade byråkratiska mekanismen av i dag» utan »allmänviljans vakna och smidiga instrument». Nutidens fackförbund, reorganiserade och samordnade, skola icke kunna omstörta staten men bli de »instrumenten för statens reformering och industriprocessens kontrollanter i framtiden». (Cole, The World of labour, 1919, s. 421 o. 424.)

De allra modernaste staterna, bolsjevik- och fa-sciststaterna visa just ingen tendens ännu i den riktningen.

Genom klassmotsatsernas upphävande och slutliga försvinnande skall staten »dö bort av sig själv» är å andra sidan den »ortodoxa» marxismens åsikt, medan den rena anarkisten och anarkosyndikalisten anse att »mänskligheten» kan först bli befriad från sitt beroende av staten genom samhällenas organisation på bred ekonomisk grund medelst arbetets kooperativa organisation, vilket ju ock är Proudhons grundtanke, i ty att han ville ersätta regeringen över människorna med en »regering över tingen», med andra ord en arbetets administration i stället för en självmyndig auktoritet, vilken dess »undersåtar» ha att lyda och underkasta sig.

»Det är alla regeringars ändamål att göra regeringen överflödig», var ett uttryck av Fichte, dentyske filosofen, i anledning varav Max Adler upphöjer honom till — anarkist. Fichte sade nämligen även att »staten går liksom alla mänskliga institut, vilka blott äro medel, ut på sitt eget förintande (geht auf seine eigene Vernichtung aus).

— Ett liknande uttryck har den svenske rättsläraren Rikard Kleen fällt. Han säger: »statens ändamål är att göra sig överflödig genom att sätta enskilda krafter i stånd att utveckla sig själva och ju längre odlingen skrider framåt, desto mindre behöver och bör staten i henne deltaga, desto mera reder hon sig på egen hand både genom självarbete och genom självstyrelse». — Proudhon sade desslikes: »århundradens erfarenhet säger att den bästa regering är den som bäst förstår att göra sig överflödig. Behöva vi parasiter för att arbeta...? Lika litet behöva vi valt folk som regerar oss. Människans utsugning av människan är, har någon sagt, stöld. Nåväl! Människans regering av människan är slaveri».

Rätt — moral — plikt. —- Staten är uppbyggd på en rättsordning utan vilken den icke skulle kunna bestå. Enligt språkbruket finns det tre slags rätt: en människans inre sedliga, moraliska rätt (»samvetets röst»), en konventionell, på överenskommelse, även av seder, bruk och vanor skapad kontraktuell rätt samt den juridiska rätten, grundad på lag-, respektive maktbud. Det är denna sistnämnda (politiska) rätt som vanligen går under namn av »rätten» i »livet i staten». Det är mot dennarätt och alla dess lagar som atwkismen riktar sin kritik.

Statsfilosoferna, alltifrån Kant fram till senaste tider, nödgas skilja på den moraliska och den juridiska rätten, på samma gång de förklara att för dem existerar en gemensam grund. Den juridiska rätten tar enligt deras egen tolkning endast hänsyn till statsborgarnas yttre handlingar utan avseende på »den inre sinnesförfattningen, av vilken handlingarna uppkomma och det motiv, varav viljan bestämmes».

Genom en yttre lagstiftning kan enligt denna ståndpunkt något stadgas och påbjudas och genom tvång göras gällande, varemot individens moraliska rätt är hans egen »oförytterliga» rätt och han för den skull kan följa sina egna direktiv, emedan för sedlighetens skull sedelagens fordringar icke kunna göras gällande med tvång. Det råder, såsom svenske filosofen Boström säger, inom staten två rättssfärer: »den ena omfattar vad individen får göra enligt sin egen moraliska lag» (»sitt eget samvetes lagstiftning») och den andra »vad han får göra enligt

statens juridiska». »Rättslagarna äro statens, liksom sedelagarna individens». Den ena, sedelagen, kan tillåta honom vad den andra, rättslagen, kan förbjuda honom, i ty att sedelagen kan finna handlingar eller av staten beviljade »rättigheter» högst osedliga men som »rättslagen» icke förty gillar och rättfärdigar. För att komma ur detta tvivelsutan rätt genanta motsatsförhållande ha de snälla filosoferna inskjutit något som de kalla »rättsplikter», en ordkombination av plikt i sedligmening och rätt i politisk-juridisk mening. Det lär vara så, att nämnda motsatsförhållande icke utesluter att även rättslagens fordringar böra iakttagas av sedligt motiv, nämligen av »aktning för plikt». Men, sägs det, »detta är ett bud av sedelagen, varmed rättsläran såsom sådan ej har att göra». Det är, påstå de sakkunniga filosoferna själva, Kants, deras store mästares, mening.

Gentemot denna rättsuppfattning går anarkismen in för en konventionell rätt, som ger individen frihet att ge den vare sig sitt samtycke eller ogillande, sålunda frihet att frivilligt vare sig underkasta eller icke underkasta sig den genom den honom erkända rätten till in- och utträde i och ur en förening, association eller vad annan sammanslutning som helst. Den hävdar med andra ord en solidaritetsrätt, grundad på överenskommelse och harmoni men icke den nu praktiserade »lag-rätten», baserad som den är på disharmoni och stridiga klass- och maktintressen, vilket givetvis kräver en annan samhällsordning än den nu gällande statsordningen.

Förut åberopade tyske rättsfilosofen och juristen R. Stammler anser anarkismens »vetenskapliga» betydelse ligga i dess »radikala skepticism» gent emot den gällande rättsordningen och att den uppställt frågor som man förut icke tänkt på, ställt dem »under debatt» för att begagna ett av åttiotalisternas bekanta slagord, att den sålunda lett det sociala tänkandet in i nya fåror och givit dem en ny sociologisk riktning. Den kritiska frågan är denhuruvida den rättsliga tvångsordningen är berättigad och oundgänglig.

Kan rättstvångets befallning i sig och i allmänhet rättfärdigas? Rättstvånget är icke något som existerar av naturen utan betyder ett anspråk, som människor »befallande» ställa gentemot andra människor. Men är detta (en myndighets, en despots) anspråk och maktbud allmänberättigat och oundgängligt? Kan invändningen mot rättsordningen som ett medel i det mänskliga ändamålets tjänst göras giltig som nödvändig och allmän? Härigenom har, säger Stammler, tvivlet fundamentalt väckts på rättsordningens berättigande i och för sig, formellt och utan avseende på rättsnormernas innehåll. Den historiska erfarenheten har endast ådagalagt det faktum att »befallning» och »lydnad» är något som »gjorts och göres». Det är alltså alls icke någon avgjord sak vilkendera rätten, den poli-tiskt-juridiska med alla dess tusen sinom tusen lagar eller den konventionella eller avtalsmässiga som kan komma att bli framtidens rätt.

Man kan också som Max Adler, vilken i sin bok Die Staatsauffassung etc. anställt en kritisk undersökning av tvångs- och maktmomentet i en rättsordning överhuvudtaget, betrakta rättsproblemet mindre juridiskt men i stället mer sociologiskt än Stammler, nämligen såsom en ändring eller ombildning av dess karaktär, från att sålunda vara en hcrrerätt, uttrycket för ett växlande klassherravälde, till att exempelvis bli ett kontrakt, ingånget mellan fria människor.

I sitt systematiska sammanhang visar sociologinatt den första »herrerätten» uppstått genom underkuvandet av främmande horder, stammar eller folk. Ur denna herrerätt, varpå rättsordningen ännu i dag är baserad, har successivt en rad specialrätter uppkommit, nämligen

den första egendomsrätten, när slaven tvingades att bruka jorden för sin herre och jordens produkter tillföllo den senare som jordens ägare;

den första familjerätten, uttryckt i mannens herravälde över hustru och barn, när kvinnor började att rövas från främmande horder och stammar;

den första äktenskapsrätten, gällande föreskrifter angående hustruns trohet mot mannen, när denne drog ut på sina härnadståg och sålunda tidvis var borta från »hus och hem»;

den första arvsrätten, när jorden och den därmed förvärvade maktställningen övergick från far till son, säkerställd genom en rad föreskrifter om familjeegendomen till skydd mot de egendomslösa;

den första förmögenhetsrätten, särskilt i dess yttring av en avtals- och fordringsrätt, uppstod genom den rikedom

som varubytet skapade, förmedlat genom ett därför utbildat handelsstånd o. s. v.

»Rätten fick», såsom Quiding slående säger, »sin moders skaplynne», d. v. s. våldets.

Rätten är, säger nu anarkisten, en historisk inrättning av olycksbringande verkningar. Har man en gång börjat att stifta lagar, så finns intet slut därpå. De mänskliga handlingarna ära olika och olika är även deras nytta och skada. Om nya fall uppträda, visar sig lagen ständigt åter otillräcklig. Så måste man beständigt stifta nya lagar (Godwin).Med det oerhörda antalet rättsföreskrifter följer dess ovisshet. Att rätten skulle vara någon våra förfäders vishet, är en sällsam villfarelse; den var lika ofta resultatet av deras lidelser, fruktan, avund, kortsynthet. Förnuftet är vår enda lagstiftare och dess föreskrifter äro oföränderligt och överallt desamma. Icke rätten men väl den, lagstiftande (politiska) rätten skall försvinna (Godwin). Men icke förty beror den på »en allmän vilja», dock icke t. ex. Rousseaus politiska »allmänvilja» (folksuveränitet) utan i kraft av en »rätt till självständighet (avtonomi) såväl för den enskilde individen som för varje kommun, varje provins och varje folk» (Bakunin). Och det är återigen det frivilligt ingångna sociala kontraktet som avgör om denna avtonomi. Medges, säger Bruno Wille, att det mänskliga samhället behöver vissa regleringar, så är därmed icke sagt att det behöver statslagarna. Ty reglering och lag äro två skilda saker, om även sammanblandningen av dessa begrepp är vanligt. Lagen vill utan tvivel reglera men tvångsvis genom herravälde, genom bud och förbud, genom straff, varmed den ohörsamme hotas. Lagen betyder alltså, ifall reglering överhuvud ernås, en reglering med orena medel. Den bättre regleringen beror icke på tvång utan på överenskommelse, sammanslutning, frivillighet. Söndagsvilan är t. ex. en laglig reglering. Arbetets inställande i maj som hundra-tusenden a'v proletärer underkasta sig för att demonstrera mot den ekonomiska utsugningen är däremot en ordning, en regel som icke ernås genomvåld, makt och straff utan genom fri överenskommelse.

Överhuvudtaget kan sägas att anarkismen baserar sin frihet på moraliska principer, såsom »sanning» och »rättfärdighet», icke på den nutida dubbelmoralen av sedelag och rättslag, vilket icke nödvändigt innebär ens för Proudhon enbart »en etisk deklaration» utan lika ofta en »social kritisk kunskap» om ett samhällsfördrag som t. ex. i stället för ekonomisk olikhet satt likhet i betydelsen av envars välstånd. Reglerna som uppställas för samhällets bestånd äro med andra ord framsprungna ur samhällets egen natur som sådant och av vetenskapen grundade (M. Adler).*)

När hos vissa anarkistiska teoretiker de rent egoistiska grundsatserna betonas som frihetstendenser, så ligger därbakom icke dess mindre ett underlag av uttalade eller icke direkt uttalade satser av etisk eller, säga vi hellre, solidarisk innebörd, såsom t. ex. den enskildes väl är även det allmännas eller samhällets väl och tvärtom, icke endast för vissa klasser och intressen utan för alla, oavsett klass eller intresse.

Anarkisten bygger eller förlitar sig på människans moraliska handlingar i det godas tjänst under goda ekonomiska förhållanden. Men icke på hennes vilddjursnatur, som skulle göra »staten» enligt

*) Jfr danske förf. Severin Christensens Social etik (på svenska 1913) det för vårt ämne så upplysande kapitlet ”Naturlig rätt och juridisk rätt”, s. 147 ff., frånsett forf.:s mening om staten som ”en organisk bildning”. Vad annars förf. säger om ”rättsstaten” som ett slags motsats till ”vålds-staten’ torde icke godtas av en anarkist, då anarkismen utdömer varje slags auktoritet (överhet).ingångas mening nödvändig i så måtto att dess ändamål just skulle vara att tygla denna hennes vargnatur och bestialiska lidelser enligt sentensen: människan är den andra människans varg, en åsikt som med större eftertryck hävdas av Schopenhauer, pessimismens filosof i Tyskland, vilken förklarar rent ut att den ena människan ä,r den andra människans djävul. Det är emellertid en av anarkismens vackraste sidor dess höga tanke om människan och hennes andliga värde. Det kan väl ibland brista i psykologisk uppfattning hos en del anarkistiska författare, även bland de mer tongivande men det är dock alltid något som kan ändras; det bestående är den höga andliga uppskattningen av människan både som förädlad och som förädlande samhällsvarelse. Att »den mänskliga solidariteten och för-mänskligandet» ännu icke kunnat komma till sin fulla rätt beror enligt Bakiinins sköna ord därpå »att det byggts icke på den mänskliga aktningen utan på den gudomliga kulten; icke på friheten utan på auktoriteten; icke på likheten utan på privilegierna; icke på människans broderskap utan på den ekonomiska utsugningen; icke på rättfärdigheten och sanningen utan på

lögn och orättfärdighet».

Plikt existerar även för anarkisten och användes även som term i anarkismens egen litteratur; men även den (plikten nämligen) äger en annan karaktär än i den stereotypa, nu allmänt accepterade pliktläran hos Kant, vilken från kompetentaste svenska håll blivit karaktäriserad som »den abstrakta pliktformalismens egentliga apostel» (R. Kleen).

»Det är vår plikt att respektera andras rätt,d. v. s. deras genom allas lika frihet begränsade maktområde» (Tucker). — »Handla mot andra så som du vill att andra skola handla mot dig under likadana förhållanden» (Krapotkin). — »Frihet, sedlighet och mänsklig värdighet bestå just däri att göra det goda, icke emedan man befaller människan till det utan emedan hon erkänner, vill och älskar det» (Bakunin). — »Det rena medlets pedagogik appellerar icke till pliktkänslan utan till förnuftet... Icke auktoritet, beröm och tadel, predikan, heliggörande och fördömande... utan helt enkelt upplysning om tingens, människans och det sociala livets natur; upplysning om alla möjliga handlingar och sinnesriktningar, deras konsekvenser för väl och ve, överlåtande sedan förtroendefullt hennes görande och låtande helt och hållet hennes fria, av förnuft och vetenskap luttrade självbestämning» (Bruno Wille).*)

Anarkisten lägger alltså stor vikt vid moralen. »Ett samhälle kan icke existera utan att det utbildas i dess sköte vissa regler, beroende på vana av moraliskt ursprung. Religionen kan försvinna men moralen blir kvar — moral av vana» (Krapotkin). Sociologen lär också att en vana, ständigt upprepad, lätt övergår till en rätt och omvänt en (lagstiftad) rätt övergår slutligen till att bli en vana, att det alltså kan inträda mellan »lag och rätt» en växelverkan. Det är kanske icke så mycket vanan som skapar rätten som fastmer denna som framkallar den förra. Ändra rätten och det uppstår nya vanor;

) Wille, Philosophie der Befreiung durch das reine Mittel. Beiträge zur Pädagogik des Menschengeschlechts, 1894.ändra vanorna och det uppstår en ny rätt, det ligger något av utveckling i denna tankegång.

För anarkisten finns ingen skillnad mellan enskild och offentlig rätt (moral); för honom existerar blott en moral som utvecklas under umgänget fria människor emellan, och en rätt som är en moralisk rätt.

En var måste få göra precis vad han vill, så länge han icke därigenom skadar någon annan eller andra. Den för anarkismen så viktiga avtalsprincipen är en likställighetsprincip och som sådan får den ene icke kränka andras avtalsmässiga rätt. Fullständig frihet erkännes alltså envar, kollektivitet som individ, att bestämma över sig själv och sina handlingar, så länge n. b. icke intrång göres på samma medgivna rätt hos andra. Var gång ömsesidighetsprincipen överträdes eller trampas under fötterna, gör styrkans eller övermaktens ursprungsprincip sig brutalt gällande, och när den härskar oinskränkt står den därför också utanför all överenskommelse enligt den ömsesidiga likställighetens princip, ömsesidighetskravet utgör utgångspunkten vid bedömandet av alla handlingar och förhållanden i livet när helst fråga är om rätt och orätt, rättfärdighet och orättfärdighet och ligger fördenskull också till grund för kontraktsformuleringen. Om formuleringen är sådan att ömsesidigheten icke tillgodoses, blir den naturliga följden förr eller senare dess ändring. Och ingen bjudande rättsprincip kan ställas upp mot rätten till kontraktets brytande i detta fall. Inses fördelarna av ingångnaförbindelser, och äro dessa förbindelser för övrigt baserade på likställighet efter ömsesidighetens principer, så bör den bindande kraften av de principer som utgöra grunden för avslutandet av ömsesidiga överenskommelser vara tillfyllest eller garanti nog. En konsekvens härav är även att kontrahenterna sins emellan äro besjälade av den moraliska förpliktelsen som ett ärligt kontrakt innesluter.

Anarkofederalism. — Decentralisation och centralisation.

Som det finns en teoretisk och praktisk statsfederalism, så kan man som dess motsats tala om en teoretisk och praktisk anarkofederalism.

De var för sig suveräna enhetsstaterna ha uppstått ur smärre grupperingar men vilka staternas regeringar efter

hand som de uppkommo lagt under sig för att få dem under sin maktsfär i stället för att, vilket hade varit naturligare, låta dem fritt och tvångslöst utveckla sig själva och till varandras stöd ingå med varandra förbund till allt större organisationer. Sverge har en gång varit ett dylikt förbund av fria samhällen; en konfederation av land eller landskap; landskapen förenade till ett rike. Rikena skulle kunna federeras till en världsunion och av världsunionerna kunde bli världssamhället, alla den civiliserade världens förenade samhällsförbund.

Anarkismens grundtanke är fördenskull, såsom Bakunin i utlandet och Quiding i Sverge uttalat, att varje krets, varje kommun, varje provins, varje distrikt (region) varje folk eller nation federativt förbindelser, och äro dessa förbindelser för övrigt baserade på likställighet efter ömsesidighetens principer, så bör den bindande kraften av de principer som utgöra grunden för avslutandet av ömsesidiga överenskommelser vara tillfyllest eller garanti nog. En konsekvens härav är även att kontrahenterna sins emellan äro besjälade av den moraliska förpliktelsen som ett ärligt kontrakt innesluter.

Anarkofederalism. — Decentralisation och centralisation.

Som det finns en teoretisk och praktisk statsfederalism, så kan man som dess motsats tala om en teoretisk och praktisk anarkofederalism.

De var för sig suveräna enhetsstaterna ha uppstått ur smärre grupperingar men vilka staternas regeringar efter hand som de uppkommo lagt under sig för att få dem under sin maktsfär i stället för att, vilket hade varit naturligare, låta dem fritt och tvångslöst utveckla sig själva och till varandras stöd ingå med varandra förbund till allt större organisationer. Sverge har en gång varit ett dylikt förbund av fria samhällen; en konfederation av land eller landskap; landskapen förenade till ett rike. Rikena skulle kunna federeras till en världsunion och av världsunionerna kunde bli världssamhället, alla den civiliserade världens förenade samhällsförbund.

Anarkismens grundtanke är fördenskull, såsom Bakunin i utlandet och Quiding i Sverge uttalat, att varje krets, varje kommun, varje provins, varje distrikt (region) varje folk eller nation federativtsammanslutas på basis av vars och ens rätt till fullkomlig självständighet (avtonomi) under förutsättning alltså att »deras inre författning icke hotar grannområdets självständighet och frihet» (Bakunin).

Vad som gäller den politiskt organiserade federationen, gäller lika mycket den .mångfald av ekonomiska organisationer, vilka anarkisten tänker sig de olika landområdena en gång skola vara uppfyllda av, associationer med var sina ändamål, sinsemellan federativt sammanslutna.

Då de organiserade samhällena stå till varandra i ett federativt förhållande och sålunda självständiga gentemot varandra, uppkommer självklart ett ömsesidighetsförhållande mellan dem som givetvis äger en rättslig karaktär, en rättslig ömsesidig het, grundad icke på befallning och lydnad men på frivillig överenskommelse, i vilket de ömsesidiga rättigheterna och förpliktelserna jämt avvägas mot varandra. Ett sådant »socialt kontrakt» kan såsom samhällsfördrag utsträckas även till mellanfolkliga förbindelser. Den så kallade statsrätten är då helt omvandlad till en folkrätt i ordets bästa mening. Det existerar då icke längre någon statsrätt, då det icke längre existerar stater.

Det federativa systemet leder till största möjliga decentralisation och avtonomi vid ordnandet av ärendena angående administration och samfärdsel mellan de federativt förbundna, nationella och internationella grupperna.

Genom decentralisationen äger envar av de till ett helt federerade samhällena och föreningarna sinegen självständiga avtonomi inom var sin verksamhetssfär med egna friheter och rättigheter. Likställighet råder mellan de samordnade stora och små grupperna och likställighet mellan individerna inom en och samma samhällsgrupp. Dessa äro samordnade och likställda men icke underdåniga en centralmyndighet, såsom förhållandet är mellan en statsmakt och dess lydorgan, kommunen, i en centraliserad stat.

Enligt centralisationsprincipen är det en korporation — ett fåtal eller en enda person — en suverän myndighet med andra ord som styr och ordnar det hela på grund av den överledningen förlänade maktbefogenheten och är

alltså den allbe-tvingande auktoriteten. Den regerar över regerade, vilka kanske avsky regementet som despotiskt och orättvist men vilket de tvingas underkasta sig, därför att organisationssystemet så bjuder.

Inom de federativa sammanslutningarna kunna överhuvud majoritet och minoritet få fritt spelrum, naturligtvis inom ramen av de för federationen gemensamma principerna, bådas rätt upprätthållas. Majoriteten äger lika litet rätt att påtvinga minoriteten någonting gott som någonting dåligt. Den som slagit in på den orätta vägen kommer, säger en finsk författare, i sinom tid underfund med sitt misstag och följer sedan i godo den andra. Å andra, sidan kan minoriteten genom sin motsatta mening vara en vägvisare för majoriteten att slå in på andra vägar.

Den fria associeringen är först möjlig genom den federativa principen, endast genom den kunna olik-heterna i ras, kultur och intressen förenas till ett organiskt helt under bibehållandet av självständighet och avtonomi för de mindre enheterna. »Avskild enhet till förbunden mångfald» är federalis-mens huvudregel.

Genom Napoleon den förste fick centralisationen i Frankrike en tillämpning som var nära att spränga den franska staten, om icke en senare företagen modifikation hade vidtagits genom att åter fördela en del av »statsmaskineriets» mångahanda arbeten och bestyr på departementen och arrondissemangen. All myndighet, allt statsliv koncentrerades i en enda punkt, nämligen hos statsmakten, d. v. s. regeringen, varigenom också uppstod en ändlös stab av underordnade ämbets och tjänstemän, en den olidligaste byråkrati, eller som ett ännu modernare uttryck lyder: funktionarism, det vill på svenska säga »tjän-stemannaoväsendet». Gentemot detta centralistiska »oväsen» ha klagomålen gjort sig högljuddast gällande i Frankrike, statscentralismens föregångsland. Den norske socialekonomen T. H. Aschehoug anför i sitt stora verk Socialökonomik, i 3: e upplagans första band, 1920, kap. 23, paragraf 16 efter en fransk förf. Nézard att antalet civila statstjänstemän, lågt uppskattat, utgjorde i nämnda land 1845 188,000, 1873 285,000, 1896 400,000. Avlöningsbeloppet uppgick förstnämnda år till 245 miljoner francs, 1873 till 400 milj. fr. och 1896 till 616 milj. fr.

»I sin helhet sett började med statens uppkomst», såsom det sägs i Tysklands fria arbetarunions principförklaring av år 1919, »centralisationens era, den konstlade organiseringen uppifrån nedåt. Kyrka ochstat voro detta systems första företrädare och ha i alla tider varit dess förnämsta upprätthållare. Och då det ligger i statens väsen att underordna varje gren av mänsklig verksamhet under sin auktoritet, så måste centralisationsmetodens ödesdigra följder förstoras ju mer staten utökade området för sina funktioner. Centralisationen är det ytterligt gående förkroppsligandet av det system som reglerar alla den enskildes värv och angelägenheter massvis.»

Kunde man däremot utplantera alla de ärenden som nu äro centraliserade i statens »centrala ämbetsverk» på kommunerna och provinserna, skulle staten upplösas av sig själv. Ju mer av ärendena som överflyttades från centralmakten (regeringsmakten) till kommunen eller något annat primärsamhälle, desto mer skulle ärendena icke blott komma under folkets avgörande utan även kommunen lösgöras från statens ledning respektive förmynderskap. Det politiska området skulle inskränkas till att bli allt mindre vad beträffar förvaltningen och det kommunala området utvidgas i samma grad till att bli allt större, tills centralmakten som en styrande överhet bleve alldeles obehövlig.

Under första arbetarinternationalen och alldeles särskilt efter 1871 års Pariskommun var diskussionen om realiserandet av ett kommunalt författnings-system, kallat än »kommunalism» än, särskilt i Spanien, »kantonalism» (bildat av ordet »kanton», liksom det förra av »kommun») mycket livligt.

Kommunen som revolutionärt begrepp har i dag icke samma betydelse som under den första inter-nationalens dagar. Arbetarorganisationerna lågo dåi sin linda och med den utveckling dessa numera fått, ligger hoppet i deras omläggning från kamporganisationer till produktions- och förvaltningsorgan, för att kanske även denna ståndpunkt får ge vika för en ännu modernare ståndpunkt.

Proudhon tänkte sig, när den dagen var möjlig, att federationer skulle uppstå efter hand i de olika länderna, därvid inspirerad av sin tids krigshändelser, såsom mäktiga att omskapa Europas karta. Han ansåg Europa för stort att med ens omfatta en enda konfederation, varför det såsom ett första steg till den stora enhetliga europeiska konfederationen först skulle bildas smärre konfederationer: en skandinavisk, en italiensk, en grekisk

p. s. v.

Här i Sverge gick Quiding sin egen ensamma väg, obekymrad om rörelsen i utlandet som var honom obekant, åtminstone icke mer känd än vad tidningspressen då meddelade, och gjorde ett utkast till en »distriktsförfattning» i stället för statscentra-lisationen, »centralförfattningen», enligt vilken »kretsen» skulle utgöra den sociala grund, varpå hela den federativa sociala national- och världsbyggnaden skulle uppföras. De respektive distriktsregeringarna skulle icke äga oinskränkt beslutanderätt. Mot deras beslut kunde primärsamhällena inlägga sitt veto och stå dem fritt att antaga eller förkasta deras beslut till deras egen nytta eller skada; till nytta, om de hade något bättre att komma med, till skada, om de icke följde deras direktiv. Deras regeringar skulle vara mer sakkunniga rådsinstanser än egentligen maktinstitutioner, nämnd och råd skulle även vara deras namn, vilka benämningar ioch för sig innebära en reservation mot beslut som fattas såsom under alla omständigheter de enda riktiga men vilka dock måste anses såsom de mest intellektuella, de mest kompetenta att fatta beslut och bereda de allmänna ärendena såsom de sakkunnigaste, en sorts vetenskapsakademier som Proudhon skulle säga, åt vilka den högsta sakkunskapen enligt honom borde överlåtas.

Anarkismens arbets- respektive egendomsteori.

Om vilken form av egendom som skall vara den rätta i ett »anarkiskt» organiserat samhälle, råder bland de anarkistiska teoretikerna rätt många meningar. Men det oaktat skall man även i denna punkt finna ett gemensamt grunddrag i de olika uppfattningarna. Egendomens grund skall vara arbetet, varför då också egendomsfrågan till huvudsaklig del är en fråga om arbetsprodukternas fördelning.

Lika litet som det skall finnas härskare och behärskade, över- och underordnade, herre och dräng, politiskt sett, skall det finnas utsugna och utsugare i det fria samhället. Alla dess medlemmar skola åtminstone vid starten vara fullkomligt likställda, ha samma möjligheter till välstånd, samma skolbildning, samma yrkesutbildning, samma fria val av yrke o. s. v. samt samma rätt att komma i åtnjutande av en sorgfri tillvaro. Arbetet är grunden och förutsättningen för allt välstånd och alla skola därför äga full och fri tillgång till arbetsmedel och naturens råmaterial. Inga monopol vare sig på och för sig innebära en reservation mot beslut som fattas såsom under alla omständigheter de enda riktiga men vilka dock måste anses såsom de mest intellektuella, de mest kompetenta att fatta beslut och bereda de allmänna ärendena såsom de sakkunnigaste, en sorts vetenskapsakademier som Proudhon skulle säga, åt vilka den högsta sakkunskapen enligt honom borde överlåtas.

Anarkismens arbets- respektive egendomsteori.

Om vilken form av egendom som skall vara den rätta i ett »anarkiskt» organiserat samhälle, råder bland de anarkistiska teoretikerna rätt många meningar. Men det oaktat skall man även i denna punkt finna ett gemensamt grunddrag i de olika uppfattningarna. Egendomens grund skall vara arbetet, varför då också egendomsfrågan till huvudsaklig del är en fråga om arbetsprodukternas fördelning.

Lika litet som det skall finnas härskare och behärskade, över- och underordnade, herre och dräng, politiskt sett, skall det finnas utsugna och utsugare i det fria samhället. Alla dess medlemmar skola åtminstone vid starten vara fullkomligt likställda, ha samma möjligheter till välstånd, samma skolbildning, samma yrkesutbildning, samma fria val av yrke o. s. v. samt samma rätt att komma i åtnjutande av en sorgfri tillvaro. Arbetet är grunden och förutsättningen för allt välstånd och alla skola därför äga full och fri tillgång till arbetsmedel och naturens råmaterial. Inga monopol vare sig påarbete eller arbetsavkastning. Skrå- och statsmonopol, penning- och jordmonopol måste för anarkisten Vara lika fördömligt.

Till följd av den grundväsentligt olika uppfattning som de anarkistiska teoretikerna äga om egendomen, ha de olika riktningarna inom anarkismen uppstått, vilka gå under namn av mutualister (proudhonister), kollektivister

(bakunister), kommunister (krapotkianer), individualister (proudhonister, tuckerianer).

Mutualisterna basera sin egendomsprincip på ömsesidighet — ömsesidighet här taget uteslutande i ekonomisk mening enligt regeln lika mot lika. Avskaffa räntan i alla dess former: penningräntan, jordräntan, arrende, hyror o. s. v. men eljest enskild egendom. Kollektivisterna åstunda gemensamhet i arbetsmedel men icke i konsumtions- eller njutningsmedel. Kommunisterna kräva både produktions- och konsumtionsmedlens gemensamhet; de senare i form av fri njutningsrätt. Individualanarkisterna stå överhuvud på proudhonistisk basis.

I allmänhet taget anse anarkisterna att som de sociala värdena blott framställas genom arbete, så är den som njuter av dem utan arbete »en tjuv». Egendom är stöld, så länge man njuter arbetsprodukten utan eget arbete. Egendom innebär alltså med andra ord arbetarnas utsugning som konsekvens av jordens och övriga arbetsverktygs övergång från den arbetande folkmassans händer i händerna på ett fåtal privilegierade, icke-arbetande.

Den privategendom som de anarkister vilka icke äro kommunister låta kvarstå är en arbetsegendom;en egendom, skapad av eget personligt arbete i mot-sats till den enskildes juridiska monopolegendom, sådan den är i dag. De utdöma de nuvarande arbetsfria inkomsterna; dessa inkomster vilka jord-ägaren utan eget arbete uppbär, endast i egenskap av ägare till jorden, i jordräntans, arrendets, tomthyrans form; dessa inkomster vilka kapitalisten utan eget arbete uppbär, endast i egenskap av en förmögen man, i form av hushyror, låneräntor, utdelning' å industri- och börspapper. Hela det härskande jord- och kapitalägarsystemet måste avskaffas.

Härskade rättvisan, så skulle de med varandra i utbyte trädande parterna ge och motta lika värden men vilket icke är fallet. Varifrån skulle annars rikedom å ena sidan, pauperism eller fattigdom å den andra, handels- och avsättningskriser och alla övriga missförhållanden under den privatkapitalistiska ordningen härröra? Vid ett rättvist utbyte skulle ingen arbetslös inkomst kunna finnas. Men att en sådan faktiskt existerar är en konsekvens av den privatkapitalistiska egendomsinstitu-tionen. Ty den allena möjliggör för kapital- och jordägaren att under olika former beskatta den sociala produktionens avkastning; de rycka till sig en del av densamma utan att prestera ett motvärde. Vore de egendomslösa fria, skulle de icke låta sin naturliga rätt till sitt arbetes fulla avkastning inskränkas. Så måste de alltså nöja sig med att konsumera mindre än de producera, under det att omvänt kapitalisterna konsumera utan att ha producerat.I denna mening är ägaren ej annat än en tjuv eller parasit och egendom stöld (Proudhon).

»Rättvisan måste utgöra den nya världens grundval; utan den ingen frihet, inget samliv, ingen trevnad, ingen frid» (Bakunin). Rättvisan, icke juristens, icke heller teologens eller metafysikerns, utan den enkla mänskliga rättvisan bjuder att en och vars njutning motsvaras av den av honom alstrade mängden förnödenheter, varför det gäller att finna ett medel som gör utsugningen av andras arbete omöjligt men tillstädjer envar andel i njutningen av samhällets förråd av förnödenheter, vilka blott äro en produkt av arbetet, i den mån han omedelbart genom sitt arbete bidragit till frambringandet av detta produktionsförråd (Bakunin). Ett sådant medel är för Bakunin kollektivegendom, för Krapotkin fullständig egendomsgemensamhet, inklusive alltså konsumtionsmedlen, för Proudhon national- eller bytesbanken samt i övrigt fri konkurrens.

Quiding har uppställt följande sex arbetets principer som även torde vara anarkismens, nämligen: Efter individens befrielse från brödomsorger kan hans samhällsyrke drivas med ohämmad kraft och arbetet gestalta sig på vederbörligt sätt;

erfarenheten har visat det arbete vara mest fulländat som sker icke mot betalning utan allenast av övertygelse om dess nödvändighet eller av ren lust därtill;

driften till arbete är nedlagd hos människan, nära nog att betrakta som en bland passionerna, och dessutom ett villkor för att hämta njutning av livet;den samhällsmedlem som skulle vägra att i likhet med de övriga efter förmåga bidraga med sitt arbete till det helas bestånd, utsätter sig därigenom för så allmän indignation att han icke skulle kunna uthärda den;

envar samhällsmedlem är delägare i all kretsens egendom som icke utan allas arbete lämnar avkastning att leva av;

att neka till skyldigt göromål är ett bland den nya rättens brott som väl icke bestraffas men behandlas så att brottslingen icke gärna skall därför utsätta sig.

Utom de anarkistiska teoretikernas gemensamma uppfattning av arbetet som grund för all egendom, finns ännu ett för dem gemensamt grunddrag som fullständigar arbetsteorin, nämligen produktions- och bytesmedlens socialisering. Men denna socialisering är olika hos de tre eller fyra riktningar, varom vi här ovan talat, nämligen en kollektivistisk, en kommunistisk och en individualistisk socialisering.

Enligt den första ägas produktionsmedlen (jord, mark, vattenfall,-byggnader etc.) kollektivt men konsumtionsföremålen eller arbetsprodukten individuellt enligt fördelningsformeln: envar efter hans arbete, d. v. s. »åt envar i mån av den möda arbetet krävt»; denna, d. v. s. mödan »mätt efter antalet arbetstimmar» (men med ett garanterat minimum för alla, även för dem som ej äro arbetsföra).

Enligt den andra eller kommunistiska socialise-ringsformen äro såväl produktions- som konsumtionsmedlen gemensamma, men konsumtionsmedlen fördelas enligt formeln: »åt envar efter hans behov,d. v. s. envar »tar ur högen» (förrådet) vad han anser sig behöva.

Enligt den tredje eller individualistiska socialise-ringsformeln stå produktionsmedlen till allas förfogande kostnadsfritt, d. v. s. utan att nödgas erlägga tribut till enskilda monopolinnehavare av jord och kapital i form av räntor, arrenden, hyror men arbetsprodukten tillfaller arbetaren oavkortad enligt fördelningsformeln: åt envar efter hans (personliga) förmåga eller kapacitet.

För de tre riktningarna av social egendom kunna vi i likhet med Hamon definiera egendomen sålunda: »en form av tillägnandet av ting, då ägaren är en kollektivitet, association av individer, icke en individ». Socialisera vill säga göra social. Socia-lisera egendom vill sålunda säga att ersätta den individuella med någon form av social egendom, i likhet alltså med de här angivna tre formerna av produktionsmedlens socialisering.

Enligt den speciellt kollektiva egendomsfördelningen kvarstår med avseende på arbetsavkastningen, d. v. s. arbetsprodukternas fördelning ett lönesystem med anvisningar på antal arbetstimmar som utförts av individen inom en association. Metallpengar äro avskaffade såsom besittande egenskap av vara, varmed kan drivas geschäft och profit inhöstas på samma sätt som räntor och arrende av jord och kapital överhuvud. För Proudhon var därför detta betalningsmedel lika förhatligt och socialt förkastligt som hela det nu florerande jord- och kapitalsystemet. I stället för pengar skulle utbyte äga rum av likvärdiga produkter, produkt mot produkt i av honomföreslagna »bytesbanker», det är vad gemenligen förstås med hans mutualism.

Efter det kommunistiska systemet försvinner däremot all lön. Arbetaren-konsumenten tar de föremål varav han är i behov utan att betala dem; och måttstocken för hans konsumtion är hans »behov», icke hans arbetsinsats såsom i de kollektivistiska och individualistiska systemen.

Men alla de tre systemen stå på det fria arbetets grund, sålunda utan en människornas exploatering genom människor, i det kunna alla anarkister alltså vara fullt ense.

Anm. Enligt Hamon utgjorde (1905) individualanarkisterna, representerade i dag av B. Tucker, Mackay, förf. av det även till svenskan översatta arbetet ”Anarkisterna”, och Gustav Landauer, ett fåtal i Nordamerika och England; i Frankrike och Tyskland var deras antal blott några tiotal; i Italien, Spanien och Sydamerika är deras antal högst ringa. — Kommunistanarkismen har sina anhängare i Frankrike, Tyskland, Italien, Österrike och, tillägga vi, Sverge; mindre talrika i England, Holland, Belgien, Spanien, Nordamerika. — Kollektivanarkismen är i synnerhet representerad i Spanien och Sydamerika; ett fåtal finns i Tyskland och Italien. — Mutualist-anarkismen eger icke mer några representanter vare sig i Europa eller i Nordamerika. Häremot kan erinras att Souchy uppger i sin biografi över Landauer honom såsom förespråkare för en “bytesbank”, som för övrigt ingår som programpunkt i Landauers grundstadgar for “Socialistiska förbund“ (se anf. arb. s. 110).

III. ANARKIN I SIN ORGA* NIS AT ORISK A GE* STALTNING.

Framtidens fråga är den: skall det bli föreningsliv, kommunalliv eller statsliv ?

Severin Christensen.

Det ekonomiska programmet.

Det bildas överallt inom ett land associationer, föreningar, grupper eller gillen, för att begagna ett i dag modernt ord, för var sina ändamål inom industri och jordbruk, samfärdsel och bytesproduktion, men icke i en hierarkisk inrangering i överordnade lands- och nationalgillen såsom i den engelska gillesocialismen. De bildas, dessa associationer, spontant, så snart behov därav är för handen och på basis av avtalsmässiga överenskommelser inbördes mellan individerna och sammanslutningarna sinsemellan, till sin natur uppsägbara eller åter-kalleliga från såväl den enskilda individens sida som mellan kollektivitetema. In- och utträde i associationerna stå individerna fritt allt efter fallenhet, önskningar och smak.

Ehuru sinsemellan federerade zonvis i allt störreoch större utsträckning, så att av associationer bli kommuner (kantoner), av län riken och av riken världsförbund, äro de var för sig självständiga, av-tonoma som termen vanligen lyder, i förvaltningen och i organiseringen i övrigt av sina angelägenheter.

Såvitt vi förstå kunna de sålunda bildas var för sig antingen individuellt å Ia Proudhon, kollektivis-tiskt å la Bakunin eller kommunistiskt ä la Krapotkin, i vart fall vore det ju icke oförenligt med den anarkistiska handlings- och föreningsfriheten.

Ömsesidighet och samverkan äro den ekonomiska organisationens tvänne stora principer. Produktion, förbrukning och transport ske genom kooperation. De industriella associationerna leverera exempelvis stål och järn till kostnadspris; andra grupper transportera dem till lands och vatten; andra besörja de större allmänna arbetena (järnvägsbyggen o>. dyl.); andra omhänderha magasinen, varifrån livsmedel och andra varor avhämtas; byggnadsföreningar uppföra bostäderna o. s. v. (Enligt Proudhon skulle jordbruket, tänkt endast som bondejordbruk, icke passa för associering på grund av att inom denna huvudnäring arbetsfördelningsprincipen icke skulle kunna användas utan skulle bönderna leva som i dag på sina självständiga gårdar, under det att inom industrin industridriften har till förutsättning en vittgående arbetsdelning.) Noggranna statistiska rapporter garantera jämvikten mellan produktion och förbrukning. Det sammanhållande bandet emellan individerna och gemenskaperna är självintresset; det kollektiva såväl som det individuella. Varjei associationen sysselsatt person är (enligt Proudhons system) meddelaktig i associationens egendom.' Vilken funktion som tilldelas den enskilde beror på medlemmarnas val. Dock skulle såvitt möjligt envar kunna successivt inneha alla funktioner. Envar står det fritt att utträda när han vill; å andra sidan kan associationen (enligt det proudhonska systemet) uppta som medlem vem den vill. Associationerna konkurrera enligt samma system sinsemellan (liksom kretsarna hos Quiding) men denna konkurrens får icke ställas i samband med prissättningen, tvärtom skola produkterna lämnas till självkostnadspris. Varje produkt betalas mot en annan produkt som kostar lika mycket arbete och efter vad omkostnaderna gå till. En genomsnittsmänniskas arbetsdag utgör grundvalen för dess prissättning. Utbytet av associationernas produkter försiggår fritt och omedelbart av organisationerna själva utan mellan-handel och utan profit, resp. kommunerna emellan.

Här är att märka att Proudhon grundar hela sitt ekonomiska system på cirkulationen, d. v. s. på arbetsprodukternas omsättning i motsats till andra socialistiska system. Därför spela betalningssystemet, krediten och bankförsträckningen till produktionens bedrivande en så stor roll i hans anarkoekonomiska system. Annorlunda är det, när det är fråga om den kommunistiska anarkismen. Där förekommer t. ex. icke något produktionsutbyte. Ty med kommunism förstår man, för att tala med Augustin Souchy i hans, för A. Holmströms förlag författade biografi över Gustav Landauer, intet behov »attbyta produkterna utan envar skall arbeta efter sin förmåga och njuta efter sitt behov».

I motsats till Proudhon och hans individualanar-kism gäller Krapotkin som den kommunistiska anarkismens främste målsman, till och med som dess grundläggare. Men anser Landauer, som översatt Krapotkins arbeten till tyskan, att Krapotkin »förkunnar en så utpräglad anarkistisk och federalis-tisk socialism att det av hans verk framgår som en självklar sak att kommunerna sins emellan skola byta sina produkter», att det sålunda existerar såsom hos Proudhon en bytesproduktion, på grund varav Landauer kallar honom icke kommunist »utan med en

mera exakt beteckning: kommunalist». (Anf. biografi, s. 100.)

Den publika associationen. — Så som de ekonomiska affärerna skötas, så skola även de publika, d. v. s. allmänna angelägenheterna ordnas. De handhavas desslikes av associationer eller gillen eller kommuner vare sig det är fråga om det uppväxande släktets fostran och undervisning eller andra offentliga ärenden.

Nationen är blott den »avtonoma» föreningen av landets invånare eller, såsom man även uttryckt det, var kommun (krets) är en förening av individer och nationen en fri förening av kommuner. Mellan kommun och nation kunna finnas andra federativorganisationer: distriktsorganisationer eller regioner av diverse benämningar, såsom härad, län, kanton, arrondissemang, departement. Eller ock kan begreppet nation i den övliga meningen av ett folk utgå,såsom redan är fallet t. ex. i Schweiz, varest det finns kantoner, motsvarande våra län, vilka äro de nationella enheterna men existerar ingen schweisisk nation i sådan bemärkelse som svensk, tysk, fransk, engelsk nation.

Någon stad med anspråk på att vara huvudstad eller ett centrum för en centraliserad överhet med oinskränkt myndighet är icke tillfinnandes, utan finns det, såsom Proudhon uttrycker sig, medelpunkter förlagda överallt. En var av de federerade territorierna sköta förvaltningen på sitt sätt. Distrikten nöja sig med att genom frivilliga kontrakt fastställa deras inbördes förhållanden och ett råd är insatt för gemensamma angelägenheter. Denna primärt bildade »nationella federation» växer sedan ut, tills den »betäcker jorden». Den träder i stället för »de splittrade, varandra bekämpande och varandra avundsjukt övervakande makterna» (Proudhon).

*

I vår tids utbredda föreningsväsen på en mångfald av områden, de ekonomiska, politiska, religiösa, sedliga och vetenskapliga områdena ligger en anarkistisk tendens som i det stora hela visar vägen till framtidens, av staten oberoende fria samhälle. Dessa nutidens föreningar ignorera i stort sett i sina strävanden staten, om också staten genom sina myndigheter lägger sin järnhand på dem.

»Är det fråga om tro», yttrar en svensk förf. R. Kleen, »så begagnar individen sin frihet för att med andra bilda trossamfund, kyrkor och sekter.Är det fråga om tanke, så begagnar han sin frihet för att bilda vetenskapliga samfund, lärda föreningar för forskningar och meddelanden av upptäckterna och framstegen, fakulteter, universiteter, skolor. Inom konstens, sedlighetens, ekonomins och industrins områden är det associeringen som gör smaken utbredd, välgörenheten fruktbar, kapita-lerna räntebärande, den materiella förkovran, näringarna och slöjderna samt slutligen de naturvetenskapliga uppfinningarna och deras användande i oändlighet bördiga på alster, utbredda till alla och ständigt växande i mått och vidd genom krafternas förening och inbördes understöd.»

Institutionerna.

Kyrka och religion. — Religion är ett illusoriskt förhållande mellan en människa eller grupp av människor och en gudomlig makt vare sig denna är en personlig vilja eller en annan oförklarlig» makt, respektive kraft. Vad människan icke förstår eller begriper eller som hon finner oförklarligt betraktar hon gärna som något övernaturligt, såsom härledande sig från någon övernaturlig kraft eller styrande vilja. Lägst stående naturfolk tro på andar som i osynlig måtto förmenas tagit plats i olika naturföremål, i en sten, i en träbit eller något annat dött ting, och av vilkas makt människomas öde är beroende. De »högst stående» s. k. kulturfolken tro på ett högsta väsen, en högsta vilja, en absolut och allsmäktig gud.

Kärnan i religionen skulle sålunda vara män-niskans ställning till det oförklarliga, det okända, det »mystiska»; tron på gudomliga väsen och onda makter (demoner). I enlighet därmed ingå som element i den tidigaste religionen fruktan och hopp, framför allt fruktan; fruktan för det övernaturliga, för okända makter som bestämma över hennes liv, och hopp om att kunna betvinga eller åtminstone vinna dessa makter för sig.

På ett »högre» stadium blir religionen en »tröst», en längtan efter frälsning från jordelivets kval och ångest. Gripen av världssmärta och socialt missnöje uppstår hos människan en längtan efter frigörelse och de förtvivlade blickarna spana förhoppningsfullt efter en frälsare som alla längta efter och alla vänta. Judendomen och sedan kristendomen ha givit dem detta hopp men som ett löfte som kan infrias först i ett kommande, överjordiskt liv.

Socialismen har varit och är ännu i dag för många fattiga och förtryckta en sådan religion. Religionen skulle sålunda upphöra att finnas till, när människorna icke mer behärskas av ovissheten om sin tillvaro; när det icke längre finns på jorden kval och ångest, jämmer och elände, nöd och förtvivlan, när med andra ord människorna icke längre finna »tröst» i metafysikens värld utan finner sig fullt till rätta i denna verklighetens värld som är vår.

Skräck och fruktan ha på människans tidigaste stadium varit religionens upprinnelse; på hennes mer utvecklade stadier det invärtes behovet av en frälsning från livets »nöd och kval».

Så uppstod en kyrklig institution, kyrkan som den organiserade religionen, vars materiella uttryckär kulten, ceremonierna, riten; en kyrka övervakad av ett särskilt stånd, prästerna. När den religiösa känslan får helt herraväldet i ett samhälle, ger den upphov till en ren präststat (teokrati), såsom bland orientens äldre folk. Såväl samhällsförfattningen som den borgerliga lagstiftningen vilade där på religionen och ha genom regeringsmaktens omedelbara härledande från gudomligheten i allmänhet en teokiatisk karaktär.

Kristendomen var från början uteslutande en hjärtats religion: utan kyrka, utan tempelbyggnader, utan präster, utan ceremonier. Organiserad som kyrka har religionens roll varit ofantlig i folkens och staternas politiska liv. Genom kyrkan blev religionen en maktorganisation. Varje kyrka, frireligiös eller statslig, är ett socialt maktcentrum, även om, såsom Ludvig Gumplowicz sarkastiskt säger, dess stiftare från början varit en eremit utan några behov. Varje kyrka utövar en viss makt över sina troende och använder denna sin makt till materiella ändamål, även om dess stiftare var en gudfruktig, helig man som föraktade alla timliga ägodelar. I enlighet med den växande maktkoncentrationens sociala lag utvecklas allt som tiden går en högkyrklig, biskoplig organisation som nått sin högsta utveckling i katolicismens universalkyrka.

För anarkisten är religionen en likgiltig sak. Stir-ner och Bakunin ha varit de, vilka, för att begagna en vanlig pressglosa, med brio behandlat den religiösa tron som en gyckelbild, Tolstoy och Quiding från en motsatt sida, nämligen som en lära som skänker människan tröst och hugsvalelse.Men både Quiding och Bakunin ha uttryckligen sagt, om någon människa känner behov av religion, så må hon förena sig med liktänkande och de själva bekosta sina präster och sin kyrka. Men någon »officiell» religion vilja ingendera veta av i det fria samhället. Quiding säger uttryckligen: »hon (kyrkan) finns icke mer såsom sådan. Det är icke mer av henne än hennes dotter skolan, varav den nya tiden väntar frälsning och lycksalighet... Kyrkan har fullgjort sin bestämmelse... religionen är var individs ensak, däri ingen annan får oombedd sjg inblanda».

Skolväsendet. — Det sannaste uttrycket för vad anarkisten överhuvudtaget tänker om undervisning och uppfostran torde det program vara som en »initiativkommitté», bestående av Elisée Reclus, Louise Michel, Leo Tolstoy, P. Krapotkin, Jean Grave, A. Girard och sex andra, i Sverge mindre kända propagandister av de anarkistiska lärorna, 1898 avgav. Avsikten var att ur undervisningen utgallra den dogmatiska tron på auktoriteten. Undervisningen måste ha till mål, betonar denna kommitté, utvecklingen av individens personlighet samt förekommandet av allt slags förutfattade idéer och elevens delgivande av sådana fakta som kunna vara honom till hjälp att bilda sig en egen självständig uppfattning av tingen. En undervisning som skall motsvara frihetens allmännaste krav måste enligt kommitténs program från uppfostringens synpunkt uppfylla följande tre fordringar: upphävandet av

1) disciplinen som alstrar hyckleriet och lögnerna;2) läroplanerna som förstöra originaliteten, initiativet och ansvarskänslan samt 3) klassindelningen som ger upphov till rivalitet, avunden och hatet. Efter upphävandet av dessa saker kan och måste undervisningen vara allsidig, rationell samt för båda könen gemensam och frihetlig:

a) allsidig, i det den strävar till individens, hela hans väsens harmoniska utveckling och ger en fullständig, sammanfattande och sammanbindande helhet på alla områden av intellektuell och fysisk, manuell och professionell kunskap;

b) rationell, i det den skall baseras på förnuftet och den moderna vetenskapens principer, icke på trons; byggas upp på utvecklingen av den personliga värdigheten och oavhängigheten, icke på fromhet och lydnad;

c) för båda könen gemensam, i det den befrämjar könens gemensamma uppfostran i ständigt, broderligt och

familjärt umgänge mellan gossar och flickor. I stället för att vara en fara, avleder denna gemensamma uppfostran barnets tankar från sjuklig nyfikenhet och blir under de förnuftiga betingelser varunder den bör bedrivas, en garanti för skydd och hög sedlighet;

d) frihetlig (libertär), i det den skall ådagalägga det berättigade 1 auktoritetens gradvisa förintning till fromma för friheten, ty slutmålet för uppfostran är danandet av fria människor, vilka hysa aktning och kärlek för andras frihet.

Undervisningen är, tillfogar programmet, ett mäktigt medel att propagera och inplanta i sinnena vidhjärtade idéer. Den är mer än något annat värde-fullt hjälpmedel att höja ungdomens moraliska nivå. Undervisningen kan genom det direkta inflytande som den utövar på idéernas utveckling och deras senare riktning bli den allra verksammaste drivkraften till framsteget. Den kan bli den hävstång som skall lyfta världen och för alltid göra slut på villfarelsen, lögnen och orättvisan., Den allra största tjänst som man faktiskt kan visa mänskligheten är den att sönderslita den slöja, varmed man framhärdar att betäcka sina ögon, att visa den vilka erbarmliga gudar man lär den att vörda och hur eländiga de argument äro i kraft varav man vill avtvinga aktning för dem. Förverkligandet av en sådan, i denna mening uppfattad uppfostran skall vara icke blott någras utan allas verk; alla deras, vilkas ande är mottaglig för betydelsefulla reformer och som eftersträva högsta rättvisa och social sedlighet.

Anm. Två år efter uppställandet av detta program öppnades i Paris med ett invigningstal av Jean Grave några "libertära" undervisningskurser och fick “den libertära skolan" en ivrig förfäktare i Domela Nieuwenhuis i Holland. En början till förverkligandet av dessa principer beträffande undervisning och uppfostran utgör även den av Francisco Ferrer 1901 grundade och ledda “moderna skolan“ i Barcelona i Spanien.

Bakunin ger en vidare inblick i anarkismens undervisnings- och uppfostringssystem. De individuella rätterna börja, säger han, med två grundläggande sociala rätter (resp. rättigheter), nämligen varje uppväxande bam äger från födelsen till det blir fullvuxet rätt till underhåll, uppfostran och undervisning på samhällets bekostnad samt hjälp vid startandet av sin levnadsbana, desslikes på sam-hällets bekostnad. Bakunin lägger stor vikt vid människornas av naturen olika begåvning, hur energiskt han annars betonar den sociala jämlikheten såsom en naturlig konsekvens av enkel rättvisa och just på grund därav skall varje människa från sin födelse tills hon kan stå på egna fötter tillförsäkras lika medel för underhåll, uppfostran, undervisning och arbetsutbildning, med ett ord alla barn och all ungdom beredes precis samma möjligheter intill starten för deras självvalda levnadsbana just som det går till på sportens område.

Vid en kapplöpning ställas alla deltagare på samma startlinje och det tillses noga att ingen framom de övriga får någon annan fördel än den som hans personliga förmåga skänker. Undantag utgör »bandicap», där man emellertid icke önskar utgrunda vem som är den absolut snabbaste, utan ger ett visst försprång åt de svagare och sålunda utjämnar chanserna för de tävlande, så att en var må ha samma utsikter att vinna som den bästa. Summa summarum: ingen person, korporation eller klass får givas några särskilda privilegier eller en undantagsställning framför andra medtävlare i starten. Orättvisan i ett motsatt förfarande blir så mycket större, om fördelar skänkas just dem vilka redan på grund av det faktum att de äga en genom generationer kultiverad intelligens, ha ett gott försprång framför andra olyckligare lottade och sålunda ännu mindre äro i behov av ytterligare hjälp.

Rättskipningen. — Den enda rätt som exi-sterar i det fria samhället är kontraktsrätten; d. v. s. frivilligt ingångna förbindelser och förpliktelser skola och måste uppfyllas. Uraktlåtes detta kunna tillfälligtvis, d. v. s. i »nödfall» vissa kraftåtgärder tillgripas mot »den tredskande». Förslagen härom äro rätt skiftande hos olika författare. Men ingen föreslår fasta domstolar med en särskilt utbildad, oav-sättlig domarkår. Dess straffmetoder äro för det fria samhället också något okänt. I dess ställe finns jury och skiljedomare vid föreliggande enskilda fall.

Quiding och Bruno Wille lägga stor vikt vid den allmänna opinionens utslag eller mer drastiskt uttryckt allmänhetens visade förakt för den osociala individ som godtyckligt eller nesligt bryter tro och loven eller som med vett och vilja begår omänskliga handlingar. Så säger Bruno Wille: »bedrägeriets, stöldens och andra förbrytelsers naturliga lcarak-täristik består ,i ett fritt samhälle däri att den solidariska publiken avslöjar förbrytaren, ger honom den bredaste offentlighet och bemöter honom överallt varest han söker förvärv och

umgänge så som rådligast synes». Mot den som bryter ett löfte handlar man riktigast att icke mer bygga på hans ord. — Nutidens »iskalla, egoistiska lagar reta till brott», konstaterar Quiding. Och »straff är något som icke hörer til! det välbeställda samhället». Vida verksammare än straff synes honom vara »brottslingens utsättande för den allmänna opinionens ogillande». — Även Bakunin säger, att ingen människa, hur mäktig han än må vara, skall kunna äga styrka att utstå samhällets allmänna förakt utan attkänna sig äga stöd, sympati och aktning, åtminstone av en'del av detta samhälle; men han tar även livets förlust som vedergällning i försvar. »Varje sakfälld behåller», säger sålunda Bakunin, »rätten till utträde ur det samhälle han tillhör men är då fågelfri inom dess område: han får dödas men får icke av någon användas som slav.» — Proudhon anser allt efter avtalsbrottets beskaffenhet och kontrahentens återfall uteslutning och i yttersta fall livets förlust vara berättigat. — För Krapotkin är ävenledes uteslutning en nödfallsutväg men anser tillika som det bästa botemedlet mot de få antisociala handlingar som tilläventyrs kunna förekomma »kärleksfull behandling, sedlig påverkan och frihet». — Tucker är hårdare: gentemot överträdandet av rättsnormer, grundade på »en allmän vilja» tillgripes nödfallsvis vad medel som helst, även fängelse och livets förlust. »Vi äro», säger han, »oförsonliga motståndare till en var persons kränkning; vår huvudsträvan går ut på att undanröja orsaken till sådana kränkningar men vi rygga icke för något maktmedel som förnuft och omständigheter synes bjuda.» Med personens skydd mot kränkning är dödsstraffet fullt förenligt, ty det är till sitt väsen icke någon för-gripelse på personen utan en försvarshandling. Gentemot angrepp på »den anarkistiska egendomen», d. v. s. på arbetsprodukten — Tucker är som vi minnas individualanarkist — lyder samma ultimatum. Avtalsbrott leder till liknande konsekvenser. Men anser han uppfyllandet av fördrag nås säkrast, »om löftesmannen på förhand vet att det icke tvingas på honom».Anledningar till forgripelser på människorna och deras förhållanden äro emellertid sällsynta i ett samhälle, där orsakerna till det onda äro undanröjda; vad som i den vägen kan förekomma, får överhuvudtaget räknas på passionen, överilningen eller ock på psykisk abnormitet, vartill fängelset sannerligen icke är den rätta vårdanstalten. I nutidens rättsväsen är det endast verkningarna av dessa orsaker som man söker häva. Den meningen att staten skyddar »egendomen», att den framgångsrikt ingriper mot stöld, rån och bedrägeri är en illusion. Trots en stab av domare, polis och »natt-väktare» fyllas fängelserna alltjämt på nytt med en naturlags regelbundenhet och även den mest dra-koniska lagstiftning skulle ingenting kunna uträtta däremot.

I förbigående må nämnas att i den akademiska studentvärldens organ för »socialistisk kultur», Clarté, fanns år 1927 en artikel »Bort med strafflagen», som sannerligen var ett ord i rätt tid och så mycket mer angenämt överraskande som amanuens Ebbe Lindes ypperligt och omsorgsfullt motiverade artikel utgått från universitetskretsar, varest sådana nymodigheter eljest icke förekomma.

»Med den auktoritära makten skall även den juridiska rätten försvinna», säger Oscar Wilde, den engelske diktaren, i sin bok »Socialismen och män-niskoanden» (på svenska 1913). Det blir en stor vinst, anser han — en vinst av oberäkneligt värde. »Om man forskar i historien, icke i de renade upplagor som utgå från folkskolor och gymnasier, utan i de äkta källorna, så blir man fylld av äckel, ickepå grund av förbrytarnas gärningar utan på grund av de straff som de goda ha pålagt dem, och ett samhälle förråas ofantligt mycket mer genom det vanemässiga hotet med straff än genom den tillfälliga förekomsten av brott... Ju mindre straff ju färre brott. När det icke längre ges några straff, upphöra antingen brotten eller, om de ännu förekomma, betraktas de som en beklaglig form av vansinne, som skall läkas med vård och godhet och behandlas av läkare. Ty dem man i våra dagar kallar förbrytare äro i själva verket inga förbrytare.

Umbäranden, icke synd, är i vår tid brottens moder.»

Äktenskapet och familjen. — Könskärleken har innevarande århundrade fått sin vetenskapliga förklaring och utredning genom prof. Sigmund Freud i Wien, nu en 72 års man. Och en helt ny vetenskapsgren har i anledning därav uppstått som givits namnet sexologi som kan översättas med läran om könslivet (även sexualvetenskap); och dess vetenskapliga idkare benämnes i enlighet därmed sexologer.

En stor omsvängning i det allmänna tänkesättet har ävenledes ägt rum i de eljest så försiktigt och försagt behandlade många olika frågarna som stå i samband med sexuallivet. Man talar och skriver i dag offentligt och

privat lika fritt och ogenerat om könsgemenskapen och sexuallivet överhuvud, så som man talar t. ex. om matsmältningen och andra kroppens fysiologiska förrättningar utanallt slags tvetydighet, hänsyftningar och smågrin som förut var så vanligt, så snart det i sällskapslivet var tal om förhållandet mellan man och kvinna. Kvinnan vet numera vad hon vill; hon står ej längre främmande inför könsmysteriet. Hon är i dag lika medveten på sexuallivets område som de klassmedvetna kvinnorna på det politiska området.

Tack vare denna könsmedvetenhet har kvinnan även blivit gentemot mannen mera självständig; hon lägger även mer vikt på sin egen individuella värdighet och hon gör sitt eget fria val. Den in i senaste tider bedrivna öppna eller förtäckta »äktenskaps-handeln» (i form av hemgift o. dyl.) blir också allt mer sällsynt. De gamla argumenten angående kvinnans underordnade ställning i äktenskapet; hennes underkastelse under mannens privilegierade ställning i lagen och den allmänna opinionen hålla i stort sett icke längre streck.

Könsdriften har en tvåfaldig uppgift: släktets fortplantning och att vara i och för sig en stimulerande, eggande och stärkande kraft i människans sociala och andliga verksamhet, lättande sinnet och återställande sinnesjämvikten. Den är en nervernas an-spänning och avspänning. Dessa båda uppgifter måste nödvändigt tillgodoses. För dem vilka inta denna ståndpunkt är livskraftens förnyelse genom det sexuella umgänget av lika stor fysiologisk och psykologisk betydelse som fortplantningen, och de äro av varandra oberoende, d. v. s. kräva var sin uppfyllelse.

Gentemot denna ståndpunkt står den menings-grupp, för vilken den sexuella njutningen är olösligtförbunden med fortplantningen. Den skulle blott så vida vara sedlig när den står i dess tjänst. Denna riktning äger, varom för övrigt L. Stein erinrar, en hög ålder och har tills helt nyligen dominerat hela den västerländska världen, åtminstone i teorin. Den har obestritt härskat i två årtusenden. Den andra motsatta riktningen dominerade i den förkristna tiden men har åter i dag börjat göra sig gällande hos hela folkklasser.

Äktenskap har varit den allmänna benämningen på alla de olika former av äktenskap som hittills existerat hos såväl natur- som de s. k. civiliserade folken; hos såväl de asiatiska som de västeuropeiska raserna med undantag av den primitiva form av könsförbindelse som benämnes promiskuitet eller oregelbunden könsbeblandning, motsvarande i dag prostitutionen. Äktenskapet har definierats som den varaktiga föreningen av man och kvinna; men varaktigheten kan hos olika folk och i olika land vara av mycket växlande längd — dagar, veckor, månader eller år; behöver sålunda icke vara på livstid för att passa in i denna definition vad beträffar äktenskapets så kallade naturhistoriska betydelse. Som en social inrättning har äktenskapet en något annorlunda betydelse såsom varande en genom sed eller lag reglerad förbindelse.

Liksom det finns olika slag av kärlek — naturlig kärlek, romantisk kärlek, moderskärlek — så har det funnits och finns det många olika former av äktenskap, utmärkande för olika epoker eller utvecklingsfaser men varav kvarlevor ännu kunna finnas och praktiseras vid sidan av det obligatorisktfastställda äktenskapet ocn som detta även »legaliserat», beroende därpå att äktenskapet vid sidan av könsdriftens reglering därjämte har en social uppgift som familjeinstitution och hushållsinrättning.

Erotik är icke detsamma som sexualitet, ehuru de gå över i varandra. Många människor kunna sexuellt tillfredsställas utan att erotiken spelar någon roll. Erotiken, som haft sin motsvarighet i det medeltida riddarväsendets romantiska kärlek, utgör ett själsligt inslag i det sexuella umgänget men som könsdriftens blotta tillfredsställande icke äger. Erotik är annorlunda sagt den själsliga eggelsen; sexualitet den rent kroppsliga eller fysiologiska, beroende på könskörtlarnas avsöndring av hormoner, det fina stoff som framkallar retningen av könsnerverna. Kvinnan är »ett erotiskt väsen», under det att mannen i första hand är sexuell. Hon begagnar sig därför av varjehanda försök i klädsel och koketteri för att behaga mannen och draga honom till sig till förljuvandet äv varandras umgänge, medan mannens rent sexuella kärlek är brysk och brutalt-egoistisk.

Det kan vara ovisst huruvida monogami (engiftet) kommer att betraktas som den högst utvecklade form av äktenskaplig sammanlevnad i framtiden. Den undergår redan nu förvandling genom att lagen i en del länder tillåter skilsmässa utöver de rent abnorma fall lagen hittills stipulerat. Förut var den lagstadgade monogamin på livstid eller tvångsmo-nogamin, som den på grund därav kallades, den enda av lagen tillåtna formen av engifte.

Men även under det oupplösliga, beständiga engiftethar polygami (flergiftet) härskat. I Tyskland var konkubinatet (hållandet av bihustrur) eller, såsom det kallas i Skandinavien, frilloväsendet, så rotat i folkets sedvana att det ännu i slutet av medeltiden var en i alla borgerliga klasser allmänt förekommande sed. Flergiftet har härskat bland slaver och germaner, bland judar och franker.

Som följd av den moderna äktenskapslagstiftnin-gen angående skilsmässa har en ny form av monogami framträtt, vilken man kallat »successiv polygami» (uttrycket förekommer redan hos Sweden-borg, vilken var mycket fördomsfri i fråga om könsfrågor). Man som kvinna begagna sig av sin rätt att skiljas och ingå nya äktenskap. Det kan hända att en och samma kvinna efter ett eller annat års samliv med en man upplöst förbindelsen och efter hand ingått två, tre, fyra till fem nya äktenskap, vilket understundom har ett stort släkttycke med den bland vissa negerfolk och japaner praktiserade form av äktenskap som etnografin kallar »äktenskap på tid» eller »äktenskap på försök», då äktenskap ingås för några veckor eller månader eller för ett år till fem år. Motivet är visst icke alltid av estetisk eller etisk natur eller individualiserad kärlek utan tvärtom, såsom Miiller-Lyer nog så sant säger, mången gång »frivol njutningslystnad och krass egoism» utan tanke på släktets rashygieniska förädling respektive rasförbättring.

Framtidens fria äktenskap, som tar all nödig hänsyn till avkommans kvalitet i rashygieniskt hänseende, är enligt nyss nämnde sociolog först då möjligt, när kvinnoemancipationen blivit en allmän in-stitution och kvinnan sålunda blivit ekonomiskt fullt oberoende av mannen, när barnens uppfostran blivit på offentlig väg betryggat, när det enskilda familjelivet socialiserats och den nuvarande enskilda familjens sociala funktioner genom utvecklingens gång förlorat sin förra betydelse.

Nutidens såväl sociologer som' antropologer, psykologer som filosofer besvara frågan om formen för äktenskapet merendels med hänvisning till människans könskaraktär. Är, frågar t. ex. Klaatsch i sitt till svenskan översatta verk Människans och kulturens tillkomst och utveckling (1923), människan av naturen bestämd för engiftet? Av honom besvarat med ett energiskt nej.

Det fria äktenskapet är tvivelsutan den äktenskapsform som bäst motsvarar anarkismens ideal. Det äktenskap anarkisten önskar se förverkligat kan aldrig bli oförvållat till endast den ena kontrahentens fördel, ty allt tvång, alla band utom de inre moraliska äro avlägsnade; bägge parterna äga helt och hållet sin fria viljas rätt att själva påtaga sig följderna av deras frivilligt ingångna förbindelser.

»Frihet i äktenskapet, den fria kärleken, förstår jag», säger Bruno Wille, den från 1880-talet bekante ungdomsläraren och ungdomsledaren i en av honom upprättad ungdomsskola i Berlin och författare till en större lärobok till tjänst för sina elever, varest den sexuella upplysningen intar en framskjuten plats, »frånvaron av ekonomiskt, stats-ligt, kyrkligt och moraliskt tvång i det äktenskapliga livet. Fritt äktenskap betyder att den könsmogna ungdomen på det erotiska området ickehindras av sådant tvång och drives till avhållsam-het eller onatur, till förföring eller prostitution utan fastmer att varje par som mötes av böjelse, även må kunna tillfredsställa sin kärleksdrift. Den som befarar att denna frihet leder till rå, cynisk vällust är en dålig psykolog. Icke i frihet utan just i undertryckandet förråas könsdriften, så att man ser 'Helena i varje kvinna’ utan måtta och stadga. Står det driften fritt att tillfredsställas, blir den granntyckt, av skönhetskänsla och fina sinnesrörelser förädlad, måttfull och beständig. Fritt äktenskap betyder vidare att makarna icke tvingas att leva samman utan kunna skiljas efter önskan, tillfälligtvis eller för alltid». — »Jag kallar», tillägger han till sist, »en sådan sammanlevnad uttryckligen ett 'äktenskap’ för att antyda att det åtminstone skall vara lika kärleksfullt och varaktigt som det goda äktenskapet i dag».

Vår landsmanninna Ellen Key har även sagt att »kärleken blir alltmer en privatsak; barnen däremot en samhällets livsfråga».

När Elisée Reclus säger att anarkisterna vilja upphävandet av äktenskapshandeln och den fria föreningen i dess ställe, stödd på ömsesidig böjelse och aktning, och så tillvida äro familjens motståndare, så har han därmed enligt Zoccoli angivit hela den anarkistiska teorin om familjeinstitutionen.

Vad barnen beträffar är deras uppfostran »samhällets uppgift; och deras uppfostran skall vara allas verk och intresse» (Malatesta). Under det att familjen synes Malatesta vara och bli »den största faktorn i mänsklig utveckling», föreslå andra dessradikala upphävande. Hos Quiding (liksom hos Platon i hans två högre stånd) äro ensamfamiljen och i konsekvens därmed även det enskilda hushållet upplösta, grundat som hans nya samhälle är på kommunalkommunism. Proudhon däremot var en lidelsefull försvarare av familjen i nutidsmening.

Som synes gå meningarna här i sär när fråga är om familjen och barnen. Gemensamt för anarkismen är dock alltid kvinnans valfrihet och dess underlag av ömsesidig aktning och böjelse vid knytandet av en äktenskaplig förening.

Realiseringsprojekt: ställning till våld, diktatur och revolution.

Anarkin som samhällsform är i sin totalitet betraktad naturligtvis ett ideal. Den i allmänhet höga, allmänskliga moral, för vilken anarkismen gjort sig till språkrör, har ännu icke gått människorna i blodet. Kan även människan jämförelsevis lätt omdanas och anpassas efter nya miljöer, så kan hon ock lika lätt, ja betydligt lättare falla tillbaka. i »gamla vanor», i gamla miljöer, vilka man hade trott vara för länge sedan »en övervunnen ståndpunkt».

Men å andra sidan finns det, idéer och praktiska frågor för dagen, för vilka det i detalj kan propageras såsom t. ex. för krigets utrotande, för undervisningens och uppfostrans omvärdering. Syn-dikalismen ger belägg för anarkofederalismens grundsatser o. s. v.

Man kan sålunda med fullt fog tala om »anar-kiska» realiseringsprojekt. I den meningen kan man även tala om partiella revolutioner, blodiga eller oblodiga. »Blodiga revolutioner äro», sade Bakunin, »tack vare den mänskliga dumheten många gånger nödvändiga, dock äro de alltid ett ont, ett oerhört ont och en stor olycka icke blott i betraktande av offret utan även med avseende på målets renhet och fullkomlighet, i vars namn de äga rum». Det ligger ju i denna Bakunins bekännelse en hög moralisk anda som icke kan bestridas.

Klasskampen, som är A och O, begynnelsen och ändan i marxismens taktik och propaganda till övervinnandet av kapitalismens orättfärdighetstill-stånd, ser man i allmänhet icke använd som term i den anarkistiska litteraturen, ehuru det naturligtvis existerar även för den en klasstrid, en den förorättade massans kamp för sina mål och strävanden. Tolstoys moralregel »stå icke det onda emot» betraktas med rätta som en »slavmoral». Bruno Wille ägnar denna Tolstoys teori en större uppmärksamhet i sitt arbete om »det rena medlets filosofi».

Våldet synes Tolstoy som »ett orent medel», då det blott bekämpar det ondas symptom, icke det onda självt, ja än ytterligare förvärrar det onda. I ett visst hänseende synes Tolstoys lära om våldets negation Wille värdefull. Det är riktigt, säger han, att man icke träffar det psykiska onda med fysiska medel. Det är riktigt att våld alstrar (mot)-våld utan ända. Det är riktigt att fientliga människor stundom avväpnas och bättras med saktmod. ----- I ett annat hänseende avlägsnar sig Tolstoys lära från förnuftighet och frihetlighet. Den mot-ståndslösa toleransens etik beror på ett misskännande av den mänskliga naturen, ja på en falsk psykologi om slaveriet. Jesus och Tolstoy — båda betecknade som anarkister av den religiösa riktningen — mena att människans undertryckande av människan härrör från att det finns för mycken egennytta och för litet oegennytta. De vilja fördenskull omvända härskarna (herrarna) till ickehärskare. Och de tro att stå-icke-det-onda-emot-tak-tiken leder till en från de undertryckta utgående anda av fridsamhet och kärlek. Tvärtom säger Wille: »I vida högre grad än herrarna göra slavarna, göra slavarna herrarna; d. v. s. folkmassans underdånighet (Knechtseligkeit), brist på egennytta hjälper herren på herraväldets höga häst och utgör grundvalen för all utsugning». »Låt icke förslava eder — manar frigörelsens filosofi — res eder mot eder ringhet och försmå icke våldet, då medlet är rent, då det nämligen har friheten till mål och då det kommer an på att bryta fysiskt motstånd.»

För Krapotkin är inbördes-hjälp-principen en helt annan och långt viktigare faktor både i existenskampen och i utvecklingen än marxismens klasskamp.

Våldet är även för anarkisten något som icke kan undvikas som reaktion och försvarsmedel gentemot t. ex. statens våld i hans frihetssträvanden men understryker han ständigt: anarkisten är motståndare till våldet.

»Den anarkistiska moralen är det fullständiga förnekandet av våldet... men nödvändigt om det vilar på rätten till

rättmätigt nödvärn» (P. Gori, en ita-liensk anarkist och advokat). — »Våra kampmedel äro de som omständigheterna påtvinga oss och göra möjliga. Sannerligen vi skulle vilja kröka ett hår på någons huvud; vi skulle gärna vilja avtorka tårarna på alla utan att framkalla tårar. Men å andra sidan måste vi kämpa i denna värld, sådan den är, om vi icke vilja -vara dådlösa drömmare. Men vi tro fast på att den dag skall komma då det skall vara möjligt att genomföra människornas välgång utan att göra ont. I dag är det icke möjligt» (Malatesta). — »Det är fullkomligt orätt att använda ordet anarki som liktydigt med våld; våld är en sak, anarki en annan» (Schwab, Chicago-anarkisten i sitt försvarstal inför rätten 1886). — »Kapitalistpressen och talrika arbetartidningar definiera anarkismen som mord, rov, plundring, mordbrand och våld mot samhället i allmänhet... anarkismen åstundar icke att plundra, vill ej heller våld, tvärtom är dess mission att utrota massans systematiska utplundring av ett relativt fåtal, den eftersträvar utrotandet av våldet, förövat av de styrande klasserna» (Fischer, Chicagomartyren vid samma tillfälle). — »Anarkin kan varken införas eller upprätthållas genom våld. Våld kan blott rädda oss från undergång men med oerhörda offer som blott böra bringas i nödfall, likt en operation som till-gripes i förtvivlade fall. Våld i stor omfattning — så otvivelaktig rätten att göra motstånd mot under-tryckning med våld än är — kan endast praktiskt rättfärdigas när det fria tänkandet, det fria ordet och en fri press censureras och alla andra fria kamp-medel äro utsiktslösa» (Nettlau, anarkismens, historieskrivare).

Den enda diktatur, som gillas av Bakunin, den store omstörtaren, för vilken »förstörandets lust» var »en skapande lust», är den som är förbunden med en hastigt övergående revolution. »Den sociala revolutionen kan väl vara en blodig och hämnande revolution under de första dagarna folket utövar sin egen rättvisa (folkjustis) men den skall icke länge behålla denna karaktär och aldrig anta en systematisk och kall terrorism.»

Blodiga revolutioner, såsom den franska och i dag den ryska revolutionen, i vilka den franska jakobinismen och blanquismen omsattes i verkligheten, skola aldrig förfela enligt Bakunin att förr eller senare framkalla en reaktion som icke kan undvikas: gillotinen i Frankrike 1793—94 förde sålunda till diktatur och reaktion.

Quiding anser att, om överklassen, d. v. s. den styrande klassen, är »alldeles omöjlig» att ta reson för en från roten gående omdaning av nutidssam-hällets olidlighetstillstånd, sedan ett acceptabelt reformförslag framlagts och antagits av folkets och folkens stora massa, intet annat återstår än »en massornas diktatur» men som, sedan förslaget »upphöjts till lag», »snarast möjligt upphör».

»Proletariatets diktatur», vare sig bolsjevismens »diktatur över klassen» eller en klassens egen permanenta diktatur, står i fullständig motsägelse till anarkismens frihetslära. Anarkisten vill ingen proletariatets diktatur, emedan han är mot »varje form av herravälde».Revolutionen, som anarkisten dock anser vara oundviklig, kan enligt Proudhon och hans anhängare i dag, såsom Tucker, Landauer m. fl., vara fredlig och reformistisk. Proudhon yttrade 1846 i en korrespondens med Marx att han förkastade' användandet av våld, emedan han föredrog »att bränna egendomen på sakta eld». Enligt Bakunins system, till vilkens anhängare Krapotkin, vad beträffar revolutionen, kan räknas, är den däremot av omstörtande natur.

Revolutionen har enligt Proudhon i vår tid ett dubbelt mål, nämligen i ekonomiskt hänseende kapitalets fullständiga underordnande under arbetet (för vilket ändamål Proudhon föreslår kreditens »demokratisering», avskaffandet av räntorna samt arbetsverktygens och produktionens återställande på lika utbyte). I politiskt hänseende är den fredliga revolutionens mål statens uppgående i samhället, det vill säga upphävandet av all auktoritet och undertryckandet av hela regeringsapparaten genom avskaffandet av skatterna, administrationens förenkling m. m. Anarkin skall växa fram ur det kapitalistiska samhällets mitt genom detsammas likvidering.

Inbördesförhållandet mellan majoritet och minoritet. — Till ytterligare klarläggning av vad förut antytts å sidan 83 om detta kvistiga spörsmål återge vi i sammandrag vad Morris därom anfört i Nytt från en ny värld. I frågor som äro helt och hållet personliga — som icke röra samhällets välfärd — hur man skall klädasig, vad man skall äta och dricka, vad man skall skriva och läsa och så vidare — i sådana frågor kan ingen meningsskiljaktighet finnas, ty var och en gör som han behagar. Men då frågan är av allmänt intresse för hela samhället och då den omständigheten att det eller det göres eller icke gö-res rör var och en, så måste majoriteten avgöra, så framt icke minoriteten skulle gripa till vapen och med våld visa att den utgjorde den verkliga majoriteten. I ett samhälle av

fria och likställda människor är det föga troligt att sådana händelser skola inträffa, i synnerhet som medlemmarna av minoriteten ha frihet och tillfälle att driva fram sin synpunkt på frågan.

Föreligger olikhet i åsikter om antingen utförandet av ett företag resp. arbete eller hur detsamma skall utföras åtspörjes efter slutförd diskussion minoriteten, därest röstskillnaden är betydlig, om den vill foga sig i den allmännare meningen. Vägrar den, debatteras frågan ännu en gång och om minoriteten då icke märkbart tillväxt, antas den komma att ge efter. Äro röstskillnaderna menings-fraktionerna emellan däremot små, gäller som grundsats att frågan faller tills vidare och majoriteten, då den är så obetydlig, skulle då antagligen underkasta sig status quo. Känner en person som tillhör minoriteten sig kränkt i sina känslor har han rätt att hålla sig skadeslös genom vägran att hjälpa till vid arbetet eller företaget i fråga. Men därav kommer han att ha varken glädje eller nytta, ty allt arbete som utföres är antingen gagneligt eller fördärvligt för varje samhällsmedlem. Honomåterstår ej annat än nöjet att säga: »Ja, var det inte det jag sa», ifall arbetet visar sig vara ett fel som skadar honom; om företaget blir honom till gagn, så måste han »lida i tysthet».

Anarkism och socialism.

Anarkisten kallar sig, ekonomiskt, socialist och, politiskt, anarkist. Han är anarkist som förnekare av staten och av allt herravälde och socialist som anhängare av socialistisk socialisering.

Socialdemokratin eftersträvar det ekonomiska samhällslivets omdaning inom de befintliga nationalstaterna som sådana utan att sålunda vilja undanröja deras existens, under det att anarkismens mål tvärtom är de nuvarande staternas upplösning i mindre enheter (kretsar, kommuner, provinser, landskap, regioner, riken) med det ekonomiska samhällslivets ty åtföljande omläggning, sins emellan federerade till större och större förbund, nående slutligen sin höjdpunkt i ett världsförbund.

Socialdemokratin vill, såsom en i diplomatin initierad norsk förf., Sigurd Ibsen, i Svenska Dagbladet den 7 okt. 1922 säger, — vi citera ordagrant! — »nog kullkasta den bestående regimen men endast inom de historiskt givna nationalstaterna. — Kollektivismens seger skulle betyda en vinning för den ekonomiska världsfreden endast om den inne-bure ett upphävande av staternas gränser. Men så revolutionär är kollektivismen icke. —• Även för kollektivismen är staten eller nationen den ^själv-fallna ekonomiska enheten. Och om kollektivismen förnekar den individuella egendomsrätten, accepterar den utan vidare den statsligt-nationella, oaktat länderna ju äro mycket olikställda med hänsyn både till naturrikedomar och till upparbetad egendom. I ett kollektivistiskt världssamhälle skulle det alltså fortfarande existera skillnad: en del nationer skulle vara relativt välsituerade, andra däremot skulle vara hänvisade till fattigdom. Det skulle med andra ord finnas kapitaliststater och proletärstater».*)

Marxisterna ha sökt bestrida rättmätigheten av anarkismens benämning av socialism. Förhållandet är emellertid det att anarkismen är ett både — och: den är bäggedera, socialism och anarkism, sedd från de här ovan angivna synpunkterna. Anarkismen är till sin ekonomiska del en lika så god och berättigad socialism som någonsin »marxismen». Och det märkliga är att den som ekonomisk teori är uppbyggd av samma motiv och ar-

*) Artikeln i Sv. D. har sedan upptagits i den samling uppsatser Ibsen utgivit under titeln «PoIitikens motsaetninger« (Oslo 1925). Liksom släktsamhället en gång var utbrett över hela världen och dess rester, den romerska gens och den skotska klanen gingo sin upplösning till mötes och ersattes av »statens makt», som gjorde dem överflödiga, så kan det tänkas, anser Ibsen, att «staterna i sin tur komma att avlösas av andra grupperingar, då icke ter-ritorialprincipen men gemensamma mål, icke stamsläktskapet men valsläktskapet (föreningsliv?) blir det avgörande ordet». — Redan nu, säger han, peka de många administrativa anordningarna till gemensamt bästa utöver statens ram: »de innebära ett erkännande av att staten icke längre är den självtillräckliga enheten under alla förhållanden . . . Trots all nationalism bli folken mer lika varandra i seder och skick och staterna mer ense i lagar och institutioner: har en sådan lag eller institution stått provet i ett land, blir den gärna efterliknad i ett annat, och sålunda fortgår en fortskridande utjämning. — Med dessa ting för ögonen kan man tvivla på att de grundformer som kallas stat och nation skola förbli giltiga för alla tider. Den dag torde komma då även nationalitets- och raskampen synes lika föråldrad som religi-onskampen nu.« (Anf. st., s. 125 — 27).gument som

marxismen; skulle de även i det ena eller i det andra avseendet se förhållandena något olika. Anarkismen förkastar den privata äganderätten till produktionsmedlen, i vart fall förkunnar den deras socialisering genom att avskaffa ränte-systemet och det därmed sammanhängande profitsystemet. Anarkismen är som vi sett företrädd av såväl kommunism som kollektivism och ren anarkism.

Hamon tog i sin bok Socialisme & anarchisme (1905) för övrigt upp ämnet, som länge varit en stridsfråga i den tyska och svenska arbetarrörelsen, och har genom en rad sammanställningar av marxistiska, socialdemokratiska och andras uttalanden ådagalagt skevheten i denna marxismens så att säga partiställning även från ren teoretisk ståndpunkt, oavsett alltså taktiken som en partiangelägenhet.

Sedermera har Max Adier företagit en te >retisk undersökning av marxismens och anarkismens ställning till varandra, på ett 60-tal sidor, i sin bok Die Staatsauffassung des Marxismus (1922), därtill säkerligen driven av en österrikisk statsjurist H. Kelsen, vilken i sitt arbete Socialismus und Staat gjort marxism och anarkism principiellt likställda i synnerhet i fråga om deras slutliga mål: statens förintande. Han har därvid kommit till det resultat, för att icke säga att han avtvingats bekännelsen, att båda sträva mot samma mål men skilja sig från varann i taktiken men under förklaring att hans undersökning icke haft till ändamål ett försvar för anarkismen utan dess bekämpande (sic!).Gentemot Kelsen erkänner Adler att hans anmärkning att Marx’ ekonomiska lära leder till en sträng kollektivistisk-centralistisk organisation av hushållningen, under det att hans politiska doktrin eftersträvar ett anarkistiskt-individualistiskt ideal är »lika riktig som slutsatsens premisser». Men uppvisandet av denna motsägelse mellan en ekonomisk kdllektivism och en politisk anarkism hos Marx-Engels har varit möjligt, menar Adler, genom att Kelsen icke haft en klar föreställning om den »egentliga» motsatsen mellan socialism och anarkism. »Blott så kunde Kelsen blottställa det marxistiska frihetsbegreppet som anarkistiskt.»

I en resumé konstaterar emellertid Adler att gemensamt för dem båda, marxismen och anarkismen, är för det första statens avskaffande, för det andra auktoritetens upphävande, för det tredje tvångets undanröjande som rättstvång eller herravälde samt för det fjärde individens frihet, men om vilkas betydelse som begrepp Adler givit en klarläggning som kanske bör till en viss grad räknas honom till förtjänst. Adler lämnar ock den »intressanta» upplysningen att Friedrich Engels’ bekanta slagord om statens självdöd var endast en taktisk fint av Engels — »den store vulgarisatorn av Marx’ åskådning och snedvridaren av hela det socialistiska tänkandet» som Karleby i sitt av »partivännerna» över all måtta prisade efterlämnade arbete Socialismen i verkligheten benämner honom — använt av Engels i sin förföljelse mot »de unga» i Berlin, vilka på 80—90-talet bekämpade tyska socialdemokratins övertro på staten.»Det ideella i anarkismens lära om individens fulla självhävdelse bidrog», säger också den danske författaren A. Holck i sin avhandling om Sociala förhållanden under 19: e århundradet i elfte bandet av sammelverket Det 19: e århundradet, »i sin mån till att den socialistiska (d. v. s. socialdemokratiska) kollektivismen så småningom drog en slöja över den närmare gestaltningen av dess centraliserade tvångsbundna framtidsstat och förtonade sig i mera dimmiga konturer, såsom när fransmannen Jaurés låter fria produktiva sammanslutningar ingå som led i det nva riket» (s. 72).

I början av 1890-talet utkämpades, berättar Bruno Wille, en het dispyt mellan prof. Haeckel, den kände tyske naturvetenskapsmannen och biologen, och en del ledare av det tyska socialdemokratiska partiet om darwinismens och socialismens inbördes förhållande, varvid Haeckel yttrade i en av sina artiklar att »kommunismen eller den av socialdemokratin eftersträvade likheten i existensvillkor och prestationer skulle vara liktydigt med ett återfall i barbariet, i de råa naturfolkens djuriska urtillstånd».

Alldeles vad socialdemokratin och den borgerliga världen i övrigt sagt och ännu säger om anarkismen och anarkin.

Men tiderna förändras och vi med dem. Och så kanske det kommer att gå med anarkismen som med socialdemokratin att man en gång får en riktigare syn på anarkismen än den Haeckel hade om socialdemokratin anno 1892 och den folk har i allmän-het om anarkismen. I vilket fall som hälst är, såsom mottot vi uppställt här ovan anger, framtidens fråga:

»skall det bli föreningsliv, kommunalliv eller statsliv?» Anarkisten bygger sitt hopp på föreningsliv, men även på

kommunalliv.BILAGA.

LITTERATUR.

Av Peter Krapotkins många till svenskan översatta skrifter bör framför allt läsas: Inbördes hjälp, 1908, Erövringen av brödet, 191g. En upprorsmans ord, 1915.

Herman Quidings Slutlikvid med Sveriges lag är svåröverkomlig och kanske även trots det populära framställningssättet svårläst men finnas hjälpkällor: G. H:son Holmberg: Nils Herman Quiding i belysning av hans skrifter, 1909; Socialismen i Sverige, 1913 samt Nils Herman Quiding, en svensk författarpersonlighet, 1928 (biografi). — C. J. Björklund: Det fria samhället. Framställning av Nils Herman Quidings samhällslära, 1924.

Max Stirner, Den ende och hans egendom, 1910. — Alb. len-sen, Max Stirner. Den anarkistiska individualismens djärvaste apostel, 1916. (I serien Revolutionens förkämpar. Biografier över andra bemärkta anarkister ingå i samma serie). — Augustin Souchy, Gustav Landauer (i samma serie), 1920. — Samma förf., Den ryska arbetare- och bonderevolutionen 1921. (Här finnas många förträffliga både teoretiska och praktiska synpunkter vad beträffar den anarkistiska rörelsen i Ryssland och centraliseringssyste-met därstädes i dess nyaste form).

G. H:son Holmberg, Makt och rätt, 1917 (juristrättens olika system m. m. ha där sammanställts). — Densamme, Arbetarklassen & syndikalismen, 1918 (om kommunen som samhällsbildare, om decentralisation och federalism).

E Vandervelde, Socialismen mot staten, 1919 (en friare socialdemokratisk uppfattning av staten och om politisk korruption). — Severin Christensen, Social etik, 1913 (kapitlen rörande naturlig och juridisk rätt samt rättsstatens principer). — C. N. Starcke,Vetenskapen och kulturutvecklingen under 19. årh., 191g (ingår även i 8. bandet av Det 19. århundradet).

William Morris, Nytt från en ny värld, 1892.

Tidskriftsuppsatser.

B. Tucker, Den väsentliga skillnaden <mellan statssocialismen och den individualistiska anarkismen i Röda fanor, årg. 1922. — C. 3. Björklund, Individualism och kommunism samt Anarkistiska reflexioner i Röda fanor, årg. 1922 o. 1923. — G. H :son Holmberg, Från statstvång till fria kontrakt samt Det federativa Schweiz som motbild till den ryska imperialistiska statsfederalismen i Syn-dikalismen, årg. 1926 o. 1927. — Pierre Besnard, Den federalis-tiska principen i Syndikalismen, årg. 1927. — Frans Oppenheimer, Statens ursprung och innehåll i Syndikalismen, årg. 1927 (ett kongressreferat ur en tysk tidskrift).

*

Vi ha, sedan manuskriptet var färdigt, gjort en titt i några av de större så kallade konversationslexika för att se vad de i dag säga 0m1 anarkismen.

I senaste upplagan av Meycrs (tyska) konversationslexikon, 1924, betecknas anarkismen som ”den sociala teori som åsyftar upphävandet av allt slags herravälde av en människa över en annan människa” samt ”ett tillstånd utan rättsordningar, såvitt i dessa ingå säkerhetsanstalter genom tvång.” Anarkismen är enligt samma källa ”den konsekventa fortsättningen av liberalismen”. Härav förklaras vad Friedländer yttrar om anarkismens litteratur å sidan 14. — I Aschehougs (norska) lexikon, 2 uppl. 1920, karaktäriseras anarkismen som ”en politisk rörelse, riktad mot varje form av statsstyre och samfundsmyndighet”. Göres även där gällande att den icke vill principiellt eller teoretiskt åstadkomma oordning, kaos; ”tvärtom tror den att endast den skall vara i stånd att bana väg för full social harmoni, fred och fördragsamhet människorna och samfunden emellan”. — Palgraves ofta rådfrågade Dictionary of Political Economy, 1925, vidhåller summariskt det ”anarkisterna vilja medelst våld genomföraförintandet av regering och egendom; om något annat än våld talas det icke. — I Brockhaus’ och Herders (tyska) lexika betonas icke enbart den filosofiskt-politiska sidan av anarkismen utan även dess

ekonomiska. Hos Brockhaus (1922) är anarkismen ”en filosofisk och folkekonomisk teori som ' strävar efter individernas oinskränkta självständighet i ett samhällstillstånd utan stat” samt hos Herder (1902) är anarkismen ”en beteckning för; det kommunistiskt-socialistiska system som genom undanröjandet av allt statstvång vill överföra egendomen till produktionsmedlen, icke, såsom socialdemokratien, på samhället utan på fria, sig bildande självständiga arbetargrupper eller kommuner (gemeinde)”.

Enligt La grande Encyclopédie, som innehåller en 6>4 spalter omfattande artikel om anarki ”skulle det vara orättvist att bedöma den anarkistiska idén blott efter de bedrifter, vilka begås av dem som blott se i anarkin ett tillfälle till larmande demonstrationer eller som en förevändning för kemiska experiment”. Artikelförfattaren (en professor) ger följande koncentrerade resumé av anarkismens teori: avskaffandet av auktoriteten i alla former, politiska, andliga, ekonomiska; upplösning av regeringarna i naturliga organismer (borde bättre heta organisationer); det fria kontraktet alltid uppsägbart, ersättande suveräniteten; arbetet icke underkastat främmande tvång (forces) men människan organiserande sig, levande i full oavhängighet, producerande enligt sin förmåga, konsumerande enligt sina behov; alla samhällsmedlemmar (citoyens) frivilligt ingående kontrakt icke med regeringen men mellan sig. Artikeln innehåller dessutom en utförlig historik över rörelsen i respektive länder alltifrån 1872.

— Arkivarie K. V. Hammer i Oslo har skrivit en artikel på över 7 spalter i 2 uppl. av Salmonsens (danska) lexikon, 1915, varest bland en del förflugna reflexioner, såsom exempelvis att ”anarkismen är en social modefilosofi för andligt urspårade, moraliskt abnorma och desperata människor”, det även finns åtskilligt som kan gillas och godtas. Anarkismen är enligt honom ”en politisk-social teori som anger anarkin som sitt mål samt den politik och de handlingar, varigenom detta mål skall ernås”. — Nordisk Familjebok, 3. uppl. 1923, har en rätt acceptabel definition på anarkismen men uppges Proudhon som grund-läggare av den kommunistiska anarkismen.Nyare och nyaste tidens utopiska litteratur.

Bland mängden av samhällsutopier — Stamhammers stora Bibliografi över socialismen och kommunismen upptar icke mindre än ett 90-tal — kan här endast komma, ifråga arbeten av anarkistiskt innehåll eller av större anarkistiska inslag.

Rabelais’ raffinerade lilla skiss ”Gör vad du vill” är redan i den föregående texten omnämnd. Så också Quiding och Morris, vilkas skildringssätt och bedömande av samhällsinstitutionerna äro så nära besläktade att bådas utopier skulle kunna bära samma titel som Morris använder på sin utopi ”Nytt från en ny värld”. Så även Strindbergs ”De lycksaligas ö” (och dess omvandling i en samhällsförtryckets olycksaliga ö), som Johan Landquist påstår i sin essay över Rousseau i ”Essayer”, 1913, vara rousseauansk, ehuru riktigast nog är quidingiansk. Rousseau har av några franska författare, bl. a. Faguet, karaktäriserats som anarkist på grund av hans skildring av naturtillståndet som ännu icke hade gjort människorna fördärvade av vetenskapen och konsten och av dem väckta vinningslystnaden. Men eljest var Rousseau vän av den ”folksuveräna” staten.

Bland franska skriftställare, kända från den stora franska revolutionen, betraktas både Diderot och Sylvain Maréchal som anarkister eller åtminstone som den moderna anarkismens föregångare. Diderot skrev ett stort antal arbeten, samlade uppta de flera band. Gärna citeras ett par verser ur en dikt Les Eleuthéromanes, (av-grekiska eleuthéros som betyder en som tänker, talar och handlar såsom det anstår en friboren man), av honom publicerad 1796, nämligen

La nature n’a fait ni serviteur, ni maitre.

(Naturen har skapat varken dräng eller herre.)

samt

Je ne veux ni donner ni recevoir de lois.

(Jag vill varken ge, ej heller motta lagar).

Andra anarkistiskt betonade skrifter av honom äro ”Supplement till Bougainvilles resa”, 1798; en enligt Nettlau

av anarkistiska tankar genomträngd skrift som i utdrag upprepade gångertryckts och översatts av den senare tidens anarkister, samt En faders samtal med sina barn, 1770.

Sylvain Maréchal, vilken står som författare av Babeufs De jämlikas manifest, varest bland annat finns en så lydande sats: ”försvinn, upprörande gränser mellan härskande och behärskade”, blir sedan om icke helt och hållet sin ungdoms ideal otrogen så dock en man som först ”tjöt med vargarna” och sen drog sig tillbaka kanske mest för det han var en ropandes röst i en tid av stats-förhärligande och revolutionsdiktatur, så synes åtminstone Nettlau vilja betrakta honom.

I sin sång Livre échappé au déluge (En syndafloden undsluppen bok) 1784, förkunnade Maréchal patriarkalisk eller pastoral (herde) anarkism. Här besjöng han i likhet med andra den tidens diktare herdelivets natur- eller paradisliv som motvikt mot tidens vilda jakt efter pengar. Men som han i denna herdediktning anslog en anarkistisk ton, så blev han en representant för ”herdeanarkismen”. Han hade två år förut utgivit en samling ”herdesånger av herden Sylvain”, betitlad Guldåldern (L’age d’or).

Som associationsteoretiker (”associalist”) uppvisar Charles Fou-rier i sina arbeten starkt framträdande anarkistiska inslag framför allt genom hans lära om arbetets och sysselsättningarnas omväxling. Hans och hans skolas valspråk var alltid: fri och frivillig association av kapital, arbete och talang. Fourier hade även som bekant uppgjort plan till ett federerat världsförbund, för vilket Bakunin sedan gjorde sig till språkrör och blev en av dess främsta förkunnare.

Theodor Hertskas frilandslära — ett av hans arbeten En resa till Friland finns översatt 1895 •— betecknas vanligen som ”halvanarkistisk” i sin egenskap av ”socialliberalism” som eger i dag i Franz Oppenheimer sin förnämsta representant.

Av äldre, den nyare tidens samhällsutopier anföras vanligen som anarkistiska (vi kunna ej återge alla utan endast några av de mest kända och omtalade) :

Gabriel Foignys anonymt utgivna bok La terre australe connue, mer bekant under titeln av en senare omarbetning Jacques Sa-deurs äventyr vid upptäckten av och under resan till Sydlandet (la Terre australe), d. v. s. Australien, 1676, betecknad av Nettlau som ”den första utopi som i stället för frihetliga episoderställt hela sitt system på en ostatlig, laglös basis”. Foigny var en f. d. fransiskanermunk som avled 1692 i ett kloster.

Bland ”frikommunistiska utopier” från ifrågavarande tid finns en liten frikommunistisk idyll i biskop Fénélons bekanta (enligtBöök i Sverige mycket lästa) Télémaque 1699 om ”Baetikas bönder” samt troglodyternas i Arabien frihetliga tillstånd i Montes-quieus Persiska brev,, 1721 (på svenska 1915).

Som Charles Fouriers föregångare beträffande de naturliga drifternas rationella värdering till åstadkommandet av ”den sociala harmonien” nämnes Morelly (skollärare till profession), känd som författare till ”den mest betydande bland de franska samhällsro-manerna”, som har till titel: De flytande öarnas undergång eller den berömde Pilpais Basiliad, 1735. Pilpai är en persisk vis och sången, som å titelbladet karaktäriseras som ett hjälteepos, före-gives vara översatt från ”indiska”. Med de flytande öarna förstås de flacka meningarnas och fördomarnas undergång. Basiliaden är Uttrycket för en anarkistisk kommunism.

Morelly är även författare till Code de la nature, (naturens lagbok) ”eller dess lagars sanna anda i alla tider försummade eller misskända”, 1755.

Slutligen anföra vi Retif de la Bretonne (bondson och typograf), författare till La Découverte australe par un homme volant (Syd-iandets upptäckt av en flygande människa) 1780, 4 volymer.

Megapatagonien är detta söderns land som skildras som Jsebott av det lyckligaste folk, vars moralkodex föreskriver allas lika behandling, full ömsesidighet och broderligt uppförande mot varandra : alla skola de vara rättvisa, d. v. s. behandla varandra såsom envar vill bli behandlad; skola djuren behandlas såsom de själva önska bli behandlade av högre väsen, skola alla ha med varandra gemensamt: envar arbetar för alla men därför då också ha lika anspråk till allt som varje annan; åligger det alla vuxna med undantag av de gamla vilka överta ledningen

av samhället och affärerna, samma fysiska arbete fyra timmar dagligen; arbetet och sysselsättningarna växla; och betraktas arbetet som ett normalt och sunt behov, varigenom arbetet blir icke en plåga utan en glädje.

Frankrikes mest berömda samhällsreformatorer: Fourier, Louis Blanc, Lecroix, Proudhon m. fl. skola enligt artikelförf. i LaGrande Encyclopédie, vilken egnar Rétif (skrives även Réstif) fyra tättryckta spalter, ha öst ”med fulla händer” ur hans skrifter. Rétif de la Bretonne (taget efter namnet på faderns lantgård Bretonne) var en ytterst mångsidig och produktiv förf. Antalet av hans böcker (volymer) uppgår till ett par hundra, mäst romaner och teaterpjäser.

Inom ifrågavarande grupp av litteratur kan gott räknas även vår utomordentligt snillrike landsman Thomas Thorilds utkast till en ”Världens republik”. Thorild förkastar Rousseaus folksuveränitet, majoritetsväldet och parlamentarismen. Riksdagen är i hans ögon ”en skockning av människor av föga förstånd och än mindre ära”. Frihet existerar ej häller i en stat. Att underordna sig ett samhälls- (stats-) maskineri är att avsäga sig friheten. Ett segrande parti (majoritet) är oftast ”det som jorden har mest skändligt”. En enda som röstar nej kan ha bättre förstånd än alla de som rösta ja. Han anser liksom senare Proudhon ”vetenskapernas akademi” som den rätta regeringsmakten. Det är vetenskaperna som skola regera. Och finns hos honom därjämte ett nietzscheanskt drag, beroende på Thorilds dyrkan av geniet (”det allmänna, stora förståndet”) och hjälten (”mänsklighetens väpnade makt”). Hans 12-tnans nämnd, grundad på fria val, har starkt släkttycke med kretsens tolvmannanämnd hos Quiding. Den ersätter både kungar och ministrar. Till åstadkommande av samhällslugn och förebyggande av såväl alla brott som alla revolutioner fordras dessutom en rättvisare egendomsfördelning. Det är rikedom och fattigdom som vålla alla brott och alla tyranner. Temat behandlas i Thorilds skrift ”Rätt eller alla samhällens eviga lag” (1794—95).

En apostel för det fria äktenskapet ega vi i C. J. L(ove) Alm-quist, vars nitiska lärjunge Ellen Key var. Hon gör hans ord till sina, såsom när hon säger: de som älska varandra äro makar; kärleken är sedlig även utan lagligt äktenskap, betecknat som en oskriven lag, men det s. k. lagliga äktenskapet är osedligt utan kärlek. — Knut Wicksell omsatte i praxis idén om det fria äktenskapet. Se hans äktenskapskontrakt, intaget i hans skrift Om äktenskapet. Dess forntid och framtid, 1890. Vill man f. ö. läsa en den fria kärlekens apologet, bör man läsa Per Hallströms lustspel Erotikon, 1908, förhärligat eller åtminstone utan ogillande refererat av Carl Grimberg i Svenska folkets underbara öden, bd IX, 1926, s. 592—94. Det är så ”anarkistiskt” som något.Absolut: något ojämförligt, motsats relativ: i förhållande till.

— Abstrakt: i tankarna avsöndrad, tänkt i och för sig (abstra-hera: frånskilja). -— Adept: i läran invigd. — Aggregat: samling av likartade (o. olikartade) ting. — Altruistiskt: oegennyttigt, människovänligt. — Antropologi: läran om människan som indi-yid, om hennes andliga o. kroppsliga natur. — Apologet: försvarare av en lära eller ståndpunkt. — Appellera: åberopa, vädja till. — Apriori: förnuftsenligt. — Argument: bevisningsgrund, skäl, inkast. — Arké (arki): motsatt anarké (anarki). — Association : förening, sammanslutning överhuvudtaget. — Attribut: kännemärke. — Auktoritet: i speciell mening offentlig myndighet, som man har att böja sig under.

Blanquism: Blanquis revolutionstaktik. — Brio: med kläm och övertygelse, eld, livlighet.

Ceremoni: bruk vid högtidliga tillfällen. — Ciceron: ledsagare.

— Cynisk: fräck, ohyvsad

Dialog: samtal. — Diktatur: oinskränkt makt att handla. — Discipel: lärjunge. — Disposition: anordning, förfogande. — Doktrin: lärosats. — Dynamisk har avseende på rörelse, fortskridande. — Diplomati: förhållandet mellan staterna.

Effektiv: starkt verkande. — Elit: ett urval av människor, ”de bästa”. — Enquete: undersökning genom att utfråga. — Erotik: finare, förandligat kärleksliv. — Essay: avhandling, uppsats. — Evolution: utveckling. — Exkoimnunicera: bannlysa.

Fiktion: dikt, något overkligt. — Filantropi: välgörenhet. — Filosofi: vishetslära, abstrakt kunskapslära. —

Fingerat: diktat,låtsat. — Frivol: lättfärdig. — Fysiologiskt: har avseende på kroppens livsförrättningar.

Gillotin: halshuggningsmaskin.

Hedonist: anhängare av hedonismen, en forngrekisk lära om sinnlig njutning som det högsta goda. — Hegemoni: övervälde.

— Hierarki: över- och underordning. — Hormon: eggare, upp-livare, retningsstoff. — Humanism: en bildningsriktning som förfäktade det humanas rätt mot katolicismens förslavande lära. — Human: mänsklig, vänlig (motsats: brutal). — Humanitarism: en lära om människokärlek, människovänlighet

Identisk: överensstämmande, liktydig. — Ignorera: lämna obeaktat. — Illusoriskt: sken. — Imperialism: envåldsmakt, oinskränkt härskarmakt. — Imperalist: anhängare av en sådan makt.

— Indignation: förtrytelse, harm. — Influera: inverka, inflytande på — Ingenium: naturanlag. — Inklusive: inbegripet. — Instans: domstol. — Integrerande: något till det hela hörande, beståndsdel av ett helt. — Initierad: invigd.

Jakobinism: franska jakobinklubbens revolutionstaktik.

Kollektivitet: samling av individer, grupp. — Komplettera: fullständiga. — Konfys: förbryllad, oredig. — Konstitution: författning, anordning. — Konstitutiv: något som fastställes, bestämmes, — Kontraktuell: har avseende på kontrakt, överenskommelse. — Korrigera : rätta. —- Kosmopolitism : världsborgarskap, -anda.

— Kriterium: måttstock. — Kristologisk: Kristusläran vidkommande. — Kult: gudsdyrkan.

Libertär: frihetlig.

Legitimera: (lagligt) berättigande åt. — Legitim: berättigad.

Manifestation: offentliggörande av en opinion. — Manifestera: offentliggöra, lägga i dagen. — Manuell: har avseende på kroppsarbete. — Maxim: (praktisk) grundsats, levnadsregel. — Mentalitet : själens eller anden beskaffenhet. — Metafysik: över och utom det verkliga, erfarenheten. — Motiv: bevekelsegrund.

Negation: upphävande, nekande.

Obligatoriskt: tvingat, med förbindande kraft.Pedagogik: uppfostringslära, — konst. — Permanens: varaktighet, fortfarande. — Potens: i filosofisk mening inneboende förmåga, kraft, i matematisk mening storhet. — Plutokrati: penningvälde. — Predisponerad: förutbestämd, benägen för. — Primär : först i ordningen. — Professionell: yrket vidkommande. — Progressiv: framkridande, stigande. — Propagera: utbreda (t. ex. en lära). — Psykiskt: själen vidkommande. — Psykologiskt: själsläran vidkommande.

Raffinerad: utstuderad. — Rationellt: 'förnuftsenligt. — Re-gressiv: verkande tillbaka. — Renässans: återfödelse. Rit: reli-gionsbruk. — Rojalist: anhängare av kungadömet. Rojalistisk: konungsk. — Romantisk: svärmisk.

Sekundär: den andra i viss ordning. — Sensibel: känslig. — Sexologi: läran om könslivet. —- Sexuell och sexual: könsdriften vidkommande. — Sociokrati: det sociala som härskande princip, samhällsmakt. — Sociologiskt: samhällslivet vidkommande. — Spontant: frivilligt, självverksam. — Status quo: oförändrat läge.

— Stereotyp: stel, orörlig. — Steril: ofruktbar. — Subjektivism: individuell uppfattning. — Successiv: i följd. — Syntes: sammansmältning av två motsatta begrepp till ett nytt begrepp.

Teorem: lärosats. — Teosofi: föregiven högre kunskap om Gud genom gudomlig uppenbarelse meddelad vissa utvalda. — Totalitet: helhet. — Tribut: gärd eller skatt.

Usurpera: inkräkta, tillskansa sig rättigheter. — Utilism: en filosofisk och politisk åsikt om det nyttiga som högsta välfärds-princip.PROGRAM FÖR SVERGES UNGSOCIALISTISKA FÖRBUND.

UPPGIFT.

Sveriges Ungsocialistiska Förbund har till uppgift att samla alla anhängare av den antiauktoritära socialismen för

gemensam propaganda, upplysning och organisering av samhällets omdaning i enlighet med den kommunistiska anarkismens principer.

Då arbetarrörelsen är i behov av en upplyst och kamplysten ungdom, söker förbundet taga hand om det uppväxande släktet för att skola de unga till vakna, tänkande och för sin klass an svarsfullt kännande och kämpande individer.

MÅL.

Förbundets mål är det kapitalistiska samhällssystemets avskaffande och ersättande med ett kommunistiskt anarkistiskt samhälle.

Förbundet ställer sig härmed på en helt annan plats i den socialistiska idévärlden än den auktoritära socialismen, som eftersträvar ett samhällssystem under statens ledning och kontroll.

MEDEL.

Förbundet verkar för arbetarklassens socialistiska upplysning samt materiella och allmänt kulturella utveckling, som förutsättning för samhällets omvandling från kapitalism till socialism.

Kampmedel för uppnåendet av detta mål äro: federalistisk ekonomisk klassorganisation, direkt aktion i dess olika former (strejkrörelser, demonstrationer, massmöten och övriga opinionsyttringar), kooperation, generalstrejk samt expropriation av produktionsmedlen, social revolution.

STATEN.

Staten är herraväldet över och utsugning av människorna och följaktligen till sin karaktär frihetsfientlig. Förbundet kämpar därför emot alla former av statligt tryck.

I enlighet med sina anarkistiska principer strävar Förbundet för att samhället bör organiseras på grundval av solidaritet och frivillig överenskommelse; de icke slutna autonoma och själv-ständiga grupperna och kommunerna bilda de första enheterna vilka inbördes samverka.

MILITARISMEN OCH KRIGET

Förbundet arbetar för fullständig avrustning och internationell fred på socialistisk grundval.

Militarismen är en av kapitalismens starkaste stödjepelare, en institution som verkar förråande på grund av sitt förakt för människoliv och därför också kulturfientlig. Dessutom är militarismen en för samhället ekonomiskt betungande institution, men likväl enbart förstörande. Kampen mot militarismen bör föras med alla medel: upplysning och agitation, bojkott och blockad av vapentillverkning, individuell (därvid gäller att avgörandet ligger helt i den enskildes hand) och kollektiv värnpliktsvägran, förbrödringsverksamhet mellan soldater och arbetare, mobiliseringsstrejk, generalstrejk mot krig o. s. v.

PARLAMENTARISMEN.

Förbundet förkastar parlamentarismen både ur principell och praktisk synpunkt som ett vapen i arbetarklassens kamp för att nå fram till socialismen.

Enär den parlamentaristiska taktiken icke leder till befrielse från löneslaveriet och ej är ett medel för att uppnå ett kommunistiskt anarkistiskt samhälle, förklarar förbundet: att det för arbetarklassen i första hand gäller att medelst direkt, ut-omparlamentarisk aktion erövra den ekonomiska makten i samhället.

LAGAR OCH FÄNGELSE.

Det borgerliga rättsväsendets lagkomplex är makten och våldet satta i system. Den kapitalistiska ”rättsordningen” är varken rätt eller verklig ordning. I ett fritt samhälle regleras individernas förhållande till varandra såväl som till samhället med hänsyn till inbördes solidaritet och allas gemensamma intresse och ej på den ena partens herravälde över den andra.

Då det övervägande antalet brott kunna uppdelas i två kategorier : de socialt och de patologiskt orsaksbestämda, då brottslingar, vilkas förbrytelser äro att hänföra till den första gruppen, äro offer för samhällssystemet, och brottslingar, tillhörande de patologiska förbrytarnas grupp, icke kunna anses helt ansvariga för sina handlingar, betraktar förbundet inspärrning i fängelse som en dubbel förbrytelse mot de förra och barbariskt mot de senare. Sjuka brottslingar skola icke straffas utan erhålla vård; individer som visa förbrytaranlag kräva uppfostran och de socialt härledda brotten komma att upphöra med samhällets socialistiska omgestaltning.Då den kristna religionen, såväl stats- som frikyrkliga, representerar en föråldrad världsåskådning, som står i strid med mänsklighetens intressen;

då den städse varit en oförsonlig fiende till allt framåtskridande och i konsekvens härmed motståndare till arbetarklassens andliga och materiella frigörelse;

då dess läror ha till syftemål att genom ett systematiskt uppammande av auktoritetstron förslöa tanken och kväva alla upproriska känslor mot den bestående samhällsordningen, kämpar förbundet mot alla religiösa dogmer.

Förbundet verkar för att skolorna befrias från kyrkans och statens förkastliga inflytande samt arbetar för resandet av fria skolor, grundade enligt Fransisco Ferrers principer, samt bekämpar alla försök att kväva tankefriheten.

Även på andra områden där staten ingriper med sin centraliserande, ”ordnande” hand, eller där den borgerliga, konventionella moralen hindrar utvecklingen av människornas fria vilja, bör detta av alla krafter bekämpas.

Anmärkningsvärt är förhållandet mellan könen, genom den hycklande dubbelmoralen snedvridet till fullständig karrikatyr; konsten och litteraturen som de härskande till stor del tagit i sin tjänst; det moderna pressväsendet och den politiska partiin-piskningen, verkande till ett medvetet förgiftande av människornas tänkande; samt alla övriga avarter av den nutida kapitalistiska kulturen. Förbundet uppmanar sina medlemmar att i den socialistiska kulturens intresse bekämpa dylika missförhållanden och i stället beflita sig om att utveckla och befrämja de tendenser till frihet, ömsesidig hjälp och samförstånd, som nu, utom statens ram, finnas i samhället.

JORDFRAGAN.

Vid tillfredsställandet av sina behov är människan hänvisad till icke blott sin arbetsförmåga utan också till naturtillgångarna, framförallt till jorden, som är en naturens rikedomskälla —• given åt hela mänskligheten. Ur kommunistisk anarkistisk synpunkt måste jorden göras till gemensam samhällelig egendom.

Förbundets närmaste praktiska uppgift i denna fråga är att befrämja samt verka för jordbrukskooperation, byggd på fria, kommunistiska principer.

NYKTERHETSFRÄGAN.

Då nykterhetsfrågan är av en synnerligen stor vikt för arbetarklassens frammarsch, uppmanar förbundet sina medlemmar att vinnlägga sig om och verka för folknykterhet.Sid.

Katedersocialismen och Eugen Diihring. Angrepp och försvar. 1888. Sluts.

Sanningen skall fram ur processmysterierna mot K. P. t/Lrnold-son. En liten pinohistoria. 1895. Sluts.

Lantarbetaren. Ett utkast. Socialdemokratiska partiets förlag. 1904.

Kooperationen bland de jordbrukande klasserna. En framställning av hittills uppnådda resultat i olika land. Björck & Börjesson. Sthlm 1904. Sluts.

Sverges tjänare och tjänarinnor, deras vara eller icke vara. Socialdemokratiska arbetarepartiets förlag. 1906. Sluts.

Tjänarinnoma i städerna. En kritik av Elsa Törne och hennes skrift »Solidar I». Björck & Börjesson, Sthlm. 1907. Sluts.

En svensk »utopist» Nils Herman Quiding (»Nils Nilsson, Arbetskarl»), I belysning av hans egna skrifter bearbetade och i sammandrag populärt framställda. Björck & Börjesson, Sthlm.

1909.

Syndikalismen. Dess väsen, teori och taktik. Med jämväl fäst avseende på svenska förhållanden. Ungsocialistiska partiets förlag.

1910. Sluts.

Trettio år av Stockholms måleriarbetares fackförenings historia.

1914.

Socialismen i Sverige 1770—1886. A. Holmströms förlag. 1913. Amaltheamännen och strafflagen. A. Holmströms förlag, 1914. Lag och rätt. Principuttalanden i en del rättsfrågor. Ungsocialistiska partiets förlag, Sthlm 1916. Sluts.

Fängelsernas och fängelsestraffens förbannelse. 1917.

Makt och rätt. Ungsocialistiska partiets förlag. 1917.

De två världarna: Arbetarklassen och syndikalismen. Deras egen sak och deras eget värk. Ungsocialistiska partiets förlag. Sthlm 1918.

Syndikalismen i praktiken. Syndikalistens förlag. 1919. Sociologins allmänna väsen. Federativs förlag, Sthlm. 1923. Nils Herman Quiding. En svensk författarpersonlighet. Tidens förlag. Sthlm. 1928.

Anarkismen. Dess grundtext. Bokförlaget Brand, Sthlm. 1928.